

Определяне, стопанисване и мониторинг на гори с висока конзервационна стойност в България

Практическо ръководство

Актуализирана версия, октомври 2016 г.

Изготвено с активното съдействие на ProForest
в рамките на сътрудничеството между WWF и IKEA в областта на горите

Актуализацията на ръководството (2016 г.) е изготвена с подкрепата на WWF и работната група по разработване на национален FSC стандарт в рамките на сътрудничеството между WWF и IKEA

Съдържание

ВЪВЕДЕНИЕ	3
КАКВО ПРЕДСТАВЛЯВАТ ВИСОКИТЕ КОНСЕРВАЦИОННИ СТОЙНОСТИ И ГОРИТЕ С ВИСОКА КОНСЕРВАЦИОННА СТОЙНОСТ?	3
КАКВО ПРЕДСТАВЛЯВА РЪКОВОДСТВОТО ЗА ГВКС?	4
РАЗРАБОТВАНЕ НА РЪКОВОДСТВОТО	5
ИЗПОЛЗВАНЕ НА РЪКОВОДСТВОТО	6
ПРАГОВЕ И ОПРЕДЕЛЯНЕ НА СОЦИАЛНИ ВКС (ВКС 5 & 6)	8
КЛЮЧОВИ ФАКТОРИ ЗА УСПЕХА НА ГВКС	11
ВКС 1. Разнообразие от видове	13
ВКС 1.1 ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ И ЗАЩИТЕНИ ЗОНИ	13
ВКС 1.2 ЗАСТРАШЕНИ, ИЗЧЕЗВАЩИ И ЕНДЕМИЧНИ ВИДОВЕ	15
ВКС 1.3 КРИТИЧНИ КОНЦЕНТРАЦИИ НА ВИДОВЕ	18
ВКС 2. Екосистеми и мозайки от екосистеми на ниво ландшафт	23
ВКС 3. Екосистеми и местообитания	26
ВКС 4. Екосистемни услуги от критично значение	29
ВКС 4.1 ГОРИ – ЕДИНСТВЕНИ ИЗТОЧНИЦИ НА ПИТЕЙНА ВОДА	29
ВКС 4.2. ГОРИ С РЕШАВАЩО ЗНАЧЕНИЕ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА ВОДНИЯ ОТТОК ВЪВ ВОДОСБОРИТЕ	30
ВКС 4.3 ГОРИ С РЕШАВАЩО ПРОТИВОЕРОЗИОННО ЗНАЧЕНИЕ	32
ВКС 4.4. ГОРИ, КОИТО ПРЕДСТАВЛЯВАТ БАРИЕРА ЗА РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО НА ПОЖАРИ	35
ВКС 4.5. ГОРИ С РЕШАВАЩО ЗНАЧЕНИЕ ЗА СЪСТОЯНИЕТО НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ДЕЙНОСТИ (ЗЕМЕДЕЛИЕ, РИБНИ ЗАПАСИ) И ЗА ЗАЩИТАТА НА ИНФРАСТРУКТУРНИТЕ ОБЕКТИ	36
ВКС 5. Основни потребности на населението	39
ВКС 6. Културни ценности	42
ПРИЛОЖЕНИЕ 1А - СПИСЪК НА ЗАСТРАШЕНИТЕ, ИЗЧЕЗВАЩИТЕ И ЕНДЕМИЧНИТЕ ВИДОВЕ В БЪЛГАРИЯ, ИНДИКАТОРИ ЗА НАЛИЧИЕ НА ВИСОКИ КОНСЕРВАЦИОННИ СТОЙНОСТИ В ГОРИТЕ	46
ПРИЛОЖЕНИЕ 1Б - СПИСЪК НА ЗАСТРАШЕНИТЕ, ИЗЧЕЗВАЩИТЕ И ЕНДЕМИЧНИТЕ ВИДОВЕ	51
ПРИЛОЖЕНИЕ 2 – СПИСЪК ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ КРИТИЧНИ КОНЦЕНТРАЦИИ НА ВИДОВЕ В БЪЛГАРИЯ И ПЕРИМЕТЪР НА ЗОНИТЕ ЗА СПОКОЙТВИЕ	65
ПРИЛОЖЕНИЕ 3 – СПИСЪК НА ГОРСКИ ТЕРИТОРИИ, ПРЕДСТАВЛЯВАЩИ ВКС 2 В БЪЛГАРИЯ	66
ПРИЛОЖЕНИЕ 4 – СПИСЪК НА ЗАСТРАШЕНИ, ИЗЧЕЗВАЩИ ИЛИ ЕНДЕМИЧНИ ЕКОСИСТЕМИ В БЪЛГАРИЯ	71
ПРИЛОЖЕНИЕ 4А - ОСОБЕНОСТИ В СТОПАНИСВАНЕТО И ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ ГОРСКОСТОПАНСКИ ПРАКТИКИ НА ЕКОСИСТЕМИТЕ ПО ПРИЛОЖЕНИЕ 4 /ПРИОРИТЕТНИ ГОРСКИ ПРИРОДНИ МЕСТООБИТАНИЯ ОТ НАЦИОНАЛНА И ЕВРОПЕЙСКА ЗНАЧИМОСТ/	74
ПРИЛОЖЕНИЕ 5 – МЕТОДИКА ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НАЛИЧИЕТО НА ВКС 5 – ПРЕДВАРИТЕЛНА ОЦЕНКА	79
ПРИЛОЖЕНИЕ 5А – СПИСЪК НА НЕОБЛАГОДЕТЕЛСТВАНИТЕ РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ, СЪГЛАСНО	

НАРЕДБА ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА КРИТЕРИИТЕ ЗА НЕОБЛАГОДЕТЕЛСТВАНИТЕ РАЙОНИ И ТЕРИТОРИАЛНИЯ ИМ ОБХВАТ, ПРИЕТА С ПМС № 30 от 2008 Г. (ДВ, бр. 20 от 2008 г.)	80
ПРИЛОЖЕНИЕ 6 - МЕТОДИКА ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НАЛИЧИЕТО НА ВКС 5 – ПЪЛНА ОЦЕНКА	82
ПРИЛОЖЕНИЕ 7 – СПИСЪК НА ГОРСКИ ТЕРИТОРИИ, С РЕШАВАЩО ЗНАЧЕНИЕ ЗА СЪХРАНЯВАНЕ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ И ТРАДИЦИИ, РЕЛИГИОЗНА И ЕТНИЧЕСКА ИДЕНТИЧНОСТ	89

ВЪВЕДЕНИЕ

КАКВО ПРЕДСТАВЛЯВАТ ВИСОКИТЕ КОНСЕРВАЦИОННИ СТОЙНОСТИ И ГОРИТЕ С ВИСОКА КОНСЕРВАЦИОННА СТОЙНОСТ?

Съвременните схващания за гората като многофункционална система, включваща в себе си екологични, социални, икономически, естетически и други функции налага по-широко отразяване на нейните стойности в националното и международно законодателство и разширяване на кръга от инициативи и дейности свързани с нейното управление. Идеята за **гори с висока консервационна стойност (ГВКС)** е разработена от Съвета по стопанисване на горите (FSC) и е публикувана за пръв път през 1999 г. Целта на въвеждането на това понятие е да пренасочи дебатите по определянето на конкретни видове гори (напр. първична, вековна гора, и т.н.) или методи за дърводобив, съгласно съвременните схващания, като насочи вниманието към функциите и стойностите, които правят гората значима. Чрез определяне на тези ключови стойности и осигуряване на тяхното запазване или повишаване, става възможно вземането на рационални решения за стопанисването на горите, съвместими със запазването на важните екологични и социални функции.

Ключът към концепцията за ГВКС е определянето на самите високи консервационни стойности (ВКС), т.е. важните функции, които гората изпълнява в даден момент на дадено място - богато биоразнообразие, средообразуващи и социални функции. Международните дефиниции за основните ВКС са посочени в Таблица 1. Това са тези стойности, които са значими и трябва да бъдат опазени, и на които стопанските дейности оказват критично влияние. Горите с висока консервационна стойност са горски територии (вкл. необлесени площи, водни обекти в горите и пр.), които притежават такива стойности. След като е определил ВКС, стопанинът трябва да планира горските дейности по начин, който запазва или повишава определените ВКС, и да приложи програма за мониторинг, която да установи дали това е постигнато.

Таблица 1: Определение за Високи консервационни стойности (ВКС)
ВКС е всяка една от следните стойности: • ВКС1 - Разнообразие от видове. Концентрации на <i>биологично разнообразие*</i> вкл. <i>ендемични, редки*, защитени*</i> и <i>застрашени*</i> от изчезване видове, с <i>глобално, регионално или национално значение*</i>. • ВКС2 – Екосистеми и мозайки от екосистеми на ниво ландшафт*. <i>Непокътнати горски ландшафти*</i>, големи <i>екосистеми*</i> на ниво <i>ландшафт*</i> и мозайки от <i>екосистеми*</i> с <i>глобално, регионално или национално значение*</i>, в които съществуват жизнени популации на повечето естествено срещащи се видове в естествените им модели на разпространение и обилие. • ВКС3 - Екосистеми и местообитания*. Редки, защитени или застрашени от изчезване <i>екосистеми*</i>, <i>местообитания*</i> или <i>рефугии*</i>. • ВКС 4 - Екосистемни услуги от критично* значение. Основни екосистемни услуги от <i>критично*</i> (незаменимо) значение в определени ситуации вкл., <i>опазване*</i> на водосбори и контрол на ерозията на уязвими почви и склонове. • ВКС 5 - Основни потребности на населението. Места и ресурси от фундаментално значение за задоволяване на основните потребности на <i>местните общности*</i> и <i>коренното население*</i> (вкл. поминък, здраве, храна, вода), идентифицирани с тяхно участие. • ВКС6 - Културни ценности. Места, ресурси, <i>местообитания*</i> и <i>ландшафти*</i> от

глобално или национално културно, археологично или историческо *значение**, и/или от *критично** (незаменимо) значение за традиционната култура на *местните общности** и *коренното население**, идентифицирани с тяхно участие, вкл. културно, екологично, икономическо или религиозно/духовно *значение**

съгласно *Международни общи индикатори на FSC, 2015г.*

Гори с високи консервационни стойности (ГВКС) са горски територии, които притежават поне една от шестте високи консервационни стойности според определението на FSC за ВКС. (виж по-горе)

Концепцията за ГВКС започва да се използва все по-широко както при сертификацията на гори, така и при картиране, свързано с лесоустройството и с ландшафтното планиране, при стопанисването и при вземането на решения за опазване на горските ресурси. Тя се използва и в покупателните политики на компании от горския сектор или на такива, произвеждащи продукти от дървесина. Концепцията за ГВКС започва да присъства и в дискусии, инициативи и политики на различни държавни агенции.

КАКВО ПРЕДСТАВЛЯВА РЪКОВОДСТВОТО ЗА ГВКС?

Ръководството за гори с висока консервационна стойност (ГВКС) предоставя практическа методика, която да се ползва в ежедневната практика за определяне на горите, изпълняващи такива критични функции. То описва също и начините на стопанисване и мониторинг, в случай че се установи наличието на такъв вид гора.

Давайки определения за високите консервационни стойности (ВКС) на национално ниво, ръководството може да намери приложение в редица случаи:

а. Използване от горските стопани за покриване на стандартите, свързани с ГВКС

Горските стопани могат да извършат оценка на горските си територии, за да определят дали тяхното горско стопанство притежава някоя от определените ВКС. Горските стопани могат да интегрират определянето и стопанисването на ВКС в цялостните си планове за управление и в дейностите си. За да се покрият напълно изискванията за сертификация, ВКС трябва да бъдат важен елемент при събирането на основна информация, оценката на въздействието, планирането на стопанисването, изпълнението на дейностите и мониторинга.

б. Използване от сертифициращи органи, които оценяват ГВКС

Определените национални ВКС, заедно с правилата за стопанисване, трябва да формират елемента за ГВКС в националните стандарти за сертификация на управлението на гори. Разработването на стандартите включва процес на консултации и обсъждания, в съответствие с правилата на схемата за сертификация. С това се цели определенията и изискванията в стандартите да бъдат подкрепени от широк кръг заинтересовани страни на национално ниво. Сертифициращите органи използват набора от определени национални ВКС за извършване на оценка за съответствие на управлението на горите с изискванията за сертификация в проверяваните горски стопанства.

в. Използване при планиране на ниво ландшафт за приоритизиране на различните земеползвания и при лесоустройственото планиране

На базата на информацията, която вече е събрана или се събира в момента, определените национални ВКС могат да послужат за разработване на планове и карти на ландшафтно ниво, които да покажат действителни или потенциални ВКС. След това тези карти могат да

се използват за информация и приоритизиране на решенията в областното и регионално планиране на териториалното устройство, земеползването и опазването, както и при разработването на лесоустройствените проекти и планове.

г. Използване от купувачи, които прилагат политики, свързани с ВКС

Купувачите, които прилагат политики, свързани с ГВКС, могат да ползват информацията за наличието на ВКС, или да ползват националното ръководство за ГВКС при оценка за наличието на ВКС в дадени горски стопанства, или при разработването на превантивни покупателни политики.

Използването на това ръководство изисква известни знания за опазването на природата и социалните аспекти, които се включват във ВКС. Ползвателите на ръководството трябва да преценят дали местните горски територии са изключителни – по отношение на тяхната екологична и социална значимост. Това изисква разбиране за уникалността на горските територии, тенденциите в тях и заплахите за техните ресурси. Много важно е ползвателите на ръководството да се свържат с регионални, национални и международни специалисти (учени – лесовъди, биолози, еколози, социолози, изследователски институции, НПО) при оценяване на значимостта на определена горска територия.

Това ръководство за ГВКС е разработено, за да подпомогне заинтересованите страни да разберат концепцията за ГВКС и да извършват оценки на ГВКС. То ще помогне също и за осигуряване на по-последователна интерпретация и прилагане на концепцията в България. Ръководството не е разработено от FSC, поради което не трябва да се приема за официална политика или правилник на FSC. Актуализираната през 2016 г. версия е изготвена като официално приложение към националния FSC стандарт за България.

РАЗРАБОТВАНЕ НА РЪКОВОДСТВОТО

Българското ръководство използва същия формат като Глобалното ръководство, разработено от ProForest. Глобалното ръководство е изготвено, за да подпомогне работните групи при разработване на ръководства за ГВКС на национално ниво. То се използва при разработването на национални ръководства в страните от целия свят. През Май 2003 г. ProForest и Дунавско-Карпатската Програма (DCP) на WWF (Световния фонд за дивата природа) организираха в София среща за обсъждане на Глобалното ръководство. В срещата участваха представители на Националното управление по горите към Министерство на земеделието и храните, на Националната служба за защита на природата към Министерство на околната среда и водите, представители на Лесотехнически Университет, София и Институт за гората към БАН, както и представители на международните горски проекти и неправителствените организации, които работят за устойчиво стопанисване на горите и опазване на природата в България.

Ръководството интерпретира високите консервационни стойности, определени в Принцип 9 на FSC (виж Таблица 1 по-горе) в контекста на условията в България и дефинира специфични високи консервационни стойности, подходящи за страната.

При разработването на проекта на този национален документ се извърши анализ за съответствие на Глобалното ръководство с настоящото законодателство в страната и на съществуващите горскостопански практики. Анализът е разработен от български експерти и е ползван заедно с Глобалното ръководство като основен материал от работната група. В процеса на разработване са ползвани материали от социалогически проучвания и статистически изследвания направени към момента от други горски и социални проекти. Използвани са данни и картов материал от Институт за паметниците на културата, Етнографски институт, Институт по археология. Направени са допитвания до Светия Синод – София, Главното Мюфтийство, Католическата Църква в България.

Сформираната за разработване на проекта за ръководство за ГВСК работна група, включва специалисти по горско стопанство (лесовъди), специалисти от социалната сфера, специалисти по биоразнообразието и сертификацията, по лесоустройство, горски пожари и ерозия. Сред членовете на работната група са представители на НУГ, МОСВ, ЛТУ, БФ на СУ, ДПП Витоша, Зелени Балкани, СДП Балкани, БДЗП, Германско-Български Проект за Горите към GTZ, Българско-Швейцарска Програма за Опазване на Биоразнообразието, ProForest, WWF и други.

Определените ВКС и методиката от ръководството бяха тествани на терен през есента на 2004 г. (ДЛС Ракитово), а също и в процеса на реална сертификация за управлението на гори по схемата на FSC през пролетта на 2005 г. (ДГС Доспат и ГПК БОРИКА, с. Стойките). Беше проведен и процес на консултации, като проекта на ръководство се предостави за обсъждане пред възможно най-широк кръг специалисти от горския сектор и заинтересовани страни. Екипът събра всички мнения, бележки, препоръки или допълнения получени от заинтересованите страни. Ръководството беше съгласувано и с Национално управление по горите (НУГ) - настояща Държавна агенция по горите (ДАГ). За целта, работната група по разработване на ръководството беше разширена с експерти от НУГ за адаптиране към горското законодателство и практики в страната.

Формата и съдържанието на националното ръководство са съобразени с получените от консултациите материали, така че то да бъде възможно най-пълно и пригодно за условията в страната и подходящо за ползване в ежедневната горскостопанска практика. Националното ръководство дава възможност на стопаните и другите заинтересовани да планират дейностите си в посока устойчиво стопанисване на ресурсите и спомага за намаляване на стресовите и заплахите за природата и биоразнообразието.

През есента на 2005 г. завършеното методическо ръководството беше представено на национална среща/семинар за широката общественост с цел популяризирането му сред възможно най-много заинтересовани страни и по-бързото му въвеждане в практиката.

Веднъж навлязло в практиката, ръководството би следвало периодично да се актуализира и допълва, в съответствие с усъвършенстването на различните системи и практики в горите и обогатяването на законодателството.

Последна актуализация на елементи от раздела за ВКС 6 и приложения и списъци с видове към ръководството, е осъществена в периода август 2014 – февруари 2016 година. Предложенията са разработени от експерти от БАН и специалисти в областта на туризма и социалното развитие с подкрепата на WWF България. През февруари 2016 г., разработените предложения са разгледани от работната група по разработване на национален FSC стандарт за България. Ръководството е включено като приложение към националния FSC стандарт за България. Актуализирани са и списъците, отнасящи се до ВКС 2.

Националното ръководство за ГВКС е на разположение на всички заинтересовани страни, като може да бъде предоставено от WWF България, e-mail: office@wwfdcp.bg; fcic@wwfdcp.bg или да бъде изтеглено от интернет адрес: <http://www.wwf.bg/>.

ИЗПОЛЗВАНЕ НА РЪКОВОДСТВОТО

В ръководството има по една глава за всеки от шестте вида високи консервационни стойности, както и приложение. Всяка глава започва с въведение (в него се включва основното /международно/ определение за съответната стойност) и списък на съответните компоненти с висока консервационна стойност за България. Това са стойностите, които ползвателите на ръководството ще трябва да търсят в конкретното горско стопанство.

След това, компонентите са разгледани поотделно. Всеки от тях се състои от обосновка и инструкции/правила, които да послужат на потребителите за определяне на наличието на съответната стойност и за стопанисване и мониторинг на горския ресурс, така че стойността да се запази. Тези раздели оформят сърцевината на ръководството за ГВКС.

1. Обосновка

Обосновката съдържа аргументите за определяне на дадено свойство като висока консервационна стойност. Изредени са специфичните видове гори или ползвания на гори, които трябва да се считат за ВКС.

2. Определяне на наличието на ВКС

За всеки компонент в ръководството има методология за оценка на приложимостта на компонента в дадено горско стопанство. Ползвателите на ръководството трябва да съберат информация или да отговорят на въпроси, чиито отговори могат да се проверят в правителствени документи и документи за стопанисване на горите, в карти и сателитни снимки, като се използват знанията за тенденциите и заплахите за горските ресурси, и се проведат консултации с местните общности и други заинтересовани.

Процесът на определяне и изпълнението на задачата зависи от сложността на всеки от компонентите. За компоненти, които се оценяват сравнително лесно, в ръководството е включено описание на подходяща задача, с която да се извърши определянето.

За много от компонентите (например ВКС 2 и 5) процесът на оценка е по-сложен, отнема повече време, и вероятно повече средства. За тези случаи ръководството разделя процеса на предварителна и пълна оценка, а за социалните стойности има праг, според който се определя дали дадена стойност е основна или критична за благосъстоянието на местните общности.

Предварителната оценка следва проста методология за определяне на вероятността за наличие на ВКС. Тя служи като груб филтър за бързо изключване на горите, които със сигурност не притежават ВКС, и за определяне на горите, които вероятно имат ВКС. Предварителната оценка обикновено е под формата на въпроси, на които може да се отговори с “да” или “не”, като целта е да се определи наличието на определени стойности. Ако отговорът на предварителния въпрос е “да”, тогава ползвателят на ръководството трябва да извърши по-подробна или *пълна оценка* на съответната стойност. При предварителните оценки често се използват карти или друга информация, достъпна за горските стопани. Ако се установи, че гората не притежава съответните характеристики, тогава не е необходимо по-нататъшно проучване на ВКС.

Пълната оценка отнема повече време и цели подробното определяне на потенциалните ВКС или изясняване на липсата на такива. Прави се цялостно изследване на характеристиките на горската територия или ползването, като се изискват повече знания и информация. Пълната

оценка обикновено се прави с участието на специалисти и заинтересовани страни и/или като се провеждат специфични изследвания и консултации.

ПРАГОВЕ И ОПРЕДЕЛЯНЕ НА СОЦИАЛНИ ВКС (ВКС 5 & 6)

Икономическото състояние на страната през последните 2 десетилетия превърна гората в основно средство за съществуване на местните хора в голяма част от горските райони. Освен всички останали функции, гората има и важна социална роля за населението. Наред с дървесните и недървесни продукти, не са за пренебрегване и нематериалните стойности, които се получават от гората. Според социологическите проучвания над 65% от населението на страната активно ползва горски територии за рекреация и туризъм. В днешно време една трета от страната е покрита с гори, а в миналото те са заемали много по-обширни територии. Взаимовръзките между населението и гората са с хилядолетна история и са дали важно отражение върху културата, историята и духовните ценности на българския народ. Голяма част от историята и познанието са свързани с горите и техните ландшафти. Тези взаимоотношения се различават в различните райони на страната. Определянето на това, кои ползвания и традиции са критични/важни и кои не, е сложно.

Ето защо ръководството предлага модифициран процес за определяне на ВКС 5. Тук не се ползват специфични компоненти като в другите раздели на ръководството. Вместо това са посочени примери за *стойности* и *прагове*, които да помогнат на ползвателите да определят дали връзката между горските територии и местните общности е достатъчно силна, за да се смята за ВКС. Разработени са прагове за изясняването на ВКС, определени по основната дифиниция за конкретните условия на България.

Процесът на определяне на дадена социална стойност се състои от три етапа – *предварителна оценка, пълна оценка и оценка на прага*. В другите раздели на доклада, ако една горска територия притежава определена стойност, гората се смята за ГВКС. Но при социалните стойности ползвателят на ръководството трябва да определи и дали горската територия е критична за запазване на стойността. Например, ако общността използва територията за осигуряване фураж за животновъдството, праговете въпроси помагат да се прецени доколко общностите са зависими от дадена гора като източник на фураж и паша.

Процесът за определяне на социални стойности може да изглежда така:

Въпроси на предварителната оценка:

ако са уместни

⇒ Въпроси на пълната оценка:

ако са уместни

⇒ Прагов анализ:

ако отговаря на праговите критерии

⇒ Наличие на ВКС

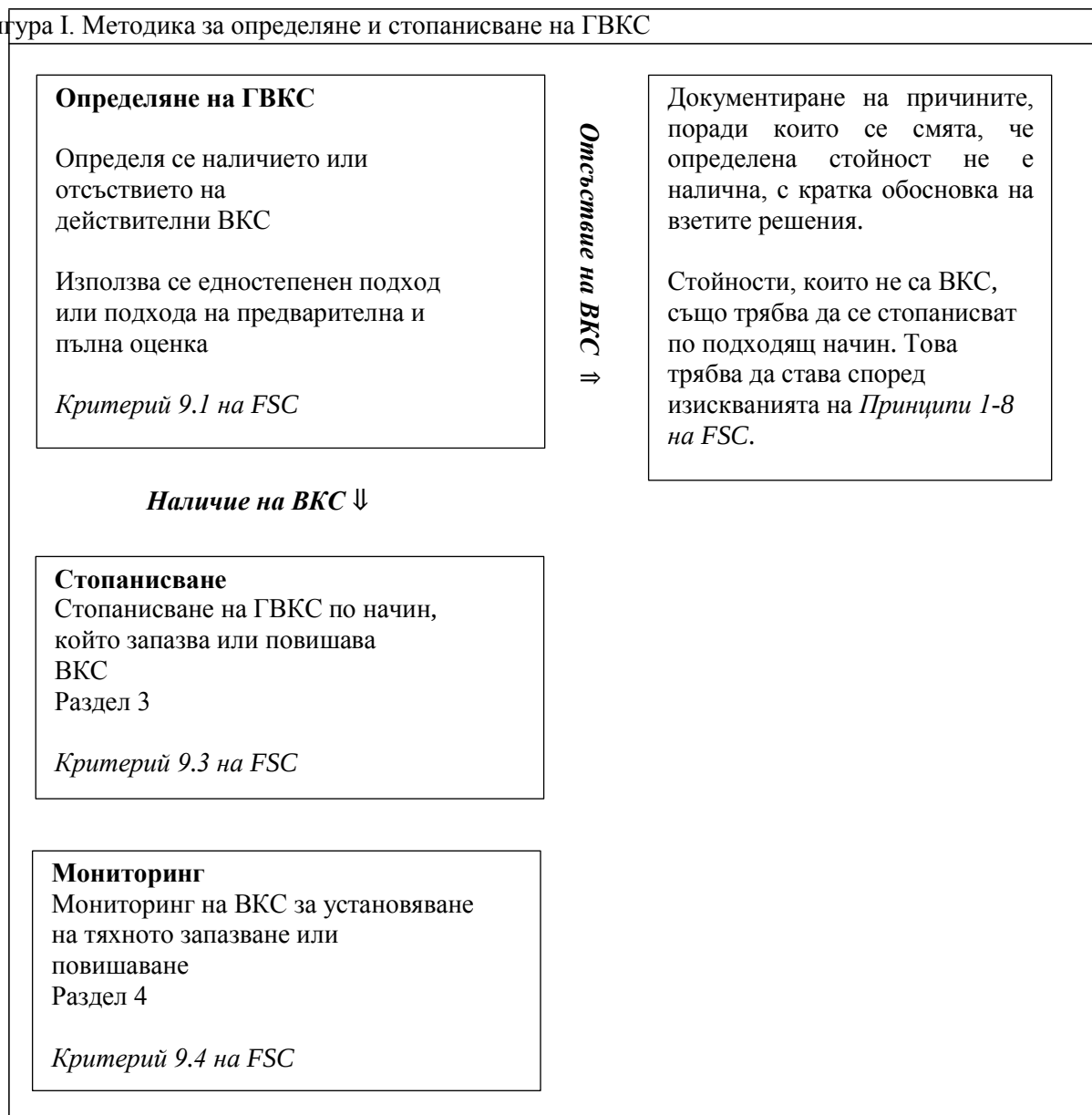
Групата, разработила този документ, е съставила социалния раздел въз основа на досегашни проучвания и на опита в различни райони на света. Въпреки всичко е възможно в ръководството да не са изредени всички видове потенциални ВКС. Ето защо ръководството трябва да се използва за насочване на процеса на определяне на ВКС и да се развива във времето. **От изключителна важност е ползвателите на ръководството да се консултират с местните общности и други ползватели на горите, за това как всяка общност оценява дадена горска територия.**

3. Препоръки за стопанисване, опазване и мониторинг на стойностите

Ако след провеждането на пълна оценка за уместността на дадена стойност, се окаже, че тя не е уместна, не е необходимо да се предприемат по-нататъшни действия. Ако стойността, обаче, се проявява в конкретното горско стопанство, тогава стопанинът трябва да предприеме действия за въвеждането на промени, които осигуряват опазване, стопанисване и мониторинг на стойността (Виж Фигура 1 по-долу).

Дадени са и препоръки, които да подпомогнат ползвателите на ръководството при разработването на планове за действие (стратегии) за запазване на високите консервационни стойности, налични в горската територия. Това са кратки препоръки, които да насочат ползвателите към типа информация и консултации, необходими за разработване на програми за ефективно планиране и мониторинг. Сами по себе си тези препоръки не са достатъчни и не могат да послужат като стандартни процедури, които да се следват. Насоките за определяне на високи консервационни стойности, дадени в ръководството, са общи за всички горски територии в цялата страна и за всички видове горска собственост.

Фигура I. Методика за определяне и стопанисване на ГВКС

За допълнителна информация относно разработването на настоящото ръководство, моля обръщайте се към WWF България, на адрес: office@wwfdcp.bg; fcic@wwfdcp.bg

КЛЮЧОВИ ФАКТОРИ ЗА УСПЕХА НА ГВКС

КОНСУЛТАЦИИ СЪС СПЕЦИАЛИСТИ И СЪЗДАВАНЕ НА ПАРТНЬОРСТВА

Ръководството изисква от ползвателите да определят ВКС, които покриват широк кръг от екологични, природозащитни и социални аспекти. Освен това се изисква добро познаване на регионалното биоразнообразие, териториите и поведението на растенията и животните, водните и почвени ресурси, здравето на екосистемите, антропологията и местната икономика. Много вероятно е ползвателите на ръководството да не притежават всички необходими знания, за да се справят сами с определянето. Затова процесът е до голяма степен зависим от приноса на местни и национални експертни организации и специалисти.

Въпреки че екипът, разработващ ръководството се опитва да опрости информацията и да направи ръководството възможно по-леко за работа, добре е ползвателите да се консултират със специалисти както при определянето на ВКС, така и при разработването на техники за стопанисване и мониторинг. В много случаи, когато ползвателите на ръководството нямат специализирано образование, ще се наложи различни специалисти да дадат ключов принос при определянето на това дали дадена горска територия/вид гора е критична, застрашена и т.н. Външни експерти и организации могат да помогнат също и при определяне на състоянието на различните видове гори, на редките, застрашени и заплашени от изчезване видове, както и при разработването на стратегии за стопанисване, които да осигурят запазване или повишаване на високите консервационни стойности.

Кои са регионалните и национални експерти? В работната група участват представители на различни организации, които биха могли да помогнат практически на ползвателите на ръководството. Подходящи съвети и консултации или специалисти, които биха могли да помогнат в процеса на определяне и стопанисване на ГВКС в страната могат да предложат всички природозащитни НПО, поделенията на ИАГ и МОСВ, научните институции, консултантски фирми работещи в сферата на устойчивото развитие, горската сертификация и горското стопанство. С колкото повече специалисти се сътрудничи и се провеждат консултации, толкова по-вероятно е да се вземат добри решения.

ПРЕВАНТИВЕН ПОДХОД

Важен момент при стопанисването на ГВКС е приложението на превантивния подход. Според определението ГВКС са най-значимите гори от консервационна или социална гледна точка (в зависимост от определените конкретни ВКС). Поради това е от първостепенно значение определените стойности да не бъдат изгубени. Но на сегашното ниво на познаване на горите и на тяхното функциониране не винаги е сигурно, че дадена стратегия на стопанисване ще проработи. Ето защо е от съществено значение да се използва превантивния подход при работа с ВКС.

На практика това означава: “Планирането, провеждането на дейности по стопанисване и мониторинг на свойствата, които превръщат горското стопанство в ГВКС, трябва да се базира на съществуващото научно знание за гората и местните традиции, за да е сигурно, че тези свойства няма да бъдат заплашени от значително намаляване или изчезване, и че всяка заплахата за намаляването или изчезването им ще бъде отчетена далеч преди намаляването да стане необратимо. При възникването на заплахата трябва да се предприемат ранни превантивни действия, включително и спиране на някои от дейностите, за минимизиране или елиминиране на заплахата, дори и да няма пълна научна сигурност за причините или ефектите на заплахата” (Принцип 9 на FSC, Раздел “Съвети”).

Превантивният подход е полезен както при определяне на ВКС, така и при стопанисване на вече определени ВКС, например:

- **Оценка на наличието на ГВКС:** ако има съмнения дали дадено свойство или набор от свойства е достатъчен признак за наличие на ВКС, то горският стопанин трябва да се отнася към тези свойства като към ВКС, до доказване на обратното. Това може да стане, в случай че ползвателите на ръководството, регионалните и националните експерти нямат достатъчно информация, за да вземат обосновано решение. Примери са такива гори, които първоначално може да не изглеждат като ГВКС, били са опожарени или обезлесени територии, но се обитават от застрашени видове едри хищници като мечката, вълка или други.
- **Стопанисване и мониторинг на ВКС:** при възникване на съмнения за правилното стопанисване на ВКС, те трябва да се стопанисват в такъв мащаб и с такава интензивност, които не застрашават ВКС, преди конкретния начин на стопанисване да бъде приложен в цялото горско стопанство.

Превантивният подход е интегриран в методологията за определяне на ВКС, и трябва да формира основата на всеки режим на стопанисване или програма за мониторинг. Например:

- Там където досегашните практики за стопанисване на горите не съответстват на целите да се запази или увеличи проявяващата се ВКС, то те да се променят, като се включат по-строги изисквания за охрана в съответствие с действащите Закон за горите, Закон за биологичното разнообразие, Закон за защитените територии или по-строги от тях при необходимост. В горските стопанства, разположени в ГВКС, трябва да се съобрази интензивността на дърводобив, да се създават допълнителни или по-големи защитени зони в производствените райони, или да се поставят под защита незащитени до момента територии.
- Ако на дадена гора или горска територия се разчита за снабдяване с питейна вода, или има друго подобно ползване, тогава тя е ГВКС. Всяко решение за ползване на гората трябва да бъде съобразено с това и да се взема с реалното участие на общността, за която е значима, като може да включва съвместно управление и мониторинг на ползванията. Общностите не се ограничават само до тези, които населяват горското стопанство, а се включват всички, чието водоснабдяване е зависимо от дадената горска територия.
- Ако за дадена територия в ГВКС не е сигурно дали може да се ползва за дърводобив, то ползванията там трябва да се преустановят до доказване извън всякакво съмнение, че предлаганият режим на добиване няма да наруши бъдещето на гората. Това може да стане само след детайлно проучване на района и разработване на специфични за конкретното място правила на стопанисване.

ВКС 1. Разнообразие от видове.

Концентрации на биологично разнообразие вкл. ендемични, редки, защитени и застрашени от изчезване видове, с глобално, регионално или национално значение

ВЪВЕДЕНИЕ

Тази ВКС е насочена към оценка на управлението на горскостопанските единици във връзка с опазването на биологичното разнообразие в най-широк смисъл. Тук се оценява, както въздействието върху видовете, така и върху екосистемите и тяхното функциониране.

За България в ръководството са определени следните компоненти:

- Защитени територии
- Застрашени, изчезващи и ендемични видове
- Критични концентрации на видове

ВКС 1.1 ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ И ЗАЩИТЕНИ ЗОНИ

ОБОСНОВКА

Защитените територии (ЗТ) са изключително важен компонент на опазване на биоразнообразието. Определянето на ГВКС попадащи в защитени територии е лесно съгласно действащата у нас нормативна база. От 1998 год. в България действа специален Закон за защитените територии (ЗЗТ). С този закон се уреждат категориите защитени територии в България, предназначението им, режима на опазване и ползване, и тяхното управление. Различията по отношение на собствеността, режимите и начините на ползване в тези територии, различните принципи и управляващи тела са довели до определяне на шест категории защитени територии, съгласно българското законодателство. Към настоящият момент площта която покриват защитените територии в България е около 5 %. В Таблица 2. е показано по какъв начин категориите определени по ЗЗТ корелират с категориите защитени територии по IUCN:

Таблица 2

Категории по ЗЗТ	Определение на категорията, съгласно ЗЗТ	Категории по IUCN
Резерват	Образци от естествени екосистеми, включващи характерни и/или забележителни диви растителни и животински видове и местообитанията им.	I (II)
Национален парк	Територии, в чиито граници не попадат населени места и селищни образувания и които включват естествени екосистеми с голямо разнообразие на растителни и животински видове и местообитания, с характерни и забележителни ландшафти и обекти на неживата природа.	II (V)
Природна забележителност	Характерни или забележителни обекти на неживата природа, като скални форми, скални разкрития с научна стойност, земни пирамиди, пещери, понори, водопади, находища на вкаменелости и минерали, пясъчни дюни и други, които са с изключителна стойност поради присъщата им рядкост, представителност, естетичност или които имат значение за науката и културата.	III (V)

Поддържан резерват	Екосистеми, включващи редки и/или застрашени диви растителни и животински видове и местообитанията им.	IV
Природен парк	Територии, включващи разнообразни екосистеми с многообразие на растителни и животински видове и на техните местообитания, с характерни и забележителни ландшафти и обекти на неживата природа.	V (VI)
Защитена местност	1. Територии с характерни или забележителни ландшафти, включително такива, които са резултат на хармонично съжителство на човека и природата; 2. Местообитания на застрашени, редки или уязвими растителни и животински видове и съобщества.	VI, III

От 2007 година, с приемането на България в Европейския съюз, страната ни стана и част от Европейската екологична мрежа Натура 2000. Натура 2000 е общоевропейска мрежа, съставена от **защитени зони**, целяща да осигури дългосрочното оцеляване на най-ценните и застрашени видове и местообитания за Европа в съответствие с основните международни договорености в областта на опазването на околната среда и биологичното разнообразие. Екологичната мрежа е създадена на основание на две европейски директиви: Директива 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна (наричана накратко Директива за хабитатите) и Директива 2009/147/ЕС за опазване на дивите птици (наричана накратко Директива за птиците). Тези две европейски директиви бяха транспонирани в националното ни законодателство чрез Закона за биологичното разнообразие (2002). Беше изградена национална екологична мрежа, състояща се от **защитени зони (ЗЗ)**, покриваща около 34 % от територията на страната. Над 75 % от защитените зони по Натура 2000 попадат в гори и горски територии.

Размерът, разпространението, състоянието и заплахите за защитените територии и зони, ще повлияят на решения и прагове, които се отнасят и до други ВКС, както ще стане ясно по-нататък в документа.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ, КРИТЕРИИ И ПРАГ

В България за ГВКС се смятат всички защитени територии и зони, както следва:

- 1. Горски територии в резервати, поддържани резервати, национални паркове, защитени местности, природни забележителности, обявени по ЗЗТ;**
- 2. Горски територии в природни паркове, попадащи в зони предназначени за опазване на биологичното разнообразие, определени с планове за управление по реда на ЗЗТ или паркоустройствените проекти по реда на Закона за горите (ЗГ);**
- 3. Горски територии, в природни паркове които нямат устройствени документи;**
- 4. Горски територии попадащи в защитени зони обявени по реда на Закона за биологичното разнообразие (ЗБР) – Натура 2000 зони.**

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ВКС 1.1

Трябва да се установи наличието на всички обявени защитени територии и защитени зони в района на горскостопанската единица, които могат да бъдат повлияни от дейностите в горите. Тази информация, както и информация за съответните планове за управление може да се намери в:

- Национална служба за защита на природата към Министерство на околната среда и водите
- Отдел Защитени територии, международно сътрудничество и връзки с НПО към Национално управление по горите

- Регионалните дирекции по горите и Държавните горски/ловни стопанства в страната
- Дирекциите на Природните паркове
- Регионалните инспекции по околната среда и водите
- Природозащитните организации

Ако във вашето стопанство има защитени зони (по смисъла на ЗБР) или защитени територии (по смисъла на ЗЗТ), спазвайте указанията по-долу:

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА СТОПАНИСВАНЕ НА ВКС 1.1

1. Да се извършват горскостопански дейности само съгласно Плановете за управление на защитените територии или зони, описани по-горе, и техните буферни зони.
2. В случаите, когато няма приети планове за управление на съответните защитени територии или зони, до изготвянето на такива стопанисването се извършва съгласно ЗЗТ и заповедта за обявяване, като са в сила следните допълнителни ограничения: Не се извеждат голи сечи, с изключение в интензивните горски култури; Не се подменя основния дървесен вид. Да се определят стойностите, които се съхраняват със създаването на защитените територии или зони, посочени в целите в заповедите за обявяване и да се оценят доколко режимите и горскостопанските дейности запазват или увеличават тези стойности. Горските стопани трябва да са уверени, че в горскостопанската единица няма стопански практики, които оказват отрицателно въздействие върху съществуващи или предложени за обявяване защитени територии или зони.
3. Да се проверява периодично за създаването на нови защитени територии или зони, или за предложения за създаването им, които потенциално могат да бъдат повлияни от горскостопанските дейности.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА МОНИТОРИНГ НА ВКС 1.1

1. В плановете за управление на защитените територии или зони е посочена системата за мониторинг, който е необходимо да се извършва. Горските стопани трябва да идентифицират онези показатели, които касаят наблюдението върху горскостопанските дейности и да извършват мониторинга съгласно посочените схеми, срокове, критерии и методи на оценка.
2. В случаите когато няма приети планове за управление на съответните защитени територии или зони, стопанисващите гората трябва да влязат във връзка с управата на защитените територии или зони, служителите на които са длъжни да следят заедно с горските стопани за неблагоприятни въздействия върху ВКС на защитените територии. Съвместно с управленските органи на съответните територии или зони (или РИОСВ) трябва да се определи режима на мониторинг на стандартните процедури и индикаторите, с цел предотвратяване на отрицателните въздействия на дейностите в горскостопанската единица върху ВКС на защитените територии. За пример могат да се вземат въздействия върху количеството или качеството на водите, нарушаване на миграционни пътища на дивите животни, повишаване на риска от пожари.

ВКС 1.2 ЗАСТРАШЕНИ, ИЗЧЕЗВАЩИ И ЕНДЕМИЧНИ ВИДОВЕ

ОБОСНОВКА

Горите могат да бъдат определени като местообитание от значение за редица редки и застрашени видове гръбначни, безгръбначни животни и растения, но за горските стопани е трудно да се идентифицират многобройните застрашени видове и да се установи наличието на такива на територията на горското стопанство. С информацията с която се разполага към

момента е трудно да се определят и праговите числености на популациите или праговите стойности на разнообразието, чрез които се проявява ВКС 1.2. Подобни количествени анализи биха могли да бъдат направени по отношение на малък брой групи организми (напр. птици). В тази ВКС са включени както гори – находища на застрашени и изчезващи видове, така и гори, с естествени характеристики, представляващи потенциално такова местообитание. Това се налага поради рядкостта на видовете, както и заради нуждата от опазване на местообитанията от критично значение за тези и др. видове. Ето защо в настоящото ръководство се предлага за определянето на тази стойност да се ползват местообитанията на индикаторни видове, посочени в приложен списък към ръководството - *Приложение 1*. Списъкът е разработен на основата на Червения списък на IUCN с използвани категории “критично застрашен” и “уязвим”, Червената книга на НРБ, том I и II, Атлас на ендемичните растения в България, както са включени и видове, които са от значение за цялостното функциониране на екосистемите в локален мащаб. Представеният списък подлежи на периодично ревизиране, във връзка с промяната на статуса на отделните видове.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ, КРИТЕРИИ И ПРАГ

ВКС носят териториите от горскостопанските единици, в които се среща всеки вид от *Приложения 1А и 1Б* към ръководството. Това са видове с толкова голяма конзервационна значимост, че е достатъчно наличието на един такъв вид, постоянно обитаващ горскостопанската единица, за да представлява тя ГВКС. Горските територии, включващи местообитания на видовете, включени в *Приложения 1А и 1Б* към ръководството са ГВКС.

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ВКС 1.2

В процеса на стопанисване на горите, стопанинът трябва да е запознат с биологичното разнообразие и да има инвентаризация на видовете, срещащи се на територията на стопанството му. Тази информация трябва да се анализира, за да се установи дали в горското стопанство има застрашени, изчезващи или ендемични видове от *Приложение 1*. Всеки вид от списъка, който присъства в горскостопанската единица, е индикатор за наличие на ВКС.

В случаите когато местообитанието е в имот, който е по-малък от подотдел -като ГВКС се определя имота. В случаите когато имотът е по-голям от подотдел - като ГВКС се определя подотдела.

За животинските видове ГВКС може да бъде и по-голяма от имота, като критериите за нейното определяне са посочени в *Приложение 1Б*.

По отношение на безгръбначните животни, предвид тяхната специфика, оценката се разделя на два етапа – първоначална и крайна (*виж. безгръбначните в Приложение 1Б*). Първоначалната оценка дава предварителна представа за стойността на гората и в нея са включени по-често срещани, екологично по-пластични и лесни за разпознаване видове. Тази оценка може да бъде извършена и от неспециалист или стопанин на определена горска територия.

Крайната оценка се извършва на базата на високо индикаторни, тясно свързани с мъртвата дървесина видове. Поради обстоятелството, че тези видове са трудни за разпознаване и се нуждаят от специфичен метод на наблюдение и изследване, тяхната оценка се извършва от специалисти-ентомолози.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА СТОПАНИСВАНЕ НА ВКС 1.2

1. Необходимо е извършването на периодични консултации със специалисти за установяване на потенциалното присъствие на малко познати, но застрашени, изчезващи или ендемични видове на територията на горскостопанската единица.

2. За всеки вид с висока консервационна стойност (ВКС) да се определи ключовата информация. Тя трябва да включва: сегашно състояние (популация и разпространение) в страната и в локален контекст (в някои случаи, видове с по-ниско консервационно значение може да са важни в локален контекст); основни тенденции и заплахи; въздействия на стопанисването. Информацията трябва да се отнася за конкретната ГВКС, но трябва да се съобразява и с другите места в района където се среща вида.

3. В зоните, определени съгласно праговете посочени в *Приложение 1* се извършват само мероприятията, предвидени в Националните планове за действие на вида (НПДВ), където са налични.

4. При липса на НПДВ за вида, заради който е определена конкретната ВКС, до утвърждаването на такъв се изготвя план за стопанисване на ГВКС, който се съобразява със специфичните изисквания на идентифицираните ВКС. Планът за стопанисване се изготвя задължително с участие на експерт по съответния на конкретната ВКС вид.

- ✓ Трябва да се изготвят специфични предложения за стопанисване за всяка територия носеща ВКС (с наличие на някой от индикаторните видове). Да се изготви дългосрочен план за стопанисване на всяка ГВКС, който се съобразява със специфичните изисквания на идентифицираните индикаторни видове с ВКС, основано на оценка и категоризиране на местообитанията. Възможностите за стопанисване включват, но не се ограничават до: мерки за възстановяване; активно стопанисване; строга защита. Например, може да се окаже удачно да се отбележат и вземат предвид при планирането и стопанисването i) Някои ключови защитени територии; (ii) Територии, които поддържат свързаността на ландшафтно ниво; (iii) Територии, които осигуряват запазването на определени свойства на местообитанията, например наличие на стояща мъртва дървесина и хралупести дървета или опазване на крайречни зони.
- ✓ В контекста на стопанисваната ГВКС могат да възникнат и други възможности. Препоръчително е да се направи консултация със специалисти в процеса на инвентаризация и планиране на стопанисването на ГВКС.
- ✓ Предложенията за стопанисване трябва да се интегрират в по-широкия процес на планиране. Горските стопани трябва да са уверени, че мерките действително се прилагат, например чрез смяна на процедурите на действие и провеждане на обучение, което да осигури спазването на промените. Обучението да е насочено към персонала, който участва в горскостопанските мероприятия. Обучението трябва да запознава с ограниченията предизвикани от наличието на ВКС и мерките за опазване и повишаване на тези стойности.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА МОНИТОРИНГ НА ВКС 1.2

1. Трябва да се разработят индикатори и план за провеждане на мониторинг и те да се прилагат на практика.

Примери за ключови индикатори за мониторинг: –(i) Специфични популации на диви видове и тенденции на разпространението им в горското стопанство; (ii) Запазване на обхвата, качеството и свързаността на местообитанията; (iii) Проверка на планирането преди предприемането на действия; (iv) Други количествени данни, например получаване на информация за ловуването от горските стражари.

2. Горският стопанин трябва да е запознат с промените в опазването на ВКС на ландшафтно и национално ниво.

3. Когато ВКС включва части от естествени екосистеми, които се намират в значително променен ландшафт, трябва да се провежда мониторинг на признаците, които помагат за запазване на тези ВКС в границите на ландшафта (например коридори и буферни зони).

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА МОНИТОРИНГ НА ВКС 1.2

1. Трябва да се разработят индикатори и план за провеждане на мониторинг и те да се прилагат на практика.

Примери за ключови индикатори за мониторинг: (i) Специфични популации на диви видове и тенденции на разпространението, пространственото разпределение и срещаемостта им в горското стопанство; (ii) Запазване на обхвата, качеството и свързаността на местообитанията; (iii) Проверка на планирането преди предприемането на действия; (iv) Други количествени данни, например получаване на информация за ловуването от горските стражари.

2. Горският стопанин трябва да е запознат с промените в опазването на ВКС на ландшафтно и национално ниво.

3. Когато ВКС включва части от естествени екосистеми, които се намират в значително променен ландшафт, трябва да се провежда мониторинг на признаците, които помагат за запазване на тези ВКС в границите на ландшафта (например коридори и буферни зони)

ВКС 1.3 КРИТИЧНИ КОНЦЕНТРАЦИИ НА ВИДОВЕ

ОБОСНОВКА

Целта на този елемент е да осигури запазването на гори и горски теритрии с важни концентрации на видове, които използват дадената горска територия постоянно или само през определено време или в отделни фази от жизнения си цикъл. Тук се включват критични места за размножаване, зимуване и миграции, миграционни маршрути и коридори (по отношение на географската ширина или надморската височина). В тази ВКС могат да бъдат използвани съществуващите системи за определяне на територии с високи концентрации на видове, например Орнитологично важни места, Ботаническо важни места, Херпетологично важни места и т.н.

Примери за важни временни концентрации:

- Концентрации на мигриращи птици
- Концентрации на зимуващи птици (нощувки и др.)
- Гнездовища (колонии на птици)
- Токовища на глухари
- Колонии от прилепи
- Миграции на риби до местата за хвърляне на хайвер
- Сватбовища на елени
- Струпвания на земноводни и/или техните малки във водоеми или места за зимуване
- Концентрации на мигриращи земноводни
- Зимовища на влечуги.
- Струпвания на влечуги на границата гори-открити територии.
- Струпвания на безгръбначни в стари хралупести дървета, стоящи мъртви и покрити с гъби дървета и гниеща дървесина.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ, КРИТЕРИИ И ПРАГ

Списък на индикаторните видове за тази ВКС с техните минимални концентрации в България са посочени в *Приложение 2* към ръководството, като там са посочени и праговете им стойности поотделно за всеки вид. Когато в една гора има значимо постоянно или временно съсредоточаване на видове или е убежище от критична важност, съгласно изискванията на *Приложение 2* към ръководството, тогава гората е ГВКС.

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ВКС 1.3

Определянето на тази ВКС е разделено на предварителна оценка и на пълна оценка.

Ако предварителната оценка показва, че вероятно има наличие на ВКС, тогава от горския стопанин трябва да извърши по-нататъшни дейности за установяване на действителното наличие или отсъствие на ВКС. Това представлява пълната оценка.

ПРЕДВАРИТЕЛНА ОЦЕНКА

Трябва да се извърши проверка притежава ли горскостопанската единица ландшафтни признаци, които обуславят съсредоточавания на диви животни? Тази информация може да се получи от местните хора, от изследвания на местообитанията. Предполага се, че голяма част от тях са проведени от горския стопанин като част от програмата за стопанисване на горите. Специално внимание трябва да се обърне на местните знания – горският стопанин трябва да говори с местните хора и да запише информацията, получена от тях. Ако горскостопанската единица съдържа горски територии с наличие на който и да е от посочените в обосновката на ВКС 1.3 примери за важни временни концентрации, трябва да се премине към пълна оценка за наличие на ВКС 1.3.

ПЪЛНА ОЦЕНКА

1. Оценката трябва да включва проучване на териториите с концентрация на видовете, посочени в *Приложение 2* и проверка за наличие на изискваните прагови стойности. Проучването трябва да включва следните етапи:

- да установи *кога* съответната територия / тип гора се използва от видовете от *Приложение 2* (с помощта на местни хора и експерти);
- да се проведе едно или повече *теренни проучвания* за идентификация на нови територии с концентрации на видове, както и за верификация за използването на тези за които съществува информация (препоръчително е методиката на теренните проучвания да се консултира със съответните експерти);
- да се установи *броя на видовете и числеността на индивидите от всеки вид* за отделните територии.

Отчетът от проучването трябва да включва както пълно описание на методите, така и получените резултати.

Ако се установи съсредоточаване на мигриращи видове, горският стопанин трябва да се свърже със съответните експерти или организации, за да провери дали съсредоточаването е от глобална значимост.

2. Ако в горскостопанската единица има територии, които са от значение за временното осигуряване на храна или убежище, или отделни групи дървета в горски територии, които се използват за нощувка от значими количества животни, или са от значение за размножаването на видовете, горският стопанин трябва да проучи наличието на съсредоточавания на видове. Да се извърши проверка за наличие на изискваните по *Приложение 2* прагови стойности.

Проучването трябва да включва препоръки за значимостта на сборните места (местните знания ще са от съществено значение за вземането на това решение).

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА СТОПАНИСВАНЕ НА ВКС 1.3

1. Горският стопанин трябва обстойно да опише конкретната ВКС. Например: *“в отдел X има две бърлоги на мечки обитавани от x мечки”* или *“в скалите на подотдел X се обитават от колония прилепи от видовете A и B със средна численост C и D”*, или *„в отдел X има водоем с приблизителни размери A по B метра и приблизителна дълбочина C метра“*, или *„в каменни струпвания на подотдел X са наблюдавани U екземпляра змии”*, или *„в отдел/подотдел X са наблюдавани X броя сухоземни костенурки на малка територия“*. Да се изготвят карти на териториалното разположение на съответното ВКС.

Да се определи основната ключова информация за всяка ВКС. Тя трябва да включва: значимост (глобална, местна и т.н.) на временното съсредоточаване

(експертно мнение); сегашно състояние на важните видове, които формират съсредоточаването; основни тенденции и заплахи за запазването на гората или ключовите характеристики на местообитанието, което притежава ВКС; потенциални въздействия на стопанисването върху гората или качеството на местообитанието като ВКС.

2. В зоните, определени съгласно Приложение 2, се осигурява спокойствие, чрез непровеждането на горскостопански мероприятия в периодите, през които териториите са обект на ползване от видовете посочени в Приложение 2. През останалото време се извършват мероприятия за поддържане на определените зони в съответствие с изискванията на видовете, заради които е определена конкретната ВКС, съгласно НПУВ (национален план за управление на вида).

3. При липса на НПУВ за вида, заради който е определена конкретната ВКС, до утвърждаването на такъв се изготвя план за стопанисване на ГВКС, който се съобразява със специфичните изисквания на идентифицираните ВКС. Планът за стопанисване се изготвя задължително с участие на експерт по съответния на конкретната ВКС вид.

- ✓ Да се изготвят конкретни предложения за стопанисването на всяка ВКС. Те могат да включват активно стопанисване, мерки за възстановяване или строга защита, според конкретните условия. Може да се окаже удачно да се определят някои ключови защитени територии, да се запази или подпомогне свързаността на местообитанията на ниво ландшафт, и/или да се осигурят някои необходими ландшафтни характеристики, например определена пълнота на насажденията, наличие на стояща мъртва дървесина и др. Например: За земноводните – около водните обекти се определят се буферни зони (в диаметър 50 м около водния обект) и сезони на спокойствие: февруари – юли (като според географското положение е възможно удължаване на периода до август). За водните костенурки се определят се буферни зони с диаметър 100 м около водния обект в периода май-юли. За влечугите се определят зони на спокойствие в териториите между гората и откритите пространства с буферна зона с диаметър 40 м. в периода април – юни.
- ✓ Да се интегрират предложенията за стопанисване в по-широкия процес на планиране. Планът за стопанисване на ГВКС да осигурява запазването

на определените ВКС. Горските стопани трябва да се уверят, че мерките се прилагат на практика, например чрез промяна на оперативните процедури и провеждане на образователна програма за персонала, който участва в извършването на горскостопанските мероприятия. Обучението трябва да запознава с ограниченията предизвикани от наличието на ВКС и мерките за неговото опазване.

Примерни препоръки за стопанисване на горите, в които се срещат видовете безгръбначни от Приложение 1 на Ръководството

За разлика от повечето други животни, видовете сапроксилни безгръбначни са силно привързани към подходящото за тях местообитание, което в много случай може да бъде дори единично дърво. Те са силно специализирани и една популация на даден вид може да преживее много генерации хранейки се и живеейки само на един мъртъв клон или хралупа, което ги прави силно чувствителни към негативни промени и антропогенни въздействия върху горите.

- Поддържане на естествени и полуестествени гори: с разнообразна възрастова структура, автохтонни дървесни видове и достатъчен брой зрели и разлагащи се стари дървета в различни етапи на стареене. В управляваните гори трябва да се вземат мерки, които да гарантират, че е налице достатъчно количество дървета от различни възрасти, да се оставят незасегнати дърветата, характерни за местообитанието. Видовете, които не са характерни за даденото място (екзотични видове) трябва да бъдат разредени или изцяло премахнати. Да се запазят неизползвани места, където дърветата могат да остаряват естествено и да отмират. За поддържане на устойчиво използване и запазване на биоразнообразието се препоръчва количеството мъртва дървесина да бъде 35 m³/ha (или 3-8% от общия обем на налична дървесина), като се оставят всички мъртви дървета с диаметър над 22 см.
- Наличие на дървета от всички степени на дебелина за основните дървесни видове.
- Засилване на противопожарните мерки и контрол в горите.
- Проучване на популациите на бръмбарите и пеперудите и включване на данните в горскостопанските планове и дейности.
- Определяне и маркиране на биотопни дървета – настоящи и бъдещи.
- Превантивни мерки: чрез правилно управление на горите, което да осигури баланс на дървета във всякаква възраст и структура и избягване на ненужната санитарна сеч. Важно е да се разсеят неправилните разбирания, че сапроксилните видове безгръбначни са „вредители“ по горите.
- Опазване на подлеса и екотоните – граничните пространства между горите и откритите площи.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА МОНИТОРИНГ НА ВКС 1.3

1. Тази част от управлението на ГВКС включва извършване на периодични наблюдения и анализ на състоянието на гората, чрез теренни наблюдения и разработване и прилагане на отделна програма за всяка ГВКС. За разработването и прилагането на такава програма може да се наложат консултации със съответните специалисти – експерти по конкретни групи животни или в областта на природозащитата като цяло. Консултации и информация могат да се получат и от съответните институции (поделенията на МОСВ и МЗХ).
2. Програмата за мониторинг трябва да бъде разработена със стандартни оперативни процедури, които да включват ясни индикатори, подходящи за целите на стопанисване. Тя може да се провежда веднъж или повече пъти годишно, ако е необходимо сезонно

отчитане, т.е. ако в горскостопанската единица настъпват значими събития само през определени месеци.

3. Примери за ключови мониторингови дейности: (i) Конкретни тенденции на популациите на дивите животни; (ii) Резултати от проучването на качеството на местообитанията; (iii) Мнения на (анкети с) местните хора по отношение на промените в състоянието на видовете; (iv) Проверки на планирането преди предприемането на действия; (v) Други количествени данни, например писмена информация за лова, предоставена от горските стражари.
4. Когато ВКС включва части от естествени екосистеми, които се намират в значително променен ландшафт, трябва да провежда мониторинг на признаците, които помагат за запазване на тези ВКС в границите на ландшафта (например коридори и буферни зони).
5. При извършване на мониторинга може да се окаже, че плановете за управление не отразяват реалното състояние на горите, заплахите и тенденциите. В такъв случай трябва да се потърси съвет от специалисти, които да определят дали има пропуски в плановете и дали досегашния модел на стопанисване е критичен за опазването на видовете представляващи ВКС. При установяване необходимост от промяна към по-строг режим на стопанисване, териториите с наличие на ВКС 1.3 могат да бъдат включени в План за действие за опазване на биоразнообразието в рамките на по-голям ландшафтен обект или могат да бъдат включени в защитени територии.

ВКС 2. Екосистеми и мозайки от екосистеми на ниво ландшафт.

Непокътнати горски ландшафти, големи екосистеми на ниво ландшафт и мозайки от екосистеми с глобално, регионално или национално значение, в които съществуват жизнени популации на повечето естествено срещащи се видове в естествените им модели на разпространение и обилие.

ВЪВЕДЕНИЕ

За България към настоящият момент няма законов документ, който да засяга проблемите свързани с определянето на този критерий. Нещо повече – на национално ниво липсват сериозни научни разработки за определяне на минималната площ на горски територии, които да поддържат жизнени популации на срещащите се в тях видове.

ОБОСНОВКА

Гори, които съдържат жизнеспособни популации на повечето или всички местни видове, трябва да имат голяма площ и да са сравнително неповлияни от човешка дейност и с ниско ниво на фрагментация (% незалесени територии). Целта на определяне на тази консервационна стойност е да бъдат включени типични ландшафти и тяхното биологично многообразие от съответния горско-растителен район.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ

ВКС 2 представляват значими горски територии, формиращи ландшафт от регионално и национално значение, в които всички естествено срещащи се видове съществуват при естествени условия на разпространение и обилие.

С регионално значение са тези горски територии, които в рамките на региона са единствени по отношение на естествеността, фрагментарността и подсигуряване на оптимални жизнени популации от всички естествено срещащи се видове.

С национално значение са тези горски територии, които са единствени в страната по отношение на естествеността, фрагментарността и подсигуряване на оптимални жизнени популации от всички естествено срещащи се видове.

КРИТЕРИИ И ПРАГ

При формиране на критериите за разпространение на горите, отговарящи на ВКС 2 е взето под внимание географското разпространение на обширните горски масиви на територията на страната. Горите, отговарящи на тази консервационна стойност се обособяват по критериите - естественост, фрагментираност и минимален териториален размер на жизнено проявление на популациите на естествено срещащи се видове.

1. Естественост – гората да е формирана от растителни видове с естествено разпространение на територията на страната, независимо от техния произход.

2. Фрагментираност – определяне на процента на антропогенни ландшафти в границата на описваната територия и тяхното пространствено разположение.

3. Площно покритие – в зависимост от типа на насажденията, географското им разпространение и жизненото проявление на популациите от всички естествено срещащи се видове.

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ВКС 2

ПРЕДВАРИТЕЛНА ОЦЕНКА

Потенциалните гори, отговарящи на изискването на ВКС 2 са с ясна географска диференциация. Затова като **първа стъпка** е определяне на географския район.

Потенциални райони са: Пирин, Рила, Родопи, Средна гора, Странджа, Дунавска хълмиста равнина, Стара планина, Западни крайгранични планини и Беласица.

В зависимост от надморската височина се определят потенциалните географски обекти, които да бъдат подложени на пълна оценка. Като **втора стъпка** се определят географските обекти според надморската височина. При надморска височина до 1000 метра се включват Странджа, Дунавска хълмиста равнина, Средна гора и Източна Стара планина.

При надморска височина над 1000 метра се включват Рила, Пирин, Стара планина (без Източна) и Родопите (без Източни),

Необходимо е да се определя типа на гората според формиращите я дървесни видове. Дървесните видове могат да образуват чисти или смесени насаждения, независимо от преобладаването. **Трета стъпка** е определяне на дървесните видове – те трябва да са естествено разпространени на територията на страната.

ПЪЛНА ОЦЕНКА

Определя се по таблицата, в която са посочени параметрите на критериите.

Табл.2.1.

Гора	% Естественост	% Фрагментираност	Мин. размер ha
Странджа, Дунавска хълмиста равнина, Средна гора, Източна Стара планина	70	7	40 000
Рила, Пирин, Стара планина, Родопи	80	5	50 000

Съгласно посочените по-горе критерии е разработена цялостна оценка на горите в България и са определени всички горскостопански единици, попадащи в тази консервационна стойност. Данните са представени в табличен вид до ниво горскостопански отдел на Държавно горско/ловно стопанство и са дадени като *Приложение 3* към ръководството.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА СТОПАНИСВАНЕ НА ВКС 2

1. Планираните лесовъдски и стопански мероприятия не трябва да водят до намаляване на лесистостта на територията.
2. Да се използват лесовъдски системи, които да поддържат видовото, възрастовото и структурното разнообразие в насажденията и на ниво ландшафт. Да се прилагат природосъобразни и разнообразни лесовъдски системи в съответствие с особеностите на конкретното насаждение.

3. Не по-малко от 5% гори от основно представените горскодървесни видове на територията на горскостопански единици или части от тях, включени във ВКС 2, трябва да бъдат отделяни за превръщане в гори във фаза на старост (Old-growth forests). Подробни препоръки за стопанисване на горите във фаза на старост са дадени в *Приложение 4А*, т. 15 на това ръководство.
4. Да се спазват екологични принципи и практики при планиране и извеждане на лесовъдските мероприятия. При провеждане на лесовъдски дейности да се поддържат определено количество мъртва дървесина в насаждението, дървета с хралупи, единични и групи стари дървета.
5. Да се дава приоритет на естественото възобновяване. Да се прилагат лесовъдски системи, които осигуряват естествено възобновяване.
6. Не се допуска смяна на коренния дървесен състав на насажденията освен в случаите когато: 1. След големи природни нарушения територията е оставена на естествената сукцесия. 2. Целта на стопанисването на насаждението е възстановяване на коренни видове.
7. При възстановителни дейности (залесяване) да се използват само местни видове и произходи. В определените по ВКС 2 територии да не се внасят чуждоземни дървесни видове и произходи с изключение на дендрариумите и географските култури, както и животински видове извън естественият им ареал на разпространение, с изключение на ДЛС.
8. Да не се допуска изкуствено залесяване на естествени открити пространства в горските масиви, с изключение на мероприятия за контрол на ерозионни процеси.
9. Да не се допускат дейности (в това число и лесовъдски), които да увеличават антропогенната фрагментираност на територията, независимо дали съществуващата фрагментация е под определения граничен процент. При планирането на пътища и инфраструктура, трябва максимално да се запази целостта на ландшафта. Необходимо е да се осигурят подходящи елементи, намаляващи влиянието на фрагментираността на територията, които да подпомагат движението на живите организми – например да се предвиждат коридори за придвижване, връзки и зони на спокойствие на животните и т.н.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА МОНИТОРИНГ НА ВКС 2

1. При провеждане на мониторинга се следят и количествените показатели на трите критерия – естественост, фрагментираност и размер на територията. Количествените показатели трябва да съответстват на посочените в таблицата за пълна оценка за всеки от определените горско-растителни пояси.
2. Мониторингът се извършва всяка година по документи. Да се използват действащите горскостопански планове, планове за управление, териториално устройствени планове, процедури, свързани с промяна на предназначението на земи и гори от горския фонд, и т.н.
3. Да се осъществява контрол върху изпълнение на дърводобивните дейности.
4. На всеки 5 години да се прави ревизия на теренни обекти, в които са проведени дейности, влияещи директно или индиректно върху някой от критериите. Да се провеждат консултации със заинтересованите групи, обществеността и съответните власти, за да се осигури информираността на всяка от страните за дейностите на другата страна и работа за смекчаване на потенциалните бъдещи заплахи, като незаконна сеч, разработване на мини и кариери, неустойчиво земеделие и др.
5. Да се извършва мониторинг на въздействието на външни заплахи от антропогенен характер, например пожари, както и мониторинг на условията за възникване на екстремни събития, например нападения на вредители и др. и прилагане на превантивни мерки когато е възможно.

ВКС 3. Екосистеми и местообитания.

Редки, защитени или застрашени от изчезване екосистеми, местообитания или рефугии.

ВЪВЕДЕНИЕ

В България не съществува цялостна оценка на типовете екосистеми, разпространени на територията на страната. Такава оценка липсва и по отношение на застрашените и изчезващи екосистеми. През 60-те и 70-те години на XX век е била развита горската типология, метод който в последствие е изоставен в полза на типологизирането на характеристиките на местообитанията – почвено богатство и влага. Значителна част от уникалните горски екосистеми на България са включени в защитени територии. Като площ обаче, те са твърде недостатъчни в сравнение с реално нуждаещите се от защита гори с висока природозащитна стойност.

ОБОСНОВКА

ВКС 3 се съсредоточава върху екосистеми, които са представителни за дадени видове гори. И тъй като някои видове гори имат малка естествена срещаемост в страната, целта на тази ВКС е да осигури опазването им посредством съхраняване на редките, застрашени и изчезващи екосистеми, които ги представляват. Тук се включват най-вече видове гори, които преди са били значително по-широко разпространени или типични за по-голям регион.

Колкото повече териториите, заети от такива екосистеми **извън** горскостопанската единица, намаляват, толкова важноста им в горскостопанската единица нараства. Това означава, че ще трябва да се приложат по-строги мерки при стопанисването им, или да бъдат поставени под защита. Следователно от интерес за горските стопани е да следят динамиката на площта и състоянието на тези екосистеми в рамките на по-голяма ландшафтна единица, и да се стремят да намаляват заплахите, на които те са подложени. Редките, застрашени и изчезващи екосистеми в България, представляващи горски територии, са описани в *Приложение 4* към ръководството. Списъкът на екосистемите по *Приложение 4* е съставен въз основа на Европейската класификация EUNIS.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ

За България ГВКС представляват всички горски територии, включващи екосистеми от списъка на *Приложение 4* към ръководството. За ВКС се считат и гори, притежаващи характеристики, отличаващи ги като гори във фаза на старост (ГФС, Old-growth forests), които със своята възрастова структура и степен на естественост представляват местообитание на комплекс видове от специфични екологични и таксономични групи.

КРИТЕРИИ И ПРАГ

Всички гори, включващи екосистеми от *Приложение 4* се считат за ВКС 3. Независимо, че не са в списъка от *Приложение 4* за ВКС 3 се приемат и гори, които притежават характеристики, отличаващи ги като гори във фаза на старост (ГФС, Old growth forests).

Според определението за Гори във фаза на старост (ГФС) в Националния FSC стандарт, **ГФС са гори гори в последната фаза от развитието си, в които дървостоят е достигнал значителна възраст, не е съществено повлиян от едроплощни природни нарушения* и**

антропогенни въздействия и се характеризира с неравномерна пространствена и възрастова структура; наличие на стари живи дървета с диаметри близки до максималните за съответния дървесен вид и месторастене; стоящи и паднали големи мъртви дървета в различни фази на разлагане.

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ВКС 3

ПРЕДВАРИТЕЛНА ОЦЕНКА

В процеса на стопанисване на горите и/или инвентаризация на горската територия, стопанинът вече трябва да е установил какви видове гори са представени в горскостопанската единица. Следваща стъпка е тази информация да се анализира, за да се установи дали в горскостопанската единица има наличие на застрашени или изчезващи екосистеми, съгласно *Приложение 4*.

При извършване на проверката за наличие на ВКС 3 от помощ за горските стопани ще бъдат базата данни от инвентаризация на горите и съществуващите карти на горското стопанство и най-вече картите на видовете гори. За коректното установяване наличието на съответния вид редки и застрашени горски екосистеми се препоръчват консултации с експерти в областта на дендрологията, ботаниката и природозащитата. Консултации и информация могат да се получат и от съответните институции (поделенията на МОСВ и ИАГ).

ПЪЛНА ОЦЕНКА

При установяване или потенциал за наличие в горскостопанската единица на територии, представляващи ВКС 3, трябва да се извърши проверка на терен за определяне точните граници на ГВКС. След определянето им границите се нанасят/отразяват на картата на горскостопанската единица, данните трябва да се включат и в документите по планиране на горскостопанските дейности, както и в последващата инвентаризация и планиране за територията на дадената горскостопанска единица.

С оглед на описаното по-горе, могат да се посочат следните примери за определяне на ГВКС от категорията ВКС 3: При установено наличие на гори от черна елша или естествени гори от скален черен бор, или естествени гори от бяла и черна мура, или други по *Приложение 4*, всички те представляват ГВКС. Трябва да се определят на терен точните им граници и те да се нанесат на картата на горскостопанската единица, както и да се имат в предвид при инвентаризацията на територията и планирането на дейностите, за да може идентифицираната ВКС да се запази и увеличи при възможност.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА СТОПАНИСВАНЕ НА ВКС 3

След определяне на горските екосистеми, представляващи ВКС 3, и разпространението им на територията на горскостопанската единица, те трябва да се стопанисват по начин, който да поддържа и/или подобри природозащитното им състояние.

Препоръки за стопанисване на отделните видове горски екосистеми, представляващи ВКС 3, са представени в *Приложение 4А*.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА МОНИТОРИНГ НА ВКС 3

Тази част от управлението на ГВКС включва извършване на периодични наблюдения и анализ на състоянието на вида гора, чрез теренни наблюдения и разработване и прилагане на отделна програма за всеки вид гора. За разработването и прилагането на такава програма може да се наложат консултации с експерти в областта на дендрологията, ботаниката и природозащитата. Консултации и информация могат да се получат и от съответните институции (поделенията на МОСВ и ИАГ).

1. Програмата за мониторинг трябва да бъде разработена със стандартни оперативни процедури, които да включват ясни индикатори, подходящи за целите на стопанисване. Мониторинг се провежда най-малко веднъж годишно, но е възможно и сезонно отчитане, ако в горскостопанската единица настъпват значими събития само през определени месеци.
2. При теренната работа да се извършва наблюдение на показатели като жизненост на отделните дървета, структура на насаждението, здравословно състояние, наличие на дегенеративни процеси, размерите, разположението и честотата, в която се срещат празни пространства, нивата на фрагментация, базовата територия, наличие на сукцесия и нейната посока и т.н. и/или интерпретация на дистанционно получени данни.
3. Трябва да се установят заплахите за видовете гори с ВКС 3 и доколко сериозни са те, и да се определят мерките, които трябва да се вземат за намаляването им.
4. За успешно прилагане на процедурите по мониторинг е необходимо обучение на персонала, участващ в горскостопанските мероприятия, което да запознае всички с ограниченията във връзка с наличието на ВКС и мерките за неговото опазване.
5. При извършване на мониторинга може да се окаже, че горскостопанските планове /плановите за управление не отразяват реалното състояние на горите, заплахите и тенденциите. В такъв случай трябва да се потърси консултация с експерти, които да определят дали има пропуски в плановите и дали досегашния модел на стопанисване е критичен за опазването на съответната екосистема(и). При установяване необходимост от промяна към по-строг режим на стопанисване, териториите с наличие на ВКС 3 могат да бъдат включени в План за действие за опазване на биоразнообразието в рамките на по-голям ландшафтен обект или в защитени територии.

ВКС 4. Екосистемни услуги от критично значение.

Основни екосистемни услуги от критично (незаменимо) значение в определени ситуации вкл., опазване на водосбори и контрол на ерозията на уязвими почви и склонове.

ВЪВЕДЕНИЕ

Тази ВКС се отнася до важните екологични функции на стопанисваната гора. Определени са следните групи гори съгласно основните им функции:

- Гори представляващи единствени източници на питейна вода
- Гори от решаващо значение за водосбора
- Гори с решаващо противоерозионно значение
- Гори с пожарозащитни функции
- Гори с решаващо значение за земеделието и рибарството

ВКС 4.1 ГОРИ – ЕДИНСТВЕНИ ИЗТОЧНИЦИ НА ПИТЕЙНА ВОДА

ОБОСНОВКА

Много от източниците на питейна вода на населените места зависят до голяма степен от гори. Тук се включват повърхностни или подземни източници на вода като потоци, реки, езера, извори или кладенци. Когато гората защитава и поддържа водоснабдяването на отделни индивиди или общности, което нямат алтернативен източник на питейна вода, тя е от критично значение.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ

В България за ГВКС се считат всички горски територии в рамките на санитарно-охранителните зони 1 и 2 на източници за питейно-битово водоснабдяване, определени по реда на Наредба 3 от 2002 г. За ВКС се считат също и горски територии около и/или в близост до източници за питейно-битово водоснабдяване, но без определени официални санитарно-охранителни зони.

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ВКС 4.1

1. Необходимо е горските стопани да се консултират с местните водностопански фирми, които осигуряват питейното водоснабдяване или с компетентната басейнова дирекция към МОСВ за идентифициране на съществуващите източници на питейни води в съответната горско-стопанска единица и техните санитарно-охранителни зони.

2. Когато липсва централно водоснабдяване на населеното място или отделни имоти, трябва да се определят заинтересованите групи от местното население за тяхното използване в и около горскостопанската единица. Да се проведат консултации с тях, за да се определи местоположението на важните за тях водоизточници (критични извори, каптажи, притоци и други източници на питейна или друг вид вода).

Да се установи дали общностите имат достъп до алтернативни източници на вода, независими от горскостопанската единица (например тръбопровод, по който пристига вода от източник извън горскостопанската единица). Да се провери дали има достъп до тази вода целогодишно.

Идентифицираните водоизточници в горскостопанската единица, които осигуряват питейна или друг вид вода за общностите и отделните индивиди, се картират и се събира информация за съществуващите мерки за защитата им. Типични примери за водоизточници са:

- ✓ реки и потоци, които текат от или през горската територия и от тях се водоползва;
- ✓ извори и каптажи, разположени в гората или повлияни от горската територия, които се използват директно или чрез тръбна система;
- ✓ кладенци, разположени в гората, или такива, които черпят водата си от водна маса, чието ниво се влияе от гората.

Стопанинът/ползвателят на гората ще трябва да проведе анализ на нуждите (по възможност едновременно и за ВКС 6) по отношение на идентифицираните водни източници.

Да се определи водосборната територия, която е източник на водата и да се определи дали тя се намира частично или изцяло в горскостопанската единица.

Да се определи дали качеството и количеството на тези водни източници е повлияно от горската покривка.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА СТОПАНИСВАНЕ НА ВКС 4.1

1. Горският стопанин е длъжен да се съобразява с режимите на стопанисване и опазване, съгласно Наредба 3 от 2002г. за санитарно-охранителните зони около водоемите за питейно и битово водоснабдяване.

2. Когато няма обособени санитарно-охранителни зони за източниците на питейна вода се използват посочените в определението за ВКС 4.1. изисквания. Да се разработят специфични мерки за стопанисване и опазване, съответстващи на изискванията на Наредба 3 от 2002г. Като общи препоръки за лесовъдска намеса могат да се посочат:

- ✓ Зоните в непосредствена близост до водоизточниците изискват повече внимание, минимално нарушаване на земната повърхност при извоз на дървесина, дърводобив с много ниска интензивност или липса на такъв. В случаите, когато водоизточника е каптаж или извор, поръчителна добра практика е зоната около него да се остави без лесовъдска намеса като остров на старостта;
- ✓ Да се подпомага създаването и поддържането на смесени насаждения с неравномерна пространствена структура;
- ✓ Да се използват лесовъдски системи, осигуряващи постоянно покритие на горските територии във водосбора с гора;
- ✓ Пълнотата на насажденията във водосбора да не намалява под 0.5, но и да не е по-висока от 0.8, тъй като се увеличава процента на евапотранспирация;
- ✓ Забрана за използване на голи сечи;

3. Трябва да се извършва обучение на персонала, който участва в горскостопанските мероприятия. Обучението трябва да запознае персонала с ограниченията от наличието на ВКС и мерките за опазване на тези стойности.

4. В процеса на учредяване на СОЗ, стопаните трябва да търсят компенсации за пропуснатите ползи или увеличените разходи при стопанисването на тези гори.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА МОНИТОРИНГ НА ВКС 4.1

Горските стопани трябва да използват мониторинга на водите, извършван от компетентните органи – РИОСВ или водностопанските фирми. За водоизточниците, които не са включени в горепосочения мониторинг, се провеждат периодични консултации със съответните заинтересовани страни.

ВКС 4.2. ГОРИ С РЕШАВАЩО ЗНАЧЕНИЕ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА ВОДНИЯ ОТТОК ВЪВ ВОДОСБОРИТЕ

ОБОСНОВКА

Горите изпълняват важни водоохранни и водорегулиращи функции и имат решаваща роля за предотвратяване на наводнения, контрол на речните течения и качеството на водата, намаляване на наносите във водните течения и басейни.

Когато гората заема значителни части от даден водосбор, тя играе критична роля при поддържане на количеството и качеството на водата. Колкото водосбора е по-важен от гледна точка на предпазване от наводнения, риск от засушаване или за водоползването в района, толкова по-вероятно е гората да е от критично значение за поддържане на тези функции. В такива случаи екосистемните функции на тези гора се приемат за ВКС, горската територия за ГВКС.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ, КРИТЕРИИ И ПРАГ

В България за ГВКС се приемат всички горски територии, които представляват:

1. Горски територии във водосборите на поройни водни течения, чиято лесистост надхвърля 40%;
2. Съобщества на клек (*Pinus mugo*);
3. Горски територии, представляващи горна граница на гората (ГГГ), определени по реда на ЗГ или включени в 200 метровата ивица под ГГГ;
4. Крайречни естествени гори от *Q. pedunculiflora*, *Q. robur*, *Fr. oxycarpa*, *Ulmus minor*, *U. laevis*, *Salix alba*, *Alnus glutinosa*, *Populus alba*, *P. nigra*, *Platanus orientalis* в заливаемата тераса на речното течение;
5. Горите между дигата и десния бряг на р. Дунав, горите на островите и 200 метровата ивица от високия бряг на реката;
6. Гори в 100 метровата ивица на реките Марица, Тунджа, Места, Струма, Арда, Лом, Цибрица, Огоста, Скът, Искър, Янтра, Вит, Съзлийка, Стряма, Осъм, Русенски Лом, Камчия, Велека, Резовска (Българския бряг);
7. Горски територии, включени в санитарно-охранителна зона 3 на язовирите, чието основно предназначение е за питейни нужди, определени по реда на Наредба 3 от 2002 г.

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ВКС 4.2

1. Да се установи дали горските територии отговарят на някое от определенията за ВКС 4.2. Примери за потенциални ГВКС са гори в хидрографската система на всички вътрешни реки, гори при горната граница на гората и гори във водосборните басейни на язовирите.
2. Да се установи дали в горскостопанската единица се срещат гори във водосбори на водни течения с пороен характер (непериодичност в изменението на водния отток, зависеща от интензивността и количеството на падналите валежи). Като източници на информация могат да се използват данни от ХМС (хидрометричните станции) за водния отток и от поделенията на Гражданска защита и общините за проявена до момента поройна дейност.
3. Ако се установи наличие на такива гори трябва да се провери дали до момента на тази територия е регистрирана поройна дейност (прииждания) и нейната периодичност.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА СТОПАНИСВАНЕ НА ВКС 4.2

1. Да се картира местоположението на всички територии в горскостопанската единица, които потенциално представляват ГВКС 4.2. Препоръчва се да се използва информация от горскостопанските планове и консултации с експерти. Да се направи теренна проверка за установяване на коректността на информацията.
2. Установените гори с водоохранни и водорегулиращи функции се картират.
3. Планирането и стопанските дейности в ГВКС се съобразяват с поддържане и подобряване на ВКС 4.2. Като общи препоръки за лесовъдска намеса могат да се посочат:

- ✓ Във връзка с намаляване повърхностния воден отток да се използват лесовъдски системи, осигуряващи постоянно покритие на горските територии във водосбора с гора;
 - ✓ При нужда се провеждат залесителни мероприятия за увеличаване на лесистостта на водосбора;
 - ✓ Подпомага се създаването и поддържането на смесени насаждения с неравномерна пространствена структура;
 - ✓ Пълнотата на насажденията във водосбора да не намалява под 0.5;
 - ✓ Забрана за използване на голи сечи;
 - ✓ Използват се технологични схеми и техника, осигуряващи минимално нарушаване на земната повърхност при извоз на дървесина;
 - ✓ След прекратяване на стопанските дейности се извършва рехабилитация на нарушените терени (напр. извозни горски пътища);
 - ✓ В териториите, заети от съобщества на *Pinus mugo*, не се води стопанска дейност.
4. Препоръчва се провеждане на обучение на персонала, участващ в горскостопанските мероприятия, което трябва да го запознае с ограниченията от наличието на ВКС и мерките за опазване.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА МОНИТОРИНГ НА ВКС 4.2

Да се организира и прилага система за годишен мониторинг, която да отчита състоянието и измененията в ключови параметри на горите, представляващи ГВКС 4.2. Препоръчително е да се използват и данни от мониторинга на водите, извършван от компетентните органи – РИОСВ или водностопанските фирми.

ВКС 4.3 ГОРИ С РЕШАВАЩО ПРОТИВОЕРОЗИОННО ЗНАЧЕНИЕ

ОБОСНОВКА

В редица случаи горите имат изключително важна роля за контрол на ерозията и свлачищни процеси, при които би имало сериозни последици от загуба на обработваема земя, нарушаване на екосистеми, загуба на собственост или е застрашена безопасността на хора. Потенциална опасност за развитие на ерозионни процеси съществува при горски територии от посочените по-долу райони и почвени типове.

Райони:

- относно ерозионни процеси: Билна част и южни склонове на Стара планина, Родопи, Рила, Пирин, Витоша, Беласица, Огражден, Малашевска, Огосовска и Конявска планини.
- относно лавиноопасни райони: Склоновете на Централна Стара планина, Рила, Пирин, Витоша, Осогово и Западни Родопи.

Почвени типове (Използва се класификацията, по която се извършва инвентаризация и планиране в горите):

канелени горски почви, кафяви горски почви, планинско-горски тъмноцветни почви, планинско-ливадни почви, хумусно-карбонатни почви, алувиални и делувиални почви, антропогенни почви, неразвити и деградирани почви (клас Примитивни почви по ФАО).

ОПРЕДЕЛЕНИЕ, КРИТЕРИИ И ПРАГ

В България за ГВКС се приемат всички горски територии, представляващи:

1. Горски територии с наклон над 30° (или по-малък, при разположение под обработваеми земи, поляни, голини, редини, които са с наклон над 10° и дължина по-голяма от 200 м) с площ над 1 ha и пълнота над 0,6;
2. Гори създадени по технически проекти за борба с ерозията, корекционни, брегозащитни и колматажни горски пояси,
3. Гори, предпазващи населени места или комуникации, разположени на пътя на паднали до момента лавини по данни от Планинската спасителна служба, гори в снегосборна област с наклон над 20° , както и такива разположени под обезлесена снегосборна област с дължина над 200 м. и наклон над 20° ;

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ВКС 4.3

1. Да се установи дали гората отговаря на някое от определенията за ВКС 4.3.
2. Да се установи дали се срещат терени с наклон над 30° на територията на горскостопанската единица. В тази връзка за информация може да се използват данни от горскостопанските планове и/или да се направят теренни проучвания. Да се потърсят контакти със съответните органи или експерти.
3. Под снегосборна област да се разбира площ с наклон 20° – 60° , позволяваща формиране на снежна покривка с дебелина над 0,5 м. Да се потърси информация от Планинската спасителна служба (ПСС) за съществуващите и потенциални лавиноопасни места. Удачно е наблюдение на склоновете от срещуположния склон.
4. Типични примери за наличие на ВКС 4.3 са:
 - ✓ Гори с надморска височина над 1500 м.
 - ✓ Гори разположени на:
 - силно напукани скали;
 - терени, където материалите, изграждащи основната скала, са неустойчиви;
 - терени с интензивен процес на изветряне на основната скала;
 - перифериите на платата;
 - брегове на водни течения, възпрепятстващи подриването на основата на склона;
 - горски територии, попадащи в списъка на лавиноопасните места по данни на ПСС.
 - Територии с паднали лавини могат да се разпознават по признаци като: ивици широколистна или по-млада иглолистна гора, разположени по посока на склона, в по-възрастна иглолистна гора на стръмни терени.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА СТОПАНИСВАНЕ НА ВКС 4.3

1. Стопанисването на гори, представляващи ГВКС 4.3, трябва да е съгласно изискванията на ЗГ по отношение на горите със специално предназначение и с насока към ограничаване опасността от развитие на ерозионни процеси.
2. Планирането и стопанските дейности в ГВКС се съобразяват с ВКС 4.3. Като общи препоръки за лесовъдска намеса могат да се посочат:

В горите с решаващо противоерозионно значение:

- ✓ Когато пред насаждение от списъка на ГВКС 4.3 са поставени допълнително една или повече цели (напр. курортни гори), лесовъдските мероприятия трябва да постигнат баланс между тях, но като приоритет остава осигуряване на противоерозионната функция;
- ✓ Да се използват лесовъдски системи, осигуряващи постоянно покритие на горските територии с гора, като пълнотата на насажденията не се намалява под 0.5;
- ✓ Да се водят предимно отгледни и санитарни сечи;
- ✓ В насаждения от лесно възобновяващи се издънково дървесни видове се допуска сеч за подмладяване на растителността;

- ✓ При много стръмни терени (31-45°) не се водят голи сечи и краткосрочно постепенни сечи;
- ✓ При каменливи и урвести терени (над 45°) да не се провеждат стопански мероприятия;
- ✓ При извеждането на сеч да се използват техника и технологии, с които в минимална степен се нарушава растителната и почвената покривка.
- ✓ При необходимост се провеждат залесителни мероприятия, като с предимство се използва коренната горскодървесна растителност;

В горите с решаващо значение против формиране на срутища и сипеи:

- ✓ Не се допуска извеждането на сечи;
- ✓ Провеждат се мероприятия за подпомагане допълнителното настаняване на растителност;
- ✓ Предвиждат се мероприятия за заздравяване устойчивостта в основата на склона при водни течения (включва изграждането на технически съоръжения за формиране на профил на равновесие).

□

В горите с решаващо значение за защита от лавини:

- ✓ Наложителна е оценка на стабилността на насаждението и мерки за нейното подобряване при необходимост;
- ✓ При необходимост от провеждане на лесовъдски мероприятия се препоръчва внимателна намеса с ниска интензивност;
- ✓ Не се допуска извеждането на голи сечи;
- ✓ При извеждане на възобновителни сечи не трябва да се отварят пространства с големи размери, както и такива разположени по посока на склона;
- ✓ Формиране и поддържане на разновъзрастни насаждения, с групов структура и максимална пълнота.
- ✓ Провеждат се мероприятия за подпомагане допълнителното настаняване на растителност;
- ✓ Не се допускат никакви стопански мероприятия в клековите формации.

3. Да се определят извозните пътища, временни складове и сечищата, които имат нужда от рехабилитация. След провеждането на дърводобив задължително се извършват необходимите възстановителни мероприятия, съобразно нарушенията на терена.

4. Да се разработят планове или правила за рехабилитация на нарушени или други територии, застрашени от ерозия и/или в които мониторингът показва активизиране на ерозионни процеси.

5. Препоръчва се провеждане на обучение на персонала, участващ в горскостопанските мероприятия, което да го запознае с ограниченията от наличието на ВКС и мерките за опазване.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА МОНИТОРИНГ НА ВКС 4.3

1. За горите, представляващи ГВКС 4.3, да се организира и прилага система за годишен мониторинг. Препоръчително е да се осъществят контакти и консултации с експерти от РИОСВ.

2. За горите с решаващо противоерозионно значение да се извършва краткосрочен и дългосрочен мониторинг:

- ✓ краткосрочен – наличие на прояви на съвременна ерозия (засегната площ). Наблюдение – всяка година;
- ✓ дългосрочен – правят се измервания на мощността на почвения профил и мъртвата горска постилка (МГП). Наблюдение – през 10 г.

3. За горите с решаващо значение против формиране на срутища и сипеи се отчита динамиката на следните параметри:

- ✓ При формиран сипей се отчита обема на отложените материали;
- ✓ Площна динамика на свлачището;
- ✓ Площна (обемна) динамика на зоната на разрушаване;

Наблюденията се извършват всяка година.

4. За горите с решаващо значение против формиране на лавини се отчита наличието на лавинна дейност. Наблюденията се извършват всяка година.

ВКС 4.4. ГОРИ, КОИТО ПРЕДСТАВЛЯВАТ БАРИЕРА ЗА РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО НА ПОЖАРИ

ОБОСНОВКА

Пожарите са част от естествената динамика на горските екосистеми. Горските пожари, независимо дали са възникнали по естествени причини или са причинени от хора, могат да се превърнат в унищожителни и неконтролируеми пожари, които да представляват сериозна заплаха за живота и собствеността на хората, или да застрашат екосистеми или видове. През последните десетина години пожарите оказват сериозно и продължително въздействие върху горите в България. Призната е важноста за опазване на всички наши гори от по-нататъшни поражения от пожари. Едно насаждение в ключова позиция би могло да предотврати разпространението на пожарите в съседни територии. Добре развитата и гъста широколистна гора е по-устойчива на пожари в сравнение с по-рядката широколистна или иглолистна гора, поради сравнително по-малките количества горими материали (листата опадали при последния листопад са в начален стадий на гниене). От друга страна, гората трябва да е с плътно покритие на короните, така че да ограничи развитието на тревите и храстите под склопа. Това предполага ограничаване на дейности, които намаляват склопеността, оставят след себе си лесно запалими отпадъци и предизвикват появата и развитието на растителни видове в долните етажи, докато гората не възстанови плътното си покритие.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ

За ГВКС се приемат всички широколистни гори, разположени между иглолистни насаждения, между иглолистни насаждения и населени места, между иглолистни насаждения и земи за селскостопанско ползване, с ширина на насаждението минимум 100 м. и максимум 250 м. и състав, включващ всички широколистни видове без бреза, акация и тополови култивари.

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ВКС 4.4

1. Трябва да се извършат проучвания на ситуацията с пожарите в района на горскостопанската единица и да се събере информация за тяхната история, причини и прогнозирана активност. Информация може да се получи от съответните органи или експерти, картен материал на ландшафта, материалите от горскостопанските планове или теренни проучвания. За идентификация на тези гори в по-големите горскостопански единици е много удачно е използването на Географски информационни системи (ГИС).

2. Да се определи дали има тенденция за възникване на големи пожари близо или на границата на горскостопанската единица.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА СТОПАНИСВАНЕ НА ВКС 4.4

1. Трябва да се осигури целостта на гората срещу пожари. Фрагментирани гори, гори с отворен склоп или гори, в които е воден дърводобив с висока интензивност, са по-предразположени към пожари.
2. В наличните ивици широколистни гори да се запази и поддържа широколистния състав на гората. При стопанисването им да не се допуска понижаване на пълнотата под 0.7.
3. При липса на подобни ивици да се планира създаването на буферни зони от пожароустойчиви дървесни видове с подходящи схеми на залесяване.
4. Да се разработят планове за борба с пожарите, които включват стандартни оперативни процедури за борба с пожарите и обучение на персонала, съгласно горското законодателство в страната.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА МОНИТОРИНГ НА ВКС 4.4

В горите, представляващи ГВКС 4.4, се извършва годишен мониторинг за честотата и площното разпространение на запалванията и пожарите в горскостопанската единица. Да се организира и прилага система за годишен мониторинг, която да отчита състоянието и измененията в ключови параметри на тези гори.

ВКС 4.5. ГОРИ С РЕШАВАЩО ЗНАЧЕНИЕ ЗА СЪСТОЯНИЕТО НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ДЕЙНОСТИ (ЗЕМЕДЕЛИЕ, РИБНИ ЗАПАСИ) И ЗА ЗАЩИТАТА НА ИНФРАСТРУКТУРНИТЕ ОБЕКТИ

ОБОСНОВКА

Когато горските територии са в близост до земеделски земи, риболовни обекти и/или ключови местообитания на риби, туристически райони и др., тяхното въздействие може да е критично за запазване на тези ресурсите и/или на продукцията от съответните икономически дейности. Благоприятното въздействие на горите варира в зависимост от климата и топографията, пространственото разположение на земеделските земи и гората, както и от видовете земеделски култури. Горите оказват положително въздействие и върху състоянието на рибните запаси в граничещите с тях водни екосистеми. Следствията от загубата на земеделска продукция и рибни ресурси, както и на приходи от туризма, също могат да варират в зависимост от социалните и икономически обстоятелства. Населението, отглеждащо земеделска продукция или занимаващо се с риболов като основен поминък, е изключително уязвимо при евентуални загуби.

Решаващо значение за запазване на съществуващи инфраструктурни обекти и икономически дейности имат и горите, създадени с цел защитата на инженерни съоръжения. Тяхното защитно влияние и критично значение се изразява в стабилизиране на терена и почвите около инженерните съоръжения, създаване на оптимален режим за изолация на/от транспортните средства, акумулиране на токсичните вещества, ограничаване на шума, намаляване на изпарението от междуканалните пространства и др.

Този елемент от ВКС 4 цели определянето на гори, които са от критично значение за запазване на функциите, от които са зависими земеделската продукция, рибните запаси и защитата на инженерни съоръжения. Потенциал за критични въздействия върху земеделието и рибните запаси в страната имат горите, разположени сред обработваеми земи в района на Дунавската равнина, Добруджа и Източна Тракия, както и заливните гори по бреговете на всички реки и участъците по горните им течения, където рибите се размножават. В горите за защита на инженерни съоръжения се включват: 100-метровата ивица от двете страни на железопътни линии, автомобилни магистрали и газопроводи, 50-метровата ивица около първокласни автомобилни пътища, 10 метра от двете страни на напоителни канали и др.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ

Всички гори с критични функции, от които зависят земеделието, състоянието на рибните запаси и защитата на инженерни съоръжения са ГВКС, когато представляват:

- 1. Ивично разположени гори, в съседство с обработваеми земи, създадени или функциониращи като полезащитни горски пояси, когато широчината на горската ивица не е по-голяма от 100 м;**
- 2. Крайречни гори, доминирани от различни представители на род *Salix* по брега на река Дунав и нейните острови, заливани при високи води на реката, както и по бреговете на реките Марица, Тунджа, Места, Струма, Арда, Лом, Цибрица, Огоста, Скът, Искър, Янтра, Вит, Съзлийка, Стряма, Осъм, Русенски Лом, Камчия, Велека, Резовска (Българския бряг).**
- 3. Гори, създадени за защита на инженерни съоръжения.**

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ВКС 4.5

1. Да се установи дали на територията на горскостопанската единица има гори, отговарящи на определението по ВКС 4.5. Информация може да се получи от горскостопанските планове, карти на горските територии, карти на земеползването, социални проучвания, консултации с общностите и заинтересованите организации в и в близост до горскостопанската единица и от теренни проучвания.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА СТОПАНИСВАНЕ НА ВКС 4.5

1. Необходимо да се оцени реалните и потенциални заплахы за ключовите горски функции от горскостопанските дейности. След оценката да се извършат и консултации с местните общности, съответните експерти и органи за да се получи информация за въздействието на други дейности върху идентифицираните горски територии и да се предприемат мерки за намаляване на потенциални бъдещи заплахы.
2. След оценката на заплахите, да се разработят мерки за запазване или възстановяване на нарушени територии / функции.
3. За горите, създадени или функциониращи като полезащитни горски пояси, с най-добър ефект в практиката се утвърждава ажурният (продухваем) тип полезащитен пояс. Би следвало стопанисването да е насочено към оформянето и подържането именно на такъв тип пояси, чрез формиране на дървесен (горен) етаж и храстов (долен) етаж, като ажурността по цялата височина е не по-малка от 50% при равномерно разположение по дължина.
4. В крайречните гори от значение за рибните популации, се препоръчва да не се планират и провеждат стопански мероприятия. При необходимост се планират и провеждат дейности за възстановяване на крайречните горски съобщества.
5. В горите за защита на инженерни съоръжения отгледните сечи се водят с умерена интензивност. Възобновителните мероприятия трябва да осигурят плавен преход между старото и новото поколение гора, който да не намалява съществено защитните й функции – да се прилагат само сечи с дълъг възобновителен период.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА МОНИТОРИНГ НА ВКС 4.5

За горите, представляващи ГВКС 4.5, да се организира и прилага система за годишен мониторинг, която да отчита състоянието и измененията в ключови параметри на тези гори.. Да се използват съвременни картови материали и теренна информация. Необходимо е да се следи за изменения на добивите в обработваемите земи и на рибните ресурси в съответните територии.

ВКС 5. Основни потребности на населението.

Места и ресурси от фундаментално значение за задоволяване на основните потребности на местните общности* и коренното население* (вкл. поминък, здраве, храна, вода), идентифицирани с тяхно участие).

ВЪВЕДЕНИЕ

Много консервационни концепции са основани на факта, че дейностите на хората винаги има негативно влияние върху горите. Понятието “гори с висока консервационна стойност” (ГВКС) се различава от тях по това, че признава част от горите за абсолютно необходими за благоденствието на хората. Целта е да се запазят поминъка и сигурността на местните общности, получавани от горите – не само за общностите, зависими от гората, но и за всяка общност, която получава значителни и незаменими приходи, храни и други ползи от гората. ВКС 5 се отнася единствено до основните безалтернативни потребности на хората от горите.

ОБОСНОВКА

Една гора може да има статут на ГВКС, ако местните общности получават от нея жизненоважни горива, храни, фураж, лекарства или материали за строителство, без да имат леснодостъпни алтернативи за тяхното набавяне. В такива случаи високата консервационна стойност изрично се определя като една или повече от тези основни потребности. Ако хората от някоя общност получават приходите си единствено от дадена гора и нямат алтернативен източник на доходи, то тази гора има ВКС.

Работата, приходите и продуктите са стойности, които трябва да се запазят, ако това е възможно, без да се повлияват други стойности или ползи. Въпреки това в концепцията за ВКС не се допуска преексплоатацията на ресурси, дори когато общностите са икономически зависими от тях на даден етап. Не се допускат също и свръхползвания при прилагането на традиционни практики, ако те нарушават или унищожават горите и техните стойности.

Следните гори не притежават ВКС 5:

- Гори, които осигуряват ресурси с минимално значение за местните общности;
- Гори, които осигуряват ресурси, които лесно могат да бъдат получени от друго място, или които лесно могат да бъдат заменени с други (поминък, доходи от дейности или помощи – земеделие, занаяти, услуги, индустрия, търговия, социални помощи и други);
- Гори, които осигуряват ресурси, добивани в количества, водещи до невъзобновимост на ресурса (неустойчиво ползване, преексплоатация, неправилни практики);
- Гори, които осигуряват ресурси, получавани по начин, който застрашава поддържането на други ВКС.

Дадена стойност може да се увеличи или да намалее с времето, поради промени в нуждите на общностите и начините на земеползване. Дадена гора, която някога е била един от многото източници на ресурси, може да се превърне в единствен или основен фундаментален източник на дърва за огрев или някакъв друг продукт. Може да се случи и обратното - нуждите да намалеят или дори да изчезнат с времето.

В България населението, живеещо в или близо до горски територии, има различно ниво на зависимост от горските ресурси. То зависи от традициите, историята, но най-вече от социално-битовите условия на живот, степента на развитие на инфраструктурата и степента на изолираност на селищата.

Оценката на наличието на алтернативни източници може да се окаже деликатен въпрос. Комуникациите и достъпът до пазари са важни фактори. Изолираните общности обикновено нямат голям избор на пазари. Ограничен е и достъпът им до алтернативни технологии, които биха заменили модела на зависимост от гората. Общности, които имат лесен достъп до пазари, и лесни комуникации с търговци и правителствени служби, могат по-лесно да се ориентират към нов вид поминък. Но и тук могат да възникнат ограничения при достъпа до земя, технологии или капитали. Всички фактори трябва да се отчитат и обмислят много внимателно, като в случай на възникване на колебание, да се приема, че хората нямат достъпен заместител.

Друг деликатен момент е да се оцени до каква степен ползването на горски продукти от общността е устойчиво и е съобразено със запазването на други ВКС. Както беше споменато по-горе, неустойчивите нива на добив не представляват ВКС, както и дейностите, които застрашават елементи на ВКС от 1 до 3, например прекомерното ползване, ловуване или събиране на застрашени видове. За установяване на тези взаимодействия се препоръчва консултиране с експерти по околната среда и социолози.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ

В България следните ресурси могат да характеризират ВКС 5, според нивото на зависимост на общностите от тях, наличието на лесно достъпни заместители и взаимодействието с други ВКС:

- Дърва за огрев и битови нужди;
- Паша и фураж – сено и листна маса;
- Гъби;
- Други недървесни продукти – лечебни растения, горски плодове, гъби, охлюви, продукти от лов и други (недървесни горски продукти, с които може да се търгува, включително уловени животни, смоли, плодове, и т.н.)
- Водоснабдяване (вода за пиене и за всекидневни нужди – виж ВКС 4.1)

На базата на историческите данни, досегашните социологически изследвания и след проведените допитвания и експертни оценки, настоящото ръководство приема, че като цяло населението в България не е безалтернативно по отношение ползванията и приходите от горите и поради това ВКС 5 не е явно проявена в страната. Но тъй като не малка част от горите в страната, разположени в близост до малките и трудно достъпни планински селища, носят потенциал за наличие на тази ВКС, то стопаните/ползвателите на гори в тези райони, следва да извършат проверка за наличие на ВКС 5.

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ВКС 5

ПРЕДВАРИТЕЛНА ОЦЕНКА

Тази оценка се извършва в съответствие с методиката в *Приложение 5* към ръководството.

Ако изследваните гори отговарят на изискванията по определението на ВКС 5 от *Приложение 5*, тогава ползвателите на ръководството трябва да извършат консултации за наличие на ВКС 5 с местните власти в района на изследваните гори и важните за местните общности личности (религиозни, родови и други неформални лидери). Горските стопани трябва да получат становището на местната власт и неформалните лидери за значението на гората за осигуряване основните нужди на местното население.

При потенциално наличие на ВКС 5 потвърдено и от становищата на местната власт и неформалните лидери, стопаните/ползвателите на горските територии преминават към пълна оценка за установяване наличието на ВКС 5.

Пълна оценка за установяване наличието на ВКС 5 се извършва задължително и когато са налице явни конфликти между стопанисващия/ползвателя на гората и местните общности.

ПЪЛНА ОЦЕНКА

Пълна оценка за установяване наличието на ВКС 5 се извършва съгласно разработената методика в *Приложение 6* към ръководството.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА СТОПАНИСВАНЕ И МОНИТОРИНГ НА ВКС 5

Препоръките и указанията за стопанисване и мониторинг на гори, в които е установено наличие на ВКС 5 са предложени в *Приложение 6* към ръководството.

ВКС 6. Културни ценности.

Места, ресурси, местообитания и ландшафти от глобално или национално културно, археологично или историческо значение, и/или от критично (незаменимо) значение за традиционната култура на местните общности и коренното население, идентифицирани с тяхно участие, вкл. културно, екологично, икономическо или религиозно/духовно значение

ВЪВЕДЕНИЕ

Освен значението, което горите имат за поминъка и оцеляването на хората, те могат да се окажат критични и за културните ценности на общества и общности. Тази стойност е създадена, за да защити традиционната култура на населението, тогава когато гората е критична за запазване на неговата идентичност. По този начин се подпомага запазването на културната цялост на местните общности и обществото.

ОБОСНОВКА

Една гора може да се обяви за ГВКС, ако притежава или осигурява стойности, без които местната общност би претърпяла драстична промяна в културата, или за които общността няма алтернатива. Съгласно нормативната уредба в страната около 40 000 обекта на културно-историческото наследство в България имат статут на паметник на културата (недвижимо културно наследство). Част от тях попадат в гори или са тясно свързани с горски територии. В същото време в горски територии съществуват и важни за културата и историческата памет на местните общности места, които не са описани от държавните органи. Поради спецификата на социално-икономическите условия в България, развитието на разнообразни форми на туризъм (екотуризм, познавателен туризъм, пешеходен туризъм, фотолов и др.), пряко свързани с горските територии е от ключово значение за много от местните общности, вкл. за поощряване и запазване на местните традиции и култура. В този смисъл във ВКС 6 са включени и горски територии от значение за туризма, когато той подпомага и поощрява запазването на местните традиции, бит и култура.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ

- 1. Горски територии в 500 м ивица около религиозните обекти от Приложение 7;**
- 2. Горски територии в 100 м ивица около манастири и други религиозни обекти извън Приложение 7 (църкви, параклиси, оброчища, аязма, текета и др.), древни светилища, окултни средища, археологически паметници и разкопки и др. места важни за съхраняване на духовността, традициите, историческата и културната памет, определени при консултациите с местните хора;**
- 3. Горски територии в 100 м ивица около територии, традиционно свързани с провеждането в тях на събори, надпявания и други мероприятия, важни за съхраняване на културното наследство и националните традиции, определени при консултациите с местните хора;**
- 4. Горски територии в границите на обекти на недвижимото културно наследство (паметниците на културата) или в техните охранителни зони;**
- 5. Горски територии непосредствено разположени (в 30 м. ивица/ по 15 м от всяка страна на пътеката) по протежение на официално маркирани туристически маршрути и немаркирани, но често използвани туристически пътеки.**
- 6. Горски територии в 50 м. ивица около туристически обекти, както и горски територии с изключителна естетическа и рекреационна стойност (вкл. единични дървета или малки групи дървета – напр. вековни или забележителни дървета), чешми, беседки, образователни маршрути, и др. важни за туризма и**

образованието места,

7. определени при консултациите с местните хора и активни в района туристически групи, сдружения и компании.

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ВКС 6

ПЪЛНА ОЦЕНКА

Идентификацията на горски територии, отговарящи на определението за ВКС 6, започва с проверка дали стопанисваните/ползваните горски територии или части от тях са включени в списъка по *Приложение 7*.

Списъкът в *Приложение 7*, обаче не би следвало да се счита за всеобхватен – с течение на времето той трябва да се актуализира, затова ползвателите на ръководството трябва да продължат със следващите стъпки по определяне наличието на ВКС 6, като се допитат до местните общности. Трябва да се определят групите от местното население, чиято традиционна културна идентичност е свързана с гората и да се направи допитване до техни представители за наличие в гората на ВКС 6!

Проверява се дали горските територии са в границите на обекти на недвижимото културно наследство (паметници на културата) или в техните охранителни зони, определени по реда на съответния закон (ВКС 6, т.4). Това може да се извърши, като стопанинът/ползвателят на гората подаде Заявление по образец до Директора на Националния институт за недвижимото културно наследство (НИНКН). Образци на заявления има на интернет страницата на НИНКН. Възможно е информация за статута на дадена горска територия по ВКС 6, т.4 да се получи от общината, кметството (в отдел “Култура”) или в местния музей (Исторически, Етнографски), както и друга институция, свързана с Министерството на културата. При всички случаи обаче трябва да се получи официално удостоверение от оторизираната за целта институция, която да направи справка с Националния научно-документален архив при НИНКН. **Необходимо е да се получи официална информация за действащите режими за съответния обект на недвижимото културно наследство.** Налична информация би могло да се набави и от местните общности, НПО или научните институции.

Оценката за определяне на ВКС 6 може да се счита за пълна ако са извършени консултации с ключови представители на местната общност, за да се определят и важните за културата и традициите места, които не са изрично описани в списъци към държавната нормативна уредба.

За определяне на ВКС 6, т. 5 и т. 6, е от изключително значение да се проведат консултации с активните в района туристически групи, сдружения и компании. За определяне на археологическите обекти от ВКС 6 т.2 и т.3 е необходимо да се проведат консултации и с местните, регионални и национални исторически, археологически и етнографски музеи, културни центрове и институти, читалища, кметове, местни историци, култоролози и др. заинтересовани страни.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА СТОПАНИСВАНЕ НА ВКС 6

1. Стопанисването да се извършва съобразно режимите на обектите на недвижимото културно наследство(паметници на културата), определени в техните заповеди, когато има такива.

2. Препоръчително е в горите, определени като ВКС 6 да не се провеждат стопански мероприятия с изключения на сечи за отстраняване на опасни за безопасността на хората дървета.
3. Ако все пак се вземе решение за провеждане на лесовъдски мероприятия същите се съгласуват с представители на местните общности и експерти (културолози, историци, експерти по туризма и др.) за да се определят и запазят ключовите естетически характеристики на гората. Не се планират и провеждат мероприятия, водещи до промяна на ландшафта, облика на местностите и понижаване стойностите на гората като ВКС. Да не се извършват сечи (напр. голи сечи, краткосрочно-постепенни сечи, възобновителни сечи с голяма интензивност), които биха намалили естетическия облик на гората в близост до важните за културата, традициите и туризма места. **Особено внимание трябва да се обърне на запазване и по възможност подобряване на естетическите и защитни функции на гората чрез запазване на мъртви стоящи и лежащи дървета, живи единични и групи дървета с интересни интериорни качества, дървета с хралупи, стари дървета и др.).**
4. През туристическите сезони и периодите на провеждане на традиционните събори, панаири или културни, исторически, религиозни мероприятия на местното население, в отделите на провеждането им да не се извършват дърводобивни, извозни и други горскостопански дейности, нарушаващи духа и спокойното протичане на мероприятията.

ПРЕПОРЪКИ И УКАЗАНИЯ ЗА МОНИТОРИНГ НА ВКС 6

1. Да се извършва проверка дали ГВКС запазва критична значимост съгласно определението за ВКС 6 през пет годишен период (консултации с представители на местните общности и експерти (културолози, историци, експерти по туризма и др.).
2. Ежегодно да се извършва контрол по спазването на режимите на обектите на недвижимото културно наследство (паметници на културата), определени в техните заповеди.
3. Ежегодно да се извършва контрол по дейностите предвидени в горскостопанските планове и съобразени с препоръките и указанията за стопанисване на определените ВКС 6.
4. Препоръчително е мониторингът да включва и документална проверка и снимков материал.

ПРИЛОЖЕНИЯ

ПРИЛОЖЕНИЕ 1А - СПИСЪК НА ЗАСТРАШЕНИТЕ, ИЗЧЕЗВАЩИТЕ И ЕНДЕМИЧНИТЕ ВИДОВЕ В БЪЛГАРИЯ, ИНДИКАТОРИ ЗА НАЛИЧИЕ НА ВИСОКИ КОНСЕРВАЦИОННИ СТОЙНОСТИ В ГОРИТЕ

А. Ендемични, редки и застрашени растения

1. **Сплескан дифазиаструм** (*Diphasiastrum complanatum* (L.) Holub) – регионално изчезнал, включен в ЗБР, среща се в различни местообитания с широк спектър от екологични условия, установен в Западни Родопи.
2. **Калабрийски бор** (*Pinus brutia* Ten.) - критично застрашен, включен в ЗБР, среща се в ксеротермни местообитания в Изгочни Родопи.
3. **Тис** (*Taxus baccata* L.) – застрашен, включен в ЗБР, среща се по сенчести, влажни места, покрай потоци, в състава на широколистни и смесени иглолистно-широколистни гори.
4. **Тракийски дъб** (*Quercus thracica* Stef. & Nedjalkov) - изчезнал, включен в ЗБР, български ендемит, среща се Източни Родопи.
5. **Местенски дъб** (*Quercus mestensis* Bondev & Gancev) – критично застрашен, включен в ЗБР, български ендемит, среща се западно от Белица.
6. **Пърнар** (*Quercus coccifera* L.) - застрашен, включен в ЗБР.
7. **Конски кестен** (*Aesculus hippocastanum* L.) - застрашен, включен в ЗБР, балкански ендемит, терциерен реликт. Среща се в Източна Стара планина.
8. **Кестен** (*Castanea sativa* Mill.) - застрашен, включен в ЗБР, установен в Западна Стара планина, Беласица, Славянка, Долината на р. Места, Пирин, Западни Родопи.
9. **Гола копривка** (*Celtis glabrata* Stev.) - застрашен, терциерен реликт, установен в Североизточна България, Дунавска равнина, Източна Стара планина, Източни Родопи, Тракийска низина, Тунджанска хъл-миста равнина, Странджа.
10. **Алпийски зърнастец, зърника** (*Rhamnus alpina* L.) - застрашен, включен в ЗБР.
11. **Планински явор, жешля** (*Acer heldreichii* Orph.) - уязвим, включен в ЗБР, балкански ендемит.
12. **Петтичинкова върба** (*Salix pentandra* L.) - критично застрашен, включен в ЗБР, реликт, установена е на Витоша и в Знеполски район.
13. **Розмаринолистна върба** (*Salix rosmarinifolia* L.) - критично застрашен, включен в ЗБР, установена е в Софийски район.
14. **Ксантийска върба** (*Salix xanthicola* K.I. Chr.)- уязвим, включен в ЗБР, балкански ендемит, среща се около реките в Южна България.

15. **Странджанска боровинка** (*Vaccinium arctostaphylos* L.) - застрашен, включен в Бернската конвенция, включен в ЗБР, терциерен реликт, среща се из сенчести гори от източен бук и източен горун.
16. **Фривалдскиев зановец** (*Chamaecytisus frivaldszkyanus* (Degen) Kuzmanov) – застрашен, български ендемит, среща се в разредени дъбови и габъррови гори в Плевенско, Пловдивско, Ловешко, Търновско, Хасковско, Старозагорско.
17. **Ковачев зановец** (*Chamaecytisus kovacevii* (Velen.) Rothm.) – застрашен, български ендемит, включен в ЗБР, среща се в разредени дъбови и габъррови гори в Плевенско, Русенско, Монтанско, Софийско, Старозагорско.
18. **Черно френско грозде** (*Ribes nigrum* L.) - критично застрашен, включен в ЗБР, установен е в Западни Родопи.
19. **Вебиев див бадем** (*Amygdalus ×delipavlovii* S. Seraf) - критично застрашен, включен в ЗБР, среща се на каменисти и сухи места, образувайки храстови съобщества с *Jasminum fruticans*, *Paliurus spina-christi*, *Pyrus amygdaliformis* и др.
20. **Остролистен джел** (*Ilex aquifolia* L.) – застрашен, включен в ЗБР, терциерен реликт, среща се във влажни и сенчести букови и смесени гори като подлес.
21. **Колхидски джел** (*Ilex colchica* Pojark.) - застрашен, терциерен реликт, включен в ЗБР, среща се във вечнозеления подлес на влажни и сенчести гори от източен бук.
22. **Гола кумарка** (*Arbutus andrachne* L.) - критично застрашен, включен в ЗБР, среща се в средиземноморски нискоствъблени храсталаци и горички, предимно по каменисти склонове, установен е в Родопи (Изт. – селата Долно Луково, Горно Луково, Мандрица, Костилково, Черна Черква).
23. **Жлезиста кумарка (Ягодово дърво)** (*Arbutus unedo* L.) - критично застрашен, включен в ЗБР, среща се в средиземноморски нискоствъблени вечнозелени или листопадни храсталаци и горички, по каменисти варовити или песъчливи склонове, установен е в Източни Родопи и Странджа.
24. **Дребнолистен глог** (*Crataegus microphylla* C. Koch) - критично застрашен, включен в ЗБР, обитава влажни места в лонгозни гори с висока въздушна влажност.
25. **Странджанска лазаркиня** (*Asperula involucrata* Wahlenb.) - критично застрашен, включен в ЗБР, среща се в светли букови гори, установен е в Странджа.
26. **Дремников главопрашник** (*Cephalanthera epipactoides* Fisch. & C.A. Mey.) - критично застрашен, включен в ЗБР, установен е за Източни Родопи.
27. **Ямболски мразовец, Сираче** (*Colchicum diampolis* Delip. & Cheshm.) - критично застрашен, български ендемит, включен в ЗБР, по поляни в лонгозни гори в Ямболска област, Знеполски район, Тунджанска хълмиста равнина.

28. **Венерина обувка, Венерина пантофка** (*Cypripedium calceolus* L.) - критично застрашен, включен в ЗБР, Реликт, Среща се в иглолистни, смесени и широколистни гори, храсталаци и горски поляни, установен е в Родопите.
29. **Български ерантис** (*Eranthis bulgaricus* (Stef.) Stef.) - критично застрашен, Балкански ендемит, включен в ЗБР, среща се в широколистни гори и храсталаци и по тревисти места в покрайнините на горите.
30. **Триразделнолистен ериолобус** (*Eriolobus trilobata* (Poir.) M. Roem.) - критично застрашен, включен в ЗБР, включен в Световния списък на застрашените дървета като рядък вид. Среща се в ксеротермни разредени широколистни гори и в покрайнините им, установен е в Родопите.
31. **Рилско подрумиче** (*Anthemis sancti-joannis* Stoj., Stef. & Turrill) – застрашен, включен в ЗБР, български ендемит, среща се в разредени букови, смърчови и смесени гори в Рила, Славянка и Средна Стара планина.
32. **Дреновска ведрица** (*Fritillaria drenovskyi* Degen & Stoj.) – критично застрашен, включен в ЗБР, балкански ендемит, Бернска конвенция, поляни в букови и иглолистни гори, установен е в Славянка и Южен Пирин.
33. **Стрибърниева ведрица** (*Fritillaria stribnyi* Velen.) – критично застрашен, включен в ЗБР, балкански ендемит, среща се из тревисти места в просветлени нискоствъблени широколистни гори (предимно от космат дъб), в Пловдивско, Ямболско.
34. **Кръглолистна вълча ябълка** (*Aristolochia rotunda* L) - застрашен, включен в ЗБР, среща се поединично в ксеротермни, светли дъбови гори главно в Източни Родопи и ограничено в Тракийска низина и Струмска долина.
35. **Шарпланински ранилист** (*Betonica scardica* Griseb.) – застрашен, включен в ЗБР, балкански ендемит, среща се в редки дъбови гори в Кюстендилско.
36. **Германска наумка** (*Cynoglossum germanicum* Jacq.) - застрашен, включен в ЗБР, Среща се в гористи и сенчести места в Средна Стара планина върху варовити терени в смесена буково-габърова гора.
37. **Лъскав напръстник** (*Digitalis laevigata* Waldst. & Kit.) – застрашен, балкански ендемит, среща се по тревисти и каменисти места, из храсталаци и разредени гори от *Carpinus orientalis*, *Corylus avellana*, *Fagussylvatica*, *Abies alba*, гори от *Castanea sativa*.
38. **Лаврово бясно дърво** (*Daphne laureola* L.) - застрашен, включен в ЗБР, среща се в сенчести букови и елови гори.
39. **Странджанско бясно дърво** (*Daphne pontica* L.) - застрашен, включен в ЗБР, преглациален реликт, установен в Странджа.

40. **Пурпурен дремник** (*Epipactis purpurata* Sm.) - застрашен, включен в ЗБР, среща се в добре запазени сенчести букови гори.
41. **Елвезиево кокиче** (*Galanthus elwesii* Hook.) - застрашен, включен в ЗБР, среща се из храсталаци, гори, скални поляни по варовити почви, по долините на реките в низинния и долния планински пояс върху богати наносни почви.
42. **Снежно кокиче** (*Galanthus nivalis* L.) - застрашен, включен в ЗБР, среща се из храсталаци, гори, скални поляни, по долините на реките в низинния и долния планински пояс върху наносни почви.
43. **Широколистна камбанка** (*Campanula latifolia* L.) - застрашен, включен в ЗБР, среща се в Западна Стара планина.
44. **Родопско еньовче** (*Galium rhodopeum* Velen.) - застрашен, включен в ЗБР, включен в Бернската конвенция, балкански ендемит, терциерен реликт. Участва в тревния етаж на съобщества от *Quercus pubescens* и *Carpinus orientalis*.
45. **Бохемски здравец** (*Geranium bohemicum* L.) - застрашен, включен в ЗБР, среща се в ниските части на планините из смесени широколистни гори с основни дървесни видове *Quercus petraea*, *Carpinus betulus*, *Fagus sylvatica*
46. **Грудков здравец** (*Geranium tuberosum* L.) - застрашен, включен в ЗБР, среща се из дъбови гори.
47. **Пълзяща гудiera** (*Goodyera repens* (L.) R. Br.) – застрашен, включен в ЗБР, реликт, среща се в борови и елови гори, смесени иглолистни, понякога и иглолистно-широколистни гори в Стара планина и Родопите.
48. **Багрилна звъника** (*Hypericum androsaemum* L.) - застрашен, включен в ЗБР, обитава влажни, сенчести долове в горите на Странджа.
49. **Чашковидна звъника** (*Hypericum calycinum* L.), застрашен, включен в ЗБР, обитава сенчести долове, разсветлени гори и речни брегове в Странжа.
50. **Едроцветно секирче** (*Lathyrus grandiflorus* Sibth. & Sm.) – застрашен, включен в ЗБР, среща се в широко-листни горски съобщества в Знеполски район, Осоговска планина, Беласица, Славянка, Рила.
51. **Трансилванско секирче** (*Lathyrus transsilvanicus* (Spreng.) Fritsch) – регионално изчезнал, включен в ЗБР, среща се в сенчести букови гори върху кафява горска почва.
52. **Карстова люцерна** (*Medicago carstiensis* Wulfen) - застрашен, включен в ЗБР, среща се в букови и буково-кестенови гори.
53. **Розов (самовилски) божур** (*Paeonia mascula* (L.) Mill.) - застрашен, включен в ЗБР, реликт, среща се в просветлени места в дъбови и келяво-габърони гори.

54. **Битински синчец** (*Scilla bithynica* Boiss.) - застрашен, включен в ЗБР, обитава влажни лонгозни гори.
55. **Сръбски ранилист** (*Stachys serbica* Pančić) – застрашен, балкански ендемит, включен в ЗБР, среща се в редки дъбови гори в Кюстендилско, Кърджалийско и Ямболско.
56. **Балкански ранилист** (*Stachys balcanica* P.W.Ball) – застрашен, включен в ЗБР, балкански ендемит, в долове и сухи дъбови гори в Източни и Средни Родопи.
57. **Листообхващащ стрептопус** (*Streptopus amplexifolius* (L.) DC.) – застрашен, включен в ЗБР, среща се във влажни сенчести места в смърчови гори и засенчени каменливи места.
58. **Черноморска ведрица** (*Fritillaria pontica* Wahlenb.) – балкански ендемит, из различни видове гори в Източна и Южна България.
59. **Обикновена кандилка** (*Aquilegia vulgaris* L.) – в гори и храсталаци.
60. **Преходна мурава** (*Pyrola media* Swartz) – по влажни сенчести места в гори.
61. **Пролетно ботурче** (*Cyclamen coum* Miller) – включен в Бернска конвенция, в дъбови хори и храсталаци.
62. **Родопска горска майка** (*Lathraea rhodopaea* Dingler) – балкански ендемит, включен в списъка на IUCN (R), влажни гори, Родопите, Пловдивско, Славянка, Беласица и Рила.
63. **Българска круша** (*Pyrus bulgarica* Khutath. & Sachok.) – български ендемит, из храсталаци край дъбови гори в Източна Стара планина, Черноморското крайбрежие, Лилин, Тунджанската хълмиста равнина и Странджа.
64. **Източен чинар** (*Platanus orientalis* L.) – край реки.
65. **Източен лопох** (*Trachystemon orientalis* (L.) G. Don f.) – в гори в Източна Стара планина, Странджа и Черноморското крайбрежие.
66. **Вагеницова метличина** (*Centaurea wagenitziana* Bancheva & Kit Tan/*C. amplifolia* auct. bulg.) – балкански ендемит, критично застрашен, включен в ЗБР, включен в списъка на IUCN, в благоуново-церови гори в Бургаско (с. Мандра).
67. **Грахова глушина** (*Vicia pisiformis* L.) – из широколистни храсталаци и гори.
68. **Храсталачна глушина** (*Vicia dumetorum* L.) – из широколистни храсталаци и гори.
69. **Кръглолистен трибел** (*Smyrniotum rotundifolium* Miller) – в гори и храсталаци в Струмската долина, Източните Родопи и Тунджанска хълмиста равнина.

За всеки един от тези видове има налична информация за разпространението му в България. Ползвателите на ръководството трябва да проверят дали в района, в който се намира стопанисваната от тях гора не се среща евентуално някой от тези видове и как изглежда.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1Б - СПИСЪК НА ЗАСТРАШЕНИТЕ, ИЗЧЕЗВАЩИТЕ И ЕНДЕМИЧНИТЕ ВИДОВЕ ЖИВОТНИ В БЪЛГАРИЯ, ИНДИКАТОРИ ЗА НАЛИЧИЕ НА ВИСОКИ КОНСЕРВАЦИОННИ СТОЙНОСТИ В ГОРИТЕ И МЕРКИ ЗА ОПАЗВАНЕ НА ТЕХНИТЕ МЕСТООБИТАНИЯ

Забележка: отстоянията за съответните буферни зони се определят на терен, а не на карти.

№	Латински / български наименования	Природо-защитен статус	Праг	Мерки за опазване
1	<i>Ursus arctos</i> Кафява мечка	<u>в България:</u> ЧК –застрашен EN; ЗБР-II, III; <u>международен:</u> IUCN-LC; BeK-II; CITES-II; ДХ-II, IV	Наличие на бърлога, което е обитавана поне два пъти през последните 10 г. или районът е в коридор за естествената свързаност на популацията.	В радиус от 300 м около бърлогата не се извършват стопански дейности. В случай на биокоридор могат да се извършват съгласувани мероприятия, според ширината на коридора. Не се допускат интензивни сечи или изграждане на дивечови огради в биокоридор по-тесен от 1000 м.
2	<i>Lutra lutra</i> Видра	<u>в България:</u> ЧК- уязвим VU; ЗБР-II, III; <u>международен:</u> IUCN-NT; BeK-II; CITES-I; ДХ-II, IV	Наличие на леговище	В радиус от 100 м около леговище не се допускат стопански дейности (вкл. корекции на реки, изграждане на диги, изсичане на крайбрежна растителност, добив на инертни материали и строителство). На места където е необходимо да се възстанови крайречната растителност.
3	<i>Lynx lynx</i> Рис	<u>в България:</u> ЧК-критично застрашен CR; ЗБР-II, III; <u>международен:</u> IUCN-LC; BeK-III; ДХ-II, IV; CITES-II	Присъствие на вида и наличие на обитаемо леговище	В радиус от 400 м около обитаемо леговище не се извършват стопански дейности. Ограничаване на сечите в райони в които е отчетено присъствие на вида, както и около и на скалисти местообитания, пригодни за изграждане на леговища. Ефективен контрол на браконьерството и интензивното ползване на популациите на сърната.
4.	<i>Martes martes</i> Златка	<u>в България:</u> ЧК-застрашена EN; ЗБР-II, III; <u>международен:</u> IUCN-LC; ДХ II, V	Присъствие на вида	Забрана за сеч на стари хралупати дървета (които са потенциални леговища) в районите с присъствие на вида. Районите със стари гори и затворените басейни, в които е установено присъствието на вида да се определят като Гори във фаза на старост.
5.	Всички видове	<u>в България:</u>	Присъствие на вида	Забрана за сеч на стари хралупати дървета и дървета с отлепени кори (потенциални

	прилепи	ЗБР-II, III; <u>международен:</u> БЕК-II; Бонска конвенция и EUROBATS		укрития и места за зимуване) в районите с присъствие на прилепи. Забрана за складиране на дървен материал и остатъци от сечта пред входи на пещери. Ако входа на пещера или процеп (потенциално или активно укрите на прилепи) е твърде обрасъл и е затруднено преминаването на прилепите се препоръчва почистване на входа.
6.	Ивичест смок (кощерица) <i>Elaphe quatuorlineata</i>	в България: <u>ЧК-</u> <u>застрашени</u> EN; ЗБР-II; III; <u>международен</u> IUCN-NT; БЕК-II; ДХ-II, IV	Присъствие на вида	Да не се събират, местят или убиват индивидите от вида. След горски пожари да не се разорава опожарената територия. По възможност да се оставят подотдели с подлес в периферията на горските масиви. Екотонните зони(зони между гората и откритите пространства) да не се почистват от храсти.
7.	Пъстър смок <i>Elaphe sauromates</i>	в България: <u>ЧК-</u> <u>застрашени</u> EN; ЗБР-II; III; <u>международен</u> БЕК-II; ДХ-II, IV	Присъствие на вида	Да не се събират, местят или убиват индивидите от вида. След горски пожари да не се разорава опожарената територия. По възможност да се оставят подотдели с подлес в периферията на горските масиви. Екотонните зони(зони между гората и откритите пространства) да не се почистват от храсти.
8.	Леопардов смок <i>Zamenis situla</i>	в България: <u>ЧК-</u> <u>застрашени</u> EN; ЗБР-II; III; <u>международен</u> IUCN-LC; БЕК-II; ДХ-II, IV	Присъствие на вида	Да не се събират, местят или убиват индивидите от вида. След горски пожари да не се разорава опожарената територия. По възможност да се оставят подотдели с подлес в периферията на горските масиви. Екотонните зони(зони между гората и откритите пространства) да не се почистват от храсти.
9.	Обикновена блатна костенурка <i>Emys orbicularis</i>	в България: ЗБР-II; III; <u>международен</u> IUCN-NT; БЕК-II; ДХ-II, IV	Присъствие на вида	Да не се събират, местят или убиват индивидите от вида. Не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 50m около водните басейни, където е регистрирано присъствие на вида. Да не се пресушават водните тела, използващи се от вида. Да не се премахват падналите гниещи дървета в радиус от най-малко 50m около водните басейни, където е регистриран вид.
10	Южна блатна костенурка <i>Mauremys rivulata</i>	в България: <u>ЧК- уязвим</u> VU; ЗБР-II; III; <u>международен</u> <u>БЕК-II;</u> <u>ДХ-II, IV</u>	Присъствие на вида	Да не се събират, местят или убиват индивидите от вида. Не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 50m около водните басейни, където е регистрирано присъствие на вида. Да не се пресушават водните тела, използващи се от вида. Да не се премахват падналите гниещи дървета в радиус от най-малко 50m около водните басейни, където е регистриран вид.
11.	Шипо-Опашата	в България: <u>ЧК-</u>	Присъствие на вида	Да не се събират, местят или убиват индивидите от вида.

	костенурка <i>Testudo hermanni</i>	<u>застрашени</u> <u>ЕН; ЗБР-II; III;</u> <u>международен</u> IUCN- NT; BeK- II;CITES- II <u>ДХ-II, IV</u>		След горски пожари да не се разорава опожарената територия. По възможност да се оставят подотдели с подлес в периферията на горските масиви. Екотонните (зони между гората и откритите пространства)зони да не се почистват от храсти.
12.	Шипо- бедрена костенурка <i>Testudo graeca</i>	<u>в България:</u> <u>ЧК-</u> <u>застрашени</u> <u>ЕН; ЗБР-II; III;</u> <u>международен</u> IUCN- VU; BeK- II;CITES- II <u>ДХ-II, IV</u>	Присъствие на вида	Да не се събират, местят или убиват индивидите от вида. След горски пожари да не се разорава опожарената територия. По възможност да се оставят подотдели с подлес в периферията на горските масиви. Екотонните(зони между гората и откритите пространства) зони да не се почистват от храсти.
13	<i>Triturus cristatus</i> Северен гребенест тритон	<u>в България:</u> ЧК- уязвим VU; ЗБР-III; <u>международен</u> IUCN-LC; BeK-II; ДХ- II, IV	Присъствие на вида	Да се опазват от нараняване и убиване индивидите на вида. Не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 50m около водните басейни, където е регистрирано присъствие на вида. Да не се пресушават водните тела, използващи се от вида.
14	<i>Triturus Dobrogicus</i> Дунавски Гребенест тритон	<u>в България:</u> ЧК- уязвим VU; ЗБР-III; <u>международен</u> IUCN-LC; BeK-II; ДХ- II, IV	Присъствие на вида	Да се опазват от нараняване и убиване индивидите на вида. Не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 50m около водните басейни, където е регистрирано присъствие на вида. Да не се пресушават водните тела, използващи се от вида
15	Южен Гребенест тритон <i>Triturus ivanbureschi</i>	<u>в България:</u> ЗБР-II; III; <u>международен</u> IUCN-LC; BeK-II; ДХ-II, IV	Присъствие на вида	Да се опазват от нараняване и убиване индивидите на вида. Не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 50m около водните басейни, където е регистрирано присъствие на вида. Да не се пресушават водните тела, използващи се от вида.
16	Македонски гребенест тритон <i>Triturus macedonicus</i>	<u>в България:</u> ЗБР- III; <u>международен</u> IUCN-LC; BeK-II; ДХ-II, IV	Присъствие на вида	Да се опазват от нараняване и убиване индивидите на вида. Не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 50m около водните басейни, където е регистрирано присъствие на вида. Да не се пресушават водните тела, използващи се от вида.
17	Червено- коремна бумка <i>Bombina bombina</i>	<u>в България:</u> ЗБР-II; III; <u>международен:</u> IUCN-LC; BeK-II; ДХ-II, IV	Присъствие на вида	Да се опазват от нараняване и убиване индивидите на вида. Не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 50m около водните басейни, където е регистрирано присъствие на вида. Да не се пресушават водните тела, използващи се от вида.
18	Жълто- коремна бумка <i>Bombina</i>	<u>в България:</u> ЗБР-II; III; <u>международен</u> IUCN-LC; BeK-II;	Присъствие на вида	Да се опазват от нараняване и убиване индивидите на вида. Не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 50m около водните басейни, където е регистрирано присъствие на вида.

	<i>variegata</i>	ДХ-II, IV		Да не се пресушават водните тела, използващи се от вида.
19	<i>Phalacrocorax pygmeus</i> Малък корморан	В България: ЧК-застрашен EN; ЗБР-II, III; <u>международен:</u> IUCN-NT; БеК-II; БоК-II	Присъствие на вида Гнездене на вида	Не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 200м около водните басейни, където е регистрирано присъствие на вида. В радиус от 300 м около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.04 – 01.08. Да не се допуска отстрел на индивиди от вида.
20	<i>Plegadis falcinellus</i> Блестящ ибис	<u>в България:</u> ЧК-критично застрашен CR, ЗБР-II, III; <u>международен:</u> БеК-II; БоК-II	Присъствие на вида Гнездене на вида	Не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 200м около водните басейни, където е регистрирано присъствие на вида. В радиус от 300 м около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.04 – 01.09. Да не се допуска отстрел на индивиди от вида.
21	Всички останали видове чапли и голям корморан, колонии с повече от 5 гнезда		Присъствие на вида Гнездене на вида	Не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 200м около водните басейни, където е регистрирано присъствие на видовете. В радиус от 300 м около гнезда на видовете не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.04 – 01.09. Да не се допуска отстрел на индивиди от тези видове.
22	<i>Platalea leucorodia</i> Лопатарка	<u>в България:</u> ЧК-критично застрашен CR; ЗБР-II, III (I); <u>международен:</u> IUCN-LC; БеК-II; БоК-II; CITES-II,	Присъствие на вида Гнездене на вида	Не се водят сечи в горите в радиус от най-малко 200м около водните басейни, където е регистрирано присъствие на вида. В радиус от 300 м около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.04 – 01.09. Да не се допуска отстрел на индивиди от вида.
23	<i>Ciconia nigra</i> Черен щъркел	<u>в България:</u> уязвим VU; ЗБР-II, III; <u>международен:</u> IUCN-LC; БеК-II; CITES-II; БоК-II	Присъствие на вида Гнездене на вида	Да се запазват големи стари дървета в отделите, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 500 м около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 15.03 – 01.09. През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 200 м. В подотделите с регистрирани гнезда на вида не се извеждат интензивни сечи.
24	<i>Aquila clanga</i> Голям креслив орел	<u>в България:</u> ЧК-критично застрашен CR; ЗБР-II; III (I); <u>международен:</u> IUCN-VU; БеК-II; CITES-II; БоК-II	Гнездене на вида	Да се запазват големи стари дървета в отделите, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 500 м около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.03 – 01.08. През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 200 м. В подотделите с регистрирани гнезда на вида не се извеждат интензивни сечи.

25	<i>Aquila heliaca</i> Кръстат орел (Царски орел)	<u>в България:</u> критично застрашен CR; ЗБ-II, III; <u>международен:</u> IUCN-VU; BeK-II; CITES-I; BoK-II.	Заета територия или гнездене на вида	Да се запазват големи стари дървета в крайните на гората в отделите, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. Значителна част от гнездата на кръстатите орли в ниските райони са на тополи, тъй като обикновено те са единствените оцелели високи дървета в околността. В радиус от 500 м около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.03 – 01.09. През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 200 м.
26	<i>Aegypius monachus</i> Черен лешояд	<u>в България:</u> ЧК-изчезнал ЕХ (като гнездещ); ЗБР-II, III; <u>международен:</u> IUCN-NT; BeK-II; CITES-II, BoK-II	Гнездене на вида	Да се запазват големи стари дървета в отделите, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 500 м около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 15.02 – 01.08. През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 200 м. В подотделите с регистрирани гнезда на вида не се извеждат интензивни сечи.
27	<i>Scolopax rusticola</i> Горски бекас	<u>в България:</u> ЧК-застрашен EN, ЗБР-IV; <u>международен:</u> IUCN-LC; BeK-II	Заета територия или гнездене на вида	Тъй като гнезди на земята, бекаст е много уязвим по време на мътене. През гнездовия период 01.04 – 01.08 не се извършват стопански дейности в участъци, където е регистрирано присъствие на вида. Препоръчително е такива участъци да бъдат обособени като гори във фаза на старост.
28	<i>Bonasia bonasia</i> Лещарка	<u>в България</u> ЗБР –II, III	Гнездене на вида	Тъй като често гнезди на земята, лещарката е много уязвима по време на мътене. През гнездовия период 01.04 – 01.08 не се извършват стопански дейности в участъци, където е регистрирано присъствие на вида.
29	<i>Pandion haliaetus</i> Орел рибар	<u>в България:</u> ЧК-критично застрашен CR; ЗБР-III; <u>международен:</u> IUCN-VU; BeK-II; BoK-I, II; CITES-I	Заета територия или гнездене на вида	Да се запазват големи стари дървета в близост до водни басейни, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 500 м около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.03 – 01.08. През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 200 м
30	<i>Milvus migrans</i> Черна каня	<u>в България:</u> ЧК-критично застрашен CR; ЗБР-II-III; <u>международен:</u> , IUCN-LC; BeK-II, BoK-II	Заета територия или гнездене на вида	Да се запазват големи стари дървета (особено в близост до водни басейни), където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 200 м около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.03 – 01.08. През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 150 м.
31	<i>Haliaeetus</i>	<u>в България:</u>	Заета територия или	Да се запазват големи стари дървета в близост до водни басейни, където е регистрирано

	<i>albicilla</i> Морски орел	ЧК-уязвим VU; ЗБР-II, III; <u>международен:</u> IUCN-LC; БеК-II; CITES-I; БоК-II	гнездене на вида	присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 500 м около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.03 – 01.08. През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 300 м.
32	<i>Accipiter brevipes</i> Късопръст ястреб	<u>в България:</u> ЧК-уязвим VU; ЗБР-II; <u>международен:</u> IUCN-LC;; БеК-II, CITES-II; БоК-II	Заета територия или гнездене на вида	Да се запазват дървета с гнезда и големи стари дървета в отделите, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене.
33	<i>Accipiter gentilis</i> Голям ястреб	<u>в България:</u> ЧК-застрашен, ЗБР-III; <u>международен:</u> БеК-II, CITES-II, БоК-II.	Заета територия или гнездене на вида	В радиус от 300 м около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.03 – 01.08. През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 150 м. В подотделите с регистрирани гнезда на вида не се извеждат интензивни сечи.
34	<i>Accipiter nisus</i> Малък ястреб	<u>в България:</u> ЧК-застрашен <u>международен:</u> БеК-II, CITES-II, БоК-II, ЗБР-III.	Заета територия или гнездене на вида	
35	<i>Hieraetus pennatus</i> Малък орел	<u>в България:</u> ЧК-уязвим VU; ЗБР-III; <u>международен:</u> IUCN- LC; БеК-III; CITES-II; БоК-II	Заета територия или гнездене на вида	Да се запазват дървета с гнезда и големи стари дървета в отделите, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 300 м около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.03 – 01.08. В подотделите с регистрирани гнезда на вида не се извеждат интензивни сечи.
36	<i>Aquila pomarina</i> Малък креслив орел	<u>в България:</u> ЧК-уязвим VU; ЗБР-III; <u>международен:</u> IUCN- LC; БеК-II; БоК-I, II, CITES-II	Заета територия или гнездене на вида	Да се запазват дървета с гнезда и големи стари дървета в крайнините на гората и в отделите, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 300 м около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.03 – 01.08. През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 150 м. В подотделите с регистрирани гнезда на вида не се извеждат интензивни сечи.
37	<i>Aquila chrysaetos</i> Скален орел	<u>в България:</u> ЧК-уязвим VU; ЗБР-II, III; <u>международен:</u>	Заета територия или гнездене на вида	Да се запазват дървета с гнезда и големи стари дървета в отделите, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 500 м около гнезда на вида (вкл.

		IUCN- LC; BeK-II; CITES- II; BoK-II.		ако гнездото е на скали) не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.03 – 01.09. През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 300 м. В подотделите с регистрирани гнезда на вида не се извеждат интензивни сечи.
38	<i>Circetus gallicus</i> Орел змияр	<u>в България:</u> ЧК-уязвим VU; ЗБР-II; <u>международен:</u> IUCN- LC; BeK-II, CITES- II; BoK-II.	Заета територия или гнездене на вида	Да се запазват силно разклонени дървета, дървета с гнезда и големи стари дървета в крайнините на гората и в отделите, където е регистрирано присъствие на вида, тъй като те са потенциални места за гнездене. В радиус от 300 м около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.03 – 01.09. В подотделите с регистрирани гнезда на вида не се извеждат интензивни сечи.
39	<i>Falco cherrug</i> Ловен сокол	<u>в България:</u> ЧК-критично застрашен CR; ЗБР-III; <u>международен:</u> IUCN – EN; BeK-III; CITES- II; BoK- II.	Заета територия или гнездене на вида	В крайнините на гората и отделите, в които е регистриран вида, да се запазват стари и силно разклонени дървета и дървета с гнезда (вкл. гнезда на други видове, тъй като ловният сокол често използва стари гнезда на други птици). В радиус от 300 м около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 15.02 – 01.08. През останалото време на годината зоната без сечи е с радиус 150 м. В подотделите с регистрирани гнезда на вида не се извеждат интензивни сечи.
40	<i>Falco subbuteo</i> Сокол орко	<u>в България:</u> ЧК - уязвим, ЗБР- II, III; <u>международен:</u> BeK-II, CITES- II, BoK-II.	Гнездене на вида	Да се запазват дървета с гнезда (вкл. гнезда на други видове, например врани) в крайнините на гората и в отделите, в които е регистриран вида. В радиус от 300 м около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.04 – 01.08. Видът е рядък поради загуба на голяма част от крайречните горски местообитания в страната. Препоръчително е местообитанията на вида да се обособят като гори във фаза на старост.
41	<i>Pernis apivorus</i> Осояд	<u>В България</u> <u>ЧК</u>	Заета територия или гнездене на вида	В отделите, в които е регистриран вида, да се запазват стари и силно разклонени дървета, както и дървета с гнезда (вкл. гнезда на други видове, тъй като осоядът често използва стари гнезда на други птици, например врани). В радиус от 200 м около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.03 – 01.08.
42	<i>Buteo rufinus</i>	_____ уязвим, ЗБР-II,	Заета територия или гнездене на вида	В отделите, в които е регистриран вида, да се запазват стари и силно разклонени дървета,

	Белоопашат мишелов	III; <u>международен:</u> IUCN-VU; ECS—spec 3, застрашен; ДП- I; CITES-II; BeK-II; BoK-II.		както и дървета с гнезда. В радиус от 300 м около гнезда(вкл. при гнезда на скали) на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.03 – 01.08.
43	<i>Falco vespertinus</i> Вечерна ветрушка	<u>в България:</u> ЧК-критично застрашен CR; ЗБР-III; <u>международен:</u> IUCN - NT; CITES-II, BeK-II; BoK-II,	Заета територия или гнездене на вида	Да се запазват дървета с гнезда (вкл. гнезда на други видове, например врани) в крайните на гората и в отделите, в които е регистриран вида. В радиус от 300 м около гнезда на вида не се извършват стопански дейности през гнездовия период 01.04 – 01.09.
44	<i>Columba oenas</i> Гълъб хралупар	<u>в България:</u> ЧК-застрашен EN; ЗБР-III. <u>международен:</u> IUCN- LC;	Заета територия или гнездене на вида	През гнездовия период 15.03 – 15.08. в подотделите с установено присъствие на вида не се извършват стопански дейности. Запазват се стари хралупести дървета, дори и в по-млади насаждения. Препоръчително е местообитанията на вида да се обособят като гори във фаза на старост.
45	<i>Aegolius funereus</i> Пернатонога кукумявка	<u>в България:</u> ЧК-уязвим VU; ЗБР-II, III, <u>международен:</u> IUCN- LC; CITES-II, ДП, BeK-II	Заета територия или гнездене на вида	През гнездовите периоди уралска улулица и бухала (01.03. – 01.07.), пернатонога и врабчова кукумявка (01.04. – 01.07.) в подотделите с установено присъствие на видовете не се извършват стопански дейности. В тези подотдели не се провеждат санитарни сечи, освен в случаите на големи природни нарушения или доказан каламитет. При провеждане на лесовъдски мероприятия в тези и съседните подотдели се запазват дървета с хралупи, които са потенциални места за гнездене. Препоръчително е местообитанията на видовете да се обособят като гори във фаза на старост.
46	<i>Glaucidium passerinum</i> Врабчова кукумявка	<u>в България:</u> ЧК-застрашен EN; ЗБР-II, III; <u>международен:</u> IUCN- LC; ДП-I, BeK-II, CITES-II	Заета територия или гнездене на вида	
47	<i>Strix uralensis</i> Уралска улулица	<u>в България:</u> ЧК- застрашен EN; ЗБР-II, III; <u>международен:</u> IUCN- LC; BeK-II; CITES-II	Заета територия или гнездене на вида	
48	<i>Bubo Bubo</i> Бухал	<u>в България:</u> ЧК - застрашен, ЗБР-II, III;	Заета територия или гнездене на вида	

		<u>международен:</u> ECS-спес 3, Бек-II, ДП-I, CITES-II.		
49	<i>Dendrocopos leucotos</i> Южен белогръб кълвач	<u>в България:</u> ЧК- застрашен ЕН; ЗБР-II, III; <u>международен:</u> IUCN- LC; Бек-II.	Заета територия или гнездене на вида	През гнездовите периоди (01.02. – 01.07.) в подотделите с установено присъствие на видовете не се извършват стопански дейности. В тези подотдели не се провеждат санитарни сечи и събиране на суха и паднала маса, освен в случаите на големи природни нарушения или доказан каламитет. При провеждане на лесовъдски мероприятия в тези и съседните подотдели задължително се запазват всички стоящи и паднали мъртви дървета, дърветата с хралупи, както и дървета с видими признаци на заболяване и гнилото. Задължително части от насажденията се запазват като острови на старостта (без никакви лесовъдски мероприятия). Препоръчително е местообитанията на видовете да се обособят като гори във фаза на старост.
50	<i>Picoides tridactylus</i> Трипръст кълвач	<u>в България:</u> ЧК- застрашен ЕН; ЗБР-II, III; <u>международен:</u> IUCN- LC; Бек-II.	Заета територия или гнездене на вида	
51	<i>Dendrocopos medius</i> Среден пъстър кълвач	<u>в България:</u> <u>ЗБР-II</u> <u>международен:</u> IUCN- LC	Заета територия или гнездене на вида	
52	<i>Picus canus</i> Сив кълвач	<u>в България:</u> ЧК-застрашен ЗБР-II, III; <u>международен:</u> ДП-I; Бек-II.	Заета територия или гнездене на вида	
53	Черен кълвач	<u>в България:</u> ЧК -уязвим; ЗБР-II, III; <u>международен:</u> ДП-I; Бек-II.	Заета територия или гнездене на вида	
54	<i>Ficedula parva</i> Малка (червеногу ша) мухоловка	<u>в България:</u> ЧК- уязвим VU; ЗБР-II, III; <u>международен:</u> IUCN- LC; Бек-II	Заета територия или гнездене на вида	През гнездовия период 01.05. – 15.08. в подотделите с установено присъствие на вида не се извършват стопански дейности. Видът е мигриращ и гнезди в хралупи. Запазват се хралупести дървета, дори и в по-млади насаждения. Изключително важни са хралупестите дървета в близост до реки. Препоръчително е местообитанията на вида да се обособят като гори във фаза на старост.
55	<i>Ficedula semitorquata</i> Полубеловра та мухоловка	<u>в България:</u> <u>ЧК</u>	Заета територия или гнездене на вида	
56	<i>Muscicapa</i>	<u>в България:</u>	Заета територия или	

	<i>striata</i> Сива мухоловка	ЗБР-III	гнездене на вида	
57	<i>Phoenicurus phoenicurus</i> Градинска червеноопашка	<u>в България:</u> <u>ЧК</u>	Заета територия или гнездене на вида	През гнездовия период 15.05. – 15.08 в подотделите с установено присъствие на вида не се извършват стопански дейности. Видът е мигриращ и гнезди в хралупи. Запазват се хралупести дървета, дори и в помлади насаждения. Препоръчително е местообитанията на вида да се обособят като гори във фаза на старост.
58	<i>Carabus intricatus</i> (Linnaeus) Заплетен карабус	<u>международен:</u> IUCN - NT; CORINE	крайна оценка присъствие на вида	Забрана за сеч на крайречни гори, изкореняване на пънове и промяна на хидрологичния режим на реките. Забрана за промяна на широколистни насаждения с иглолистни.
59	<i>Lucanus cervus</i> (Linnaeus) Еленов рогащ	<u>в България:</u> ЗБР - II, III <u>международен:</u> HD - II; IUCN European Red List of Saproxylic Beetles - NT; BC - III	първа оценка присъствие на вида	Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, макиране и опазване на бъдещи такива. Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).
60	<i>Propomacrus bimacronatus</i> (Pallas) Пропомакрус	<u>в България:</u> ЧК - застрашен (EN) <u>международен:</u> IUCN European Red List of Saproxylic Beetles - NT	крайна оценка присъствие на вида	Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, макиране и опазване на бъдещи такива. Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).
61	<i>Gnorimus nobilis nobilis</i> (Linnaeus) Благороден гноримус	<u>международен:</u> IUCN European Red List of Saproxylic Beetles - LC	крайна оценка присъствие на вида	Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, макиране и опазване на бъдещи такива. Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).
62	<i>Gnorimus variabilis</i> (Linnaeus)	<u>международен:</u> IUCN European Red List of Saproxylic	крайна оценка присъствие на вида	Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни

	Изменчив гноримус	Beetles - VU		дървета, макиране и опазване на бъдещи такива.Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).
63	<i>Osmoderma eremita</i> (Scopoli) Бръмбар-отшелник	<u>в България:</u> ЧК - застрашен (EN); ЗБР - II, III <u>международен:</u> HD - II, IV; IUCN - VU; IUCN European Red List of Saproxylic Beetles - NT; BC - II; CORINE	крайна оценка присъствие на вида	Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета (най-вече хралупести), макиране и опазване на бъдещи такива.Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).
64	<i>Cucujus cinnaberinus</i> (Scopoli) Кукуюс	<u>международен:</u> HD - II, IV; IUCN - VU; IUCN European Red List of Saproxylic Beetles - NT; BC - II; CORINE	крайна оценка присъствие на вида	Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, макиране и опазване на бъдещи такива.Забрана за изкореняване на пънове и сеч на стоящи мъртви дървета. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).
65	<i>Triplax</i> spp. Триплакс	<u>международен:</u> IUCN European Red List of Saproxylic Beetles	крайна оценка присъствие на вида	Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета (най-вече покрити с дървесни гъби), макиране и опазване на бъдещи такива.Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).
66	<i>Ergates faber</i> (Linnaeus) Изкусен ергатес	<u>международен:</u> IUCN European Red List of Saproxylic Beetles - LC	крайна оценка присъствие на вида	Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, макиране и опазване на бъдещи такива.Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).
67	<i>Prionus besicanus</i> Fairmaire	<u>международен:</u> IUCN European Red List of Saproxylic Beetles - DD	първа оценка присъствие на вида	Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, макиране и опазване на бъдещи

	Сив трионест сечко			такива.Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).
68	<i>Prionus coriarius</i> (Linnaeus) Обикновен трионест сечко	<u>международен:</u> IUCN European Red List of Saproxylic Beetles - LC	първа оценка присъствие на вида	Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, макриране и опазване на бъдещи такива.Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).
69	<i>Cerambyx cerdo</i> Linnaeus Голям сечко	<u>в България:</u> ЗБР - II, III <u>международен:</u> HD - II, IV; IUCN - VU; IUCN European Red List of Saproxylic Beetles - NT; BC - II; CORINE	първа оценка присъствие на вида	Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, макриране и опазване на бъдещи такива.Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).
70	<i>Rosalia alpina</i> (Linnaeus) Алпийска розалия	<u>в България:</u> ЗБР - II, III <u>международен:</u> HD - II, IV; IUCN - VU; IUCN European Red List of Saproxylic Beetles - LC; BC - II; CORINE	първа оценка присъствие на вида	Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, макриране и опазване на бъдещи такива.Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).
71	<i>Morimus asper funereus</i> (Mulsant) Голям буков сечко	<u>в България:</u> ЗБР - II <u>международен:</u> HD - II; IUCN Red List of Threatened Species - VU; CORINE	първа оценка присъствие на вида	Идентификация и запазване на гори във фаза на старост и на острови на старостта и тяхното опазване и изключване от лесовъдски мероприятия. Забрана за сеч на биотопни дървета, макриране и опазване на бъдещи такива.Забрана за изкореняване на пънове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).
72	<i>Eriogaster catax</i> (Linnaeus, 1758) Глогова торбогнезден	<u>в България:</u> ЗБР - II <u>международен:</u> ДХ – II, IV; БеК II; IUCN	първа оценка присъствие на вида	Опазване на храстовата растителност и подлеса. Забрана за подмяна на широколистни насаждения с иглолистни и несвойствени видове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост

	ица	Red List of Threatened Species - DD		и то само биологични и видовоспецифични).
73	<i>Perisomena caecigena</i> (Kupido, 1825) Розово нощно пауново око	<u>в България:</u> ЗБР – II <u>международен:</u> CORINE новопредложен	първа оценка присъствие на вида	Забрана за подмяна на широколистни насаждения с иглолистни и несвойствени видове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).
74	<i>Dolbina elegans</i> (A. Bang-Haas, 1912)	<u>международен:</u> CORINE новопредложен	първа оценка присъствие на вида	Забрана за подмяна на широколистни насаждения с иглолистни и несвойствени видове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за отводнявания и промяна на хидролагичния режим. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).
75	<i>Apatura metis</i> Freyer, 1829	<u>в България:</u> ЗБР – II; Основни райони за пеперуди в България <u>международен:</u> CORINE; ДХ – IV; Бек II; Red Data Book of European Butterflies	първа оценка присъствие на вида	Опазване на крайречни гори и върбалаци. Забрана за подмяна на широколистни насаждения с иглолистни и несвойствени видове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за отводнявания и промяна на хидролагичния режим. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).
76	<i>Euphydryas maturna</i> (Linnaeus, 1758) Матурна	<u>в България:</u> ЗБР – II; Основни райони за пеперуди в България; ЧК „уязвим“. <u>международен:</u> ДХ – II, IV; Бек II; Red Data Book of European Butterflies VU/LC; IUCN - DD	първа оценка присъствие на вида	Опазване на храстовата растителност и подлеса. Забрана за подмяна на широколистни насаждения с иглолистни и несвойствени видове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).
77	<i>Desertobia ankeraria</i> (Staudinger, 1861)	<u>международен:</u> ДХ – II, IV.	първа оценка присъствие на вида	Забрана за подмяна на широколистни насаждения с иглолистни и несвойствени видове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).
78	<i>Dioszeghyana schmidtii</i> (Díószeghy, 1935) Диозегиана	<u>в България:</u> ЗБР – II <u>международен:</u> ДХ – II, IV	първа оценка присъствие на вида	Опазване на храстовата растителност и подлеса. Забрана за подмяна на широколистни насаждения с иглолистни и несвойствени видове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за използване на

				инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).
79	<i>Euplagia quadripunctaria</i> (Poda, 1761) Четириточкова меча пеперуда	<u>в България:</u> ЗБР – II <u>международен:</u> ДХ – II, приоритетен вид	първа оценка присъствие на вида	Опазване на храстовата растителност и подлеса. Забрана за подмяна на широколистни насаждения с иглолистни и несвойствени видове. Изготвяне на планове за противопожарна защита и предотвратяване на пожари. Забрана за отводнявания и промяна на хидролагичния режим. Забрана за използване на инсектициди (освен при крайна необходимост и то само биологични и видовоспецифични).

Съкращения:

ЧК – Червена книга на България, 2011 г. с категорията застрашеност на видовете: Критично застрашени (CR); Застрашени (EN); Уязвими (VU) – Vulnerable; Почти застрашени (NT); Слабо засегнати (LC); С недостатъчно данни (DD); Неоценяван (NE).

ЗБР - Закон за биологичното разнообразие, със съответните приложения в които видът е включен (напр. II, III);

IUCN – Международен съюз за защита на природата с категорията застрашеност на видовете: Критично застрашени (CR); Застрашени (EN); Уязвими (VU) – Vulnerable; Почти застрашени (NT); Слабо засегнати (LC); С недостатъчно данни (DD); Неоценяван (NE).

БЕК – Бернска конвенция със съответните приложения в които видът е включен (напр. II, III);

БМК - Бонска конвенция за мигриращите видове, със съответните приложения в които видът е включен (напр. II, III);

CITES – Вашингтонска конвенция II; ДХ-II, IV

ДХ-Директива за местообитанията с приложенията в които видът е включен

ПРИЛОЖЕНИЕ 2 – СПИСЪК ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ КРИТИЧНИ КОНЦЕНТРАЦИИ НА ВИДОВЕ В БЪЛГАРИЯ И ПЕРИМЕТЪР НА ЗОНИТЕ ЗА СПОКОЙТВИЕ

Нощувки на:

Черни лешояди	повече от 5 птици използват минимум 30 дена в годината, зона 500 метра от местата за нощувка;
Царски орли	повече от 3 птици използват минимум 30 дена в годината, зона 300 м от местата за нощувка;
Малък корморан	повече от 15 птици използват минимум 30 дена в годината, зона 300 м около местата за нощувка;
Чапли (всички видове)	повече от 30 птици използват минимум 30 дена в годината, зона 200 м около местата за нощувка;
Щъркели и хищни птици	повече от 100 птици използват мястото минимум 15 дни в годината, зона 300 метра около местата.

Присъствие и колонии на прилепи в горски територии:

Всички видове прилепи	повече от 20 индивида, зона 100 метра около местата (процепи в скали, в пещери и хралупати дървета)
-----------------------	--

Присъствие, зимовища и водоеми за размножаване на земноводни в горски територии:

Опашати и безопашати земноводни	повече от 10 индивида използващи водоема за размножаване, зона 50 метра от водното тяло;
---------------------------------	--

Водни костенурки	повече от 4 индивида използващи водоема, зона 100 метра от водното тяло;
-------------------------	--

Сухоzemни костенурки	находище с повече от 4 индивида на площ от 50 на 50 метра
-----------------------------	---

Змии	повече от 4 индивида или над 4 съблекла, зона от 100 метра от находището
-------------	--

Наличие на *токовище на глухар** (*Tetrao urogallus*) с 2-5 мъжки птици, зона 500м

Наличие на токовище с повече от 5 токуващи мъжки, зона 700 м.

Територии, в които се концентрират при хранене повече от две мечки (без да се броят едногодишните и двугодишните индивиди), зона 500 м.

Територии със зачестено откриване на следи или пряко наблюдение на рис, видра или златка, зона 500 м. в диаметър

Територии служещи за сватбовища на елени(*Cervus elaphus*) – всички сватбовища, зона – целия подотдел, в който е сватбовището.

Територии с концентрация на безгръбначни – територии със стари хралупести, стоящи мъртви и покрити с гъби дървета – самите дървета представляват зоната, в която е необходимо да се осигури спокойствие.

ПРИЛОЖЕНИЕ 3 – СПИСЪК НА ГОРСКИ ТЕРИТОРИИ, ПРЕДСТАВЛЯВАЩИ ВКС 2 В БЪЛГАРИЯ

Горите, попадащи във ВКС 2, са с географски граници, определени в 8 големи горски територии.

Точното разпределение на горските отдели по ДГС и РДГ, за всяка една от осемте територии, е описано в Таблица 1 по-долу. В таблицата са дадени броя на отделите от съответното ДГС, попадащи в обхвата на ВКС 2, както и номерата на тези отдели.

Таблица 1

ГВКС 2

ДГС/ДЛС	ОТДЕЛИ ВЪВ ВКС 2
Айтос	1-385, 402-423, 425-454, 456-589, 591-595, 598-631, 634-642, 645, 648, 650-651, 654, 677-681, 688-691
Алабак	1-71, 124-557
Арамлиеца	1-3, 11-21, 38-63, 73-91, 143-154, 161-176, 224-242, 254-257, 259-292, 294-297, 301-310, 312-316, 318, 1145-1147, 1151-1158, 1265-1268
Ардино	1-2, 4, 6-7, 9-10, 23-29, 31-35, 59-169, 174-253, 257-286, 289-332, 349-360, 372-387, 400-407
Асеновград	1-374
Батак	1-168
Беглика	1-33, 46-61, 65-77, 94, 96-225
Белица	30, 42-47, 51, 54, 56-61, 64-107, 111-121, 127-133, 146-207
Белово	4, 6-8, 16-20, 45-60, 62-64, 70-138, 141-143, 145-147, 150-156, 158-356, 362-378, 382-426, 441-449
Белоградчик	44-58, 102-108, 124-156, 273, 355-370, 399-412, 421-426, 432-435, 439-450, 464-471, 473-477, 484-489, 515-530
Берковица	1-7, 10-13, 17-25, 68-132, 135-169, 192-193, 198, 200-306, 308-314, 316-326, 349-353, 356-358, 360-364, 368-371
Беслет	1-267, 272-294, 300-494, 509-515, 520-525, 527-530, 597, 721-726, 751
Благоевград	1-11, 15-22, 25-28, 33-34, 37-51, 59-90, 97-146, 149-151, 153-170, 172-192, 202, 209-220, 222, 227-241, 243-250, 255-279, 284-291, 293-312, 317-326, 331, 334
Болярка	1-144, 146-174, 176-234, 361-409, 503-506, 508-514, 567-574, 591
Борима	1-111, 114-115
Борино	1-11, 13-52, 59, 61-72, 74-101, 103-174, 180-181, 190, 193-200, 202-220, 252-257, 268-270, 405-408, 411-415
Борово	1-237, 239-244, 252-265, 267-283
Ботевград	1-34, 53-62, 65-132, 134-141, 144, 147-263, 275-282, 294-296, 417-519, 522-524, 526-530, 534-536, 539-551, 553-561, 601-604, 606-612, 617-623, 625-626, 701-711, 716-719, 802, 804, 815, 819, 822, 825, 827
Брезник	1-2, 4-9, 25-54, 57-61, 102-154, 159, 161-174
Буйновци	1-230, 297-301, 306-307, 316-321, 370
Бургас	37-41, 43-94, 96-173, 177-181, 235-262, 313, 316, 355-361, 363-414, 539-543
Бяла	22-61, 311-313, 325
Варна	213-256, 265-282, 284-310, 312-313, 315-452, 477-478
Видин	83, 191-204, 268, 351-357, 362, 381, 390-391, 393-403, 411-412, 414, 417-458, 469
Витиня	1-134, 202-203, 264-274, 344-416, 628-632, 888-903, 992-1012, 2001-2015
Витошко	1-17, 22-164
Воден	64-143

Враца	1-66, 70-77, 82-83, 85-88, 90-120, 126-142, 270, 360-361, 365
Върбица	1-239, 241-249
Габрово	1-151, 153-168, 172-173, 192-196, 199-201, 256, 266-272, 275-277, 279-331, 338
Говежда	1-84, 86-173, 180-206, 215-222, 239-241, 257-258
Годеч	1-84, 89-167, 175
Горна Оряховица	1-3, 5-25, 27, 31-43, 48-50, 54-56, 59-65, 155-188, 193-204, 206-218, 220-221, 230-241, 278-282
Гоце Делчев	24-35, 37-46, 49-66, 68-71, 73-205, 208, 217, 219, 222-242, 245-357, 359-360, 366-407, 410-416, 442-480, 485-527, 529-532, 536-553, 565-582, 585-588, 590-599, 601-603, 605-617, 621-635, 639-650, 652-654, 656
Граматиково	1-206, 212-223, 233-380
Гурково	1-8, 10-13, 19-249, 257-292
Девин	49-64, 68-101, 106-108, 110-112, 146-147, 149-190, 196-273, 311, 318-320, 323-325, 328-331
Джебел	1-160, 162-180, 182-222, 458-459
Дикчан	3-6, 9, 13-19, 46-123, 126-243, 245-292, 294, 300, 305-370
Добринище	1-17, 21-25, 27, 32-160, 162-167, 169-199
Доспат	1-253, 257-267, 271-352
Дупница	1-84, 97-106, 113-114, 117-131, 136-143, 150-153, 159-176, 182-183, 187-189, 193-199, 225-265, 268-272, 274-275, 277, 279-280, 282-295, 301-323, 325-330, 332-333, 335-337, 352-354, 363-403, 407-425, 438-439, 444-460, 465-492, 505-506, 510-511, 704, 802, 804
Елена	10, 13-122, 124-200, 202-296, 302-305, 308-315, 319-320, 322-369, 371-475
Елешница	2-8, 16-254, 260-267, 270-302, 325
Елин Пелин	16-114, 120-124, 126-127, 145-148, 153, 159-194, 204-206, 208-209, 211-253, 258, 298-300, 317, 319-341, 344-382, 384-386, 415-416, 421-484
Елхово	153-155, 162-173, 176-306, 382-385, 465-466, 470-477, 497
Етрополе	1-26, 59-99, 108-181, 184-194, 199, 203, 207-349, 401-407, 409-411, 413-415, 417-418
Женда	1-204, 206-208, 210-249, 251-264, 266-267, 278-287, 296-301, 304-306, 510, 558, 578, 581, 639-649, 685-693, 741-747, 783, 1101-1102, 1108, 1113, 1122-1123, 1129, 1140, 1145-1146
Звездец	1-271, 274-305
Земен	1-101, 103-191, 199-219, 230-238, 240, 243-265, 276-286
Златоград	1-535
Ивайловград	1-459, 463-694
Извора	1-53, 131-136, 1029-1039, 1046-1048, 1073, 1100
Искър	23377
Ихтиман	1-37, 48-50, 59-72, 93-113, 115-142, 155-160, 177-468, 474-506, 509-517, 524-525, 527, 532-570
Казанлък	100-153, 158-161, 164-166, 168-175, 177-243, 261-329, 339-377, 395, 401-432, 435-498, 510, 513-514, 518-520, 522-523, 900, 920
Каракуз	248-266, 272-281, 284-303, 310-342, 348, 703, 1071-1105, 1138-1166, 1168-1177
Карлово	1-178, 180-181, 183, 187-189, 287-306, 308, 420-421, 423-434, 485-500, 503-518, 542-558, 560, 566-583, 586-609, 612, 701-707, 719-724, 726-727, 729-735, 740
Карнобат	1-100, 108-119, 124-321, 402-407
Катунци	20-29, 34-54, 56-306, 308-309, 311-320, 322-344, 346-361, 363-400, 402-424, 427-519, 521-532
Кирково	1-24, 26-29, 32-43, 45-284, 286-456, 459
Клисура	4, 6-8, 12-13, 16-30, 32-84, 86-138, 158
Копривщица	9001-9030, 9032-9122
Кормисош	1-22, 25-96, 106-109, 112-239, 245-290, 301-327, 329-400
Костенец	1-15, 20-34, 36, 43-50, 52, 78-128, 146-299, 301-338, 362-372, 375-376
Кости	1-14, 16-65, 73-146, 151-159, 203-232

Котел	1-419, 426-443, 445-446, 450-510, 1001-1181
Кресна	1-39, 47, 51-147, 196, 199, 206, 209-257, 259-270, 274-279, 284-421, 427-454
Кричим	1-150, 153-157
Крумовград	1-14, 24-129, 132-223, 227-363, 371-397, 426-766
Кърджали	242-243, 245-246, 248, 299, 302-303, 306-308, 321-327, 329-331, 341, 343-353, 357-420, 422-456, 458-472, 475-493, 496-510, 513-557, 559-577, 579-580, 582-614, 616-638, 650-684, 693-740, 1140, 1176, 1186, 1188, 1195, 1220, 1226, 1234-1235, 1240, 1247, 1250
Лесидрен	8-12, 16-104, 139-146, 149-150, 152-155, 1023, 1151-1153, 1156-1181, 1183
Ловеч	182-210, 343-386, 432, 438-444, 446-452, 454, 478
Мазалат	102-108, 120-122, 124-126, 138-169, 178-179, 191-222, 224-454, 459-477, 501-507, 601, 615-622, 627-629, 632, 634-643, 648-699, 1254
Малко Търново	1-3, 5-12, 20-52, 55-56, 61-109, 112, 115-286, 290-329
Мездра	1-107, 111-123, 224-264, 313-315, 318-324, 341-349, 351
Места	126-220, 225-309, 313, 316-327
Миджур	85-101, 109-123, 436-439, 451-463, 472-473, 478-483, 489-517
Михалково	1-256, 339-340, 342-346, 348-349
Момчилград	223-226, 228-251, 253-271, 273-295, 299-303, 306-314, 316-457, 460-465
Монтана	201-214, 226-238, 365-373, 378-383, 385, 387, 389-390, 396
Мугла	1001-1043, 1045-1048, 1064-1086, 1100-1109, 1138-1144
Мъглиж	1-12, 15-17, 21, 24-126, 130-136, 138-245, 254, 258-271, 273-347, 349, 351-356
Невестино	1-103, 105-112, 115-164, 166-170, 177-179, 205-207, 211, 215-227, 231-241, 243-359
Несебър	1-41, 50-96, 100-114, 151-294, 296-475, 477-550, 553, 555, 557-558, 564, 568-571
Нова Загора	20, 26-27, 29-33, 36-116, 118-137, 167-171
Ново Паничарево	1-204, 207-232, 250-254, 257-268, 283-431
Омуртаг	1-5, 27, 29-57, 77-79, 82-83, 85-224, 367-368, 372, 376-384
Осогово	1-34, 38-47, 51-91, 93-152, 154-192, 195-208, 210-249, 251-318, 320-350, 352-514, 519-549, 552-561, 567-596, 616-619, 622-734, 736-761, 765-770, 772-824, 826-830, 835, 837-868, 873-886, 991
Пазарджик	1-68, 77-106, 114-152, 157, 159-205, 208-218, 222-233, 261-357, 383, 405-406, 408-413
Паламара	341-421
Пампорово	23-26, 32-34, 45-47, 49-55, 58-143
Панагюрище	4-10, 22-44, 64-268, 272-392, 394-407, 431-514, 522-540, 543-552, 559-576, 582-591, 623-661, 670, 700-702, 704-706, 710-711, 713
Петрич	1-148, 169-187, 199-200, 202-208
Петрохан	1-114, 120-211, 217-234
Пещера	1-78, 80-86, 88-90, 95-104, 106-112, 119-255, 258-265, 271-292, 297-305, 308-314, 335-357, 359-361, 363-367
Пирдоп	40-55, 58-117, 119, 121-159, 164-190, 194-209, 211-223, 243-264, 269-329, 331-497, 499-509, 511-755, 770-779, 781-797, 800-805
Плачковци	1-27, 45-92, 95, 97-155, 157-189, 191-194, 198-199, 202-205, 207-248, 259-262, 300-316, 321
Пловдив	1-6, 148-157, 164-495, 497-604, 612-613
Преслав	1-66, 74, 76, 90-110, 158, 160, 162, 167-248, 251
Провадия	30-46, 48-50, 161-213, 220-222
Първомай	2-283
Радомир	2-26, 34-44, 46-48, 53-62, 74-82, 182-195, 205-230, 232-248, 254-355
Разград	171-173, 225
Разлог	1-16, 26-51, 54-73, 79-86, 96-98, 101-107, 124-133, 138-265, 267-273

Ракитово	1-183, 193-201, 206-212, 215-261, 267-276, 278-339
Рибарица	1-62, 74-93, 129-141, 166-177, 193-204, 206-243, 1126-1175
Рилски манастир	1001-1018, 1045-1188, 1198-1199, 1203-1301, 1303-1304
Родопи	1-110, 134-145
Розино	1139-1157, 2001-2008, 2019-2021, 2023-2051, 2075-2089, 2100-2103, 2113-2122, 2130-2133, 2137-2138, 2140, 2142-2144, 2146-2147, 2150, 2152-2210
Ропотамо	174-176, 182-217, 233-249, 255-256, 263-282, 287-354, 362-363, 410-411, 413-417, 430-451, 455-460, 464-479, 491-525, 527, 1205-1206, 1269-1286, 1414
Росица	1-3, 8-10, 19-21, 32-39, 48-186, 191-204
Русалка	44-49, 55, 59, 66, 68-127, 129-152, 155-156, 165-169, 178-183, 192-203, 205-207, 209-227
Садово	1-172, 174-282, 286-289, 295-302, 304-310
Самоков	13-47, 75-205, 207-259, 261-270, 274-287, 290-378, 381-402, 404-442, 485-660, 662-664, 687-701, 708-717, 719-720, 723-724, 727-728, 732-733, 736-739, 741-742, 747-752, 757, 759-768, 772-780, 785-786, 807-839
Сандански	1-11, 19-27, 35-43, 47-98, 109-116, 126, 157-158, 161-165, 173-206, 209-230, 235-275, 279-300, 303-358, 366-369, 373-397, 601
Свиленград	6-10, 15-16, 24-92, 117-142, 144, 217-369, 371-413, 421-426, 438-439, 450-451, 458, 462-467
Своге	1-50, 52-513, 539-557, 562-612, 701-887, 904-968, 970-974, 977-991, 1013-1023, 1025-1026
Севлиево	32-36, 41-54, 56-60, 65-79, 140-144
Селище	1-325
Сеслав	1001, 1010-1033, 1037-1053, 1065, 1067, 1199-1202
Силистра	179-275, 277, 284-342, 365, 398-406, 428-441, 443, 543-547, 549, 551-552, 607, 640-641, 807
Симитли	6-24, 29-226, 229-236, 238-265, 267-268, 270, 273, 277-288, 292-331, 334-423, 426-489, 502-516, 518-519, 521-524, 526-539
Славейно	1-476
Сливен	1-438, 449-452, 455-503, 506-601, 603-614, 616-657, 701-752, 758-796, 799-806
Смилян	1-104, 106-385, 387-543, 546-594
Смолян	1-44, 48-64, 89, 91-92, 96-103, 133-143, 147-209, 2012-2036, 2038-2062, 2066-2087, 2089-2093, 2096-2160
Смядово	1-73, 75-197, 204-219, 230-265
София	8-27, 32-37, 39-43, 45-84, 88-97, 102-107, 109-129, 137, 168-175, 177-193, 199-203, 243-271, 275-299, 302-333, 345-497, 499-509, 511-542, 546-659, 665-690, 693-700, 715-746, 749-776, 1001, 1006-1009, 1012-1021, 1023-1033, 1041-1044, 1048-1052, 1054-1143, 1176-1180, 1182, 1777-1780
Средец	22-95, 97-186, 188-283, 285-292, 294-303, 306-307, 309-345, 348-358, 365-366, 369, 376-505, 519-548, 553-589, 609-610, 613-614, 620
Стара Загора	1-53, 55-84, 87-141, 145, 155-170, 199-224, 228-374, 431, 457-477, 479, 481-485, 489, 702, 705-706, 712-714, 716, 718, 720
Стара река	1-137
Старо Оряхово	1-73, 75-77, 79-87, 103-105, 109-215, 219-407, 409-415
Твърдица	1-329, 333-396, 398, 432-439
Тервел	1-14, 90, 144-184
Тетевен	59-125, 176-285, 287-295, 302, 1095-1107, 1159-1162, 1165-1168, 1193
Тича	3-51, 53-107, 109-129, 135-201, 204, 206
Тополовград	23-24, 121, 124-138, 141-159, 169-219, 225-228, 230-298, 301-326, 328-347, 349-380, 385-390
Триград	1-7, 9-38, 40-110, 116-149, 175-179, 181-193, 200-202, 243-244, 249, 287-296, 298-299
Троян	1-4, 7-16, 18-19, 21-32, 45, 47-48, 51-55, 67-71, 73-75, 84-86, 90, 96-99, 102-113, 119-121,

	125-138, 146, 149-164, 166-170, 173-182, 188-199, 201-208, 238-239, 245-248, 250-252, 254-255, 258-264, 294-295, 307, 413, 501-503, 505-506, 532, 544, 553, 557-558, 738
Грън	47-182, 245-251, 254, 260-282, 287-294, 296-309, 312-380, 382-478, 482-499, 521-550, 1289-1291
Гунджа	114-142, 299-304
Търговище	18, 34-68, 72-93, 109, 209-279
Харманли	1-5, 11-12, 62, 64-68, 72-96, 239-247, 251-278, 280-285, 302-594, 607-609, 638-639, 646-647
Хасково	66-68, 132-133, 143-144, 146-159, 161-224, 272-274, 276-286, 313-314, 318, 327-353, 357-388, 390-394, 396-419, 533-619, 801
Хвойна	1-98, 143-315
Хисар	1-140, 143-145, 147-151, 163-228, 235, 237-274, 284-286, 315-319, 331-354, 368-379, 391-392
Цапарево	1-103, 105-121, 123-128, 134, 140-175, 177-241, 244-276, 284, 286-326, 328-331
Царево	1-14, 16-103, 106-201, 203-451
Цонево	1-5, 8, 10-90, 94-104, 106-129, 135-206, 221-228, 232-263, 265-329, 331-352, 356
Чекерица	5-188, 198-210
Чепеларе	1-5, 8-11, 14-35, 37-116, 275-276, 301-322, 326-332, 335-344, 348, 356-357, 360-361, 364
Чепино	28-52, 161-240, 253-256, 263-266, 272-321, 1072-1123
Черни Вит	1001-1010, 1012-1051, 1074-1077, 1082-1088, 1095-1104, 1113-1121, 1124-1137, 1214-1251, 1253-1259
Черни Лом	292-294, 299-306
Черни Осъм	5-12, 15-59, 67-71, 84-91, 96-111, 115-116, 174-194, 196-199, 201-227
Чехльово	1-27, 53-160, 241-252, 257-262, 267-271
Чипровци	1-163, 165-202, 204-206, 208-221, 389-390
Чирпан	1-24, 27-91, 93, 95-112, 116-136, 146-154, 166, 176-187, 200-207, 209-227, 229-239, 241-244, 246-247, 256-284, 296-301, 312, 320-321, 324-326, 378-394, 396-400
Чупрене	1-43, 50-113, 119-122, 124-156, 166-169, 189-207, 209-215, 217-222, 224-227, 229-257, 261, 273, 275-279, 283, 300, 307, 309
Шерба	11-237, 245-258
Широка лъка	1-8, 36-58, 62-73, 75-78, 80-110, 113-139
Широка поляна	114-129, 138-295
Шумен	116-192
Юндола	1-195
Якоруда	7, 19-47, 49-62, 65-74, 84-93, 95-123, 127-135, 143-147, 157-368, 411-412

ПРИЛОЖЕНИЕ 4 – СПИСЪК НА ЗАСТРАШЕНИ, ИЗЧЕЗВАЩИ ИЛИ ЕНДЕМИЧНИ ЕКОСИСТЕМИ В БЪЛГАРИЯ

№	EUNIS	Наименование	Кратка характеристика*
1	G1.1112	Eastern European poplar-willow forests	Крайречни най-често смесени върбово-тополови или чисти върбови или тополови гори в низините и равнините, в условията на континентален климат в Северна България.
2	G1.1216	Balkan Range grey alder galleries	Планински галерии с преобладаване на бяла (сива) елша (<i>Alnus incana</i>), формирани върху алувиални почви по протежение на реките в средния планински елово-буков пояс, при по-големи надморски височини в сравнение със сходните гори на черна елша и планински ясен
3	G1.2116	Dacio-Moesian ash-alder woods	Смесени крайречни галерийни съобщества с основен едификатор черна елша (<i>Alnus glutinosa</i>). На места едификатори и съедификатори са бялата елша (<i>Alnus incana</i>), източният чинар (<i>Platanus orientalis</i>) и обикновеният ясен (<i>Fraxinus excelsior</i>). Участват още различни видове върби, най-често трошлива върба (<i>Salix fragilis</i>) и бяла върба (<i>S. alba</i>). Този тип галерийни гори се срещат по-често в ниския планински пояс и рядко в средния планински пояс.
4	G1.2232 (0)	Helleno-Balkan ash-oak-alder forests (Longos forests) s	Заливни лонгозни гори с участие на летен дъб (<i>Quercus robur</i>), полски ясен (<i>Fraxinus angustifolia</i> subsp. <i>oxycarpa</i>) и полски бряст (<i>Ulmus minor</i>), и наличие на лиани – <i>Smilax excelsa</i> , <i>Periploca graeca</i> , <i>Clematis vitalba</i> , <i>Hedera helix</i> , <i>Tamus communis</i> , <i>Vitis vinifera</i> subsp. <i>silvestris</i> .
5	G1.2232 (1)	Helleno-Balkan ash-oak-alder forests (Humid lowland oak forests)	Влажни низинни гори с доминиране на летен дъб (<i>Quercus robur</i>) или дръжкоцветен дъб (<i>Quercus pedunculiflora</i>) и участие на увивни растения, но по-малко в сравнение с лонгозните гори. Срещат се главно в Дунавската равнина и Лудогорието.
6	G1.2232 (2)	Helleno-Balkan ash-oak-alder forests (Thracian forests of <i>Quercus pedunculiflora</i>)	Тракийските гори от <i>Quercus pedunculiflora</i> и <i>Q. robur</i> са най-сухия подтип на низинните крайречни гори. В повечето случаи са стари гори със сравнително малка площ и са заобиколени от селскостопански територии. Срещат се и лиани, но са значително по-малко в сравнение с лонгозните гори. Срещат се в Тунджанската равнина и Горнотракийската низина.
7	G1.3155	Rhodope Mediterranean poplar galleries	Крайречни гори, срещащи се в равнините и низините с преходно-континентален климат в Южна България. Заемат тесни ивици от поречията на по-големите реки (Марица, Тунджа, Струма, Места, Велека и др.) и техните притоци. Характерни растителни видове: <i>Populus nigra</i> , <i>Populus alba</i> , <i>Salix alba</i> .
8	G1.381	Helleno-Balkan riparian plane forests	Гори край реките и техните притоци в южната част на страната, доминирани от източен платан (<i>Platanus orientalis</i>). Характерни растителни видове: <i>Platanus orientalis</i> , <i>Alnus glutinosa</i> , <i>Salix</i> spp., <i>Castanea sativa</i> , <i>Ostrya carpinifolia</i> , <i>Juglans regia</i> .
9	G1.413	Southern Helleno-Balkan swamp alder woods	Заливни гори на черна елша (<i>Alnus glutinosa</i>), срещащи се в долните течения на реките от Черноморско-Средиземноморския басейн. На места са с прекъснато, ивичесто разположение покрай реките, поради което имат характер на „галерии“.

			В някои участъци субедификатор е полският ясен (<i>Fraxinus oxycarpa</i>).
10	G1.6921/ G1.6931	Southeastern Moesian and Balkan Range acidophilous beech forests	Гори с преобладание на бук, разположени на бедни кисели и влажни почви. Характерни растителни видове: <i>Fagus sylvatica</i> , <i>Luzula luzuloides</i> , <i>L. sylvatica</i> , <i>Calamagrostis arundinacea</i> , <i>Pteridium aquilinum</i> , <i>Vaccinium myrtillus</i> , <i>V. vitis-idaea</i> , <i>Poa nemoralis</i> .
11	G1.6922/ G1.6923/ G1.6932/ G1.6933	Southeastern Moesian and Balkan Range neutrophile beech forests	Мезофитни гори с преобладание на бук, разположени на неутрални или близки до неутралните почви. Отличават се с богат видов състав в тревния етаж. Характерни растителни видове: <i>Fagus sylvatica</i> , <i>Galium odoratum</i> , <i>Anemone nemorosa</i> , <i>Lamium galeobdolon</i> , <i>Sanicula europea</i> .
12	G1.661	Middle European dry-slope limestone beech forests	Букови гори, разположени на варовикови терени. Характерни растителни видове: <i>Fagus sylvatica</i> , <i>Berberis vulgaris</i> , <i>Ligustrum vulgare</i> , и представители на сем. <i>Orchidaceae</i> .
13	G1.69	Thermophilous Moesian beech forests	Чисти и смесени широколистни гори с основен едификатор обикновен бук (<i>Fagus sylvatica</i> subsp. <i>sylvatica</i> и <i>Fagus sylvatica</i> subsp. <i>moesiaca</i>). Срещат се предимно в предпланините, ниските планини и долните части на високите планини в диапазона от 100 до 1000 (1300) m надм. вис. при условия на умерено-континентален и преходно-континентален климат. отличават с термофилен характер, подчертан чрез присъствието на видове от съседно разположените дъбови, липови, габъррови и др. широколистни гори. В . Характерни растителни видове <i>Acer hyrcanum</i> , <i>Corylus colurna</i> , <i>Ostrya carpinifolia</i> , <i>Quercus cerris</i> , <i>Q. frainetto</i> , <i>Q. dalechampii</i> , <i>Sorbus torminalis</i> , <i>Tilia tomentosa</i> , <i>Carpinus betulus</i> .
14	G1.6E11	Eastern Balkan Range oriental beech forests	Гори с доминиране на източен бук (<i>Fagus orientalis</i>) в Източна Стара планина. Характеризират се с липса на подлес от вечнозелени евксински елементи и с по-беден на евксински елементи тревен етаж. Характерни растителни видове: <i>Primula vulgaris</i> ssp. <i>sibthorpii</i> , <i>Trachystemon orientalis</i> и <i>Scilla bithynica</i> .
15	G1.6E12	Stranja oriental beech forests	Гори с доминиране на източен бук (<i>Fagus orientalis</i>) в Странджа. Характерни видове: <i>Rhododendron ponticum</i> , <i>Daphne pontica</i> , <i>Ilex colchica</i> , <i>Laurocerasus officinalis</i> , <i>Vaccinium arctostaphylos</i> , <i>Cyclamen coum</i> , <i>Primula vulgaris</i> ssp. <i>sibthorpii</i> , <i>Salvia forskahlei</i> , <i>Symphytum tauricum</i> , <i>Trachystemon orientalis</i> .
16	G1.737	Eastern sub-Mediterranean white oak woods	Гори от космат дъб (<i>Quercus pubescens</i>) – чисти или смесени с други термофилни видове.
17	G1.76A41	Stranja [<i>Primula rosea</i>]- [<i>Quercus polycarpa</i>] forests	Чисти и смесени гори на източен горун (<i>Quercus polycarpa</i>) в Странджа и Източна Стара планина.
18	G1.7A1	Euro-Siberian steppe [<i>Quercus</i>] woods	Гори доминирани от цер (<i>Quercus cerris</i>) или дръжкоцветен дъб (<i>Quercus pedunculiflora</i>) върху льос в Дунавската равнина, Лудогорието и Добруджанското плато.
19	G1.7C1	[<i>Ostrya carpinifolia</i>] woods	Съобщества с доминиране или значително участие на воден габър (<i>Ostrya carpinifolia</i>)
20	G1.7C34	Moesian thermophilous maple woods	Гори с участие на или доминирани от маклен (<i>Acer monspessulanum</i>). Характерни растителни видове: <i>Acer monspessulanum</i> , <i>Fraxinus ornus</i> , <i>Quercus pubescens</i> , <i>Syringa vulgaris</i> , <i>Prunus mahaleb</i>
21	G1.7C41	Silver lime woods	Гори с доминиране на сребролистна липа (<i>Tilia tomentosa</i>)
22	G1.7D1	Helleno-Balkanic chestnut	Чисти и смесени естествени гори и стари култури с

		forests	доминиране или значително участие на питомен кестен (<i>Castanea sativa</i>).
23	G1.7(E)	<i>Cercis siliquastrum</i> forests	Гори и храсталаци с участието на див рошков (<i>Cercis silisquastrum</i>)
24	G1.7642	Rila <i>Quercus proroburoides</i> forests	Съобщества доминирани от рилски дъб (<i>Quercus proroburoides</i>)
25	G1.9135	Illyro-Moesian montane birch woods	Естествени чисти и смесени насаждения на <i>Betula pendula</i> с участието на <i>Fagus sylvatica</i> , <i>Picea abies</i> , <i>Pinus sylvestris</i> , <i>Abies alba</i> , <i>Pinus peuce</i> и <i>Populus tremula</i> .
26	G1.A4	Ravine and slope woodland	Смесени широколистни гори разположени на стръмни и урвисти места. Характерни растителни видове: <i>Fraxinus excelsior</i> , <i>Acer pseudoplatanus</i> , <i>Tilia cordata</i> , <i>Tilia platyphyllos</i> .
27	G1.A462 21	Balkan Range horse-chestnut ravine forests	Гори, доминирани от конски кестен (<i>Aesculus hippocastanum</i>)
28	G1.A711	Western Euxinian mixed forests	Смесени широколистни гори с участие на странджански дъб (<i>Quercus hartwissiana</i>)
29	G3.16	Moesian [<i>Abies alba</i>] forests	Монодоминантни или смесеки гори на обикновена ела (<i>Abies alba</i>).
30	G3.171	King Boris's fir forests	Смесени гори на обикновен бук (<i>Fagus sylvatica</i>) и цар-борисова ела (<i>Abies borisii-regis</i>).
31	G3.1E1	Southeastern Moesian [<i>Picea abies</i>] forests	Монодоминанти и с преобладание на смърч гори в Родопидите (Витоша, Рила, Пирин и Родопи).
32	G3.E32	Moesian Scots pine mire woods	Гори на <i>Pinus sylvestris</i> и <i>Picea abies</i> , разположени върху торфища в Западните Родопи, Витоша и Рила.
33	G3.1E4	Balkan Range [<i>Picea abies</i>] forests	Монодоминанти и с преобладание на смърч гори в Западна и Централна Стара планина.
34	G3.4C	Southeastern European [<i>Pinus sylvestris</i>] forests (on limestone)	Бялоборови гори, развиващи се на варовикови субстрати. Имат фрагментарно разпространение в Пирин, Средните Родопи и Славянка в диапазона 1100–1400 m надм. вис. Най-често са моноедификаторни или смесени с участие на черен бор.
35	G3.561(1)	Helleno-Balkan Pallas' pine forests	Гори от черен бор с реликтен характер. Характерни растителни видове: черен бор (<i>Pinus nigra</i> ssp. <i>pallasiana</i>).
36	G3.561(2)	Mixed <i>Pinus nigra</i> – <i>Picea abies</i> forests	Естествени смесени гори на <i>Pinus nigra</i> и <i>Picea abies</i> .
37	G3.616	Rhodopide white-barked pine forests	Естествени ксеромезофитни монодоминантни и смесени гори на <i>Pinus heldreichii</i> с участието на <i>Pinus mugo</i> , <i>Pinus nigra</i> , <i>Pinus sylvestris</i> , <i>Pinus peuce</i> , <i>Picea abies</i> и <i>Abies alba</i> .
38	G3.62	[<i>Pinus peuce</i>] woods	Естествени монодоминантни и смесени гори на <i>Pinus peuce</i> с участието на <i>Pinus mugo</i> , <i>Pinus sylvestris</i> , <i>Pinus heldreichii</i> , <i>Picea abies</i> и <i>Abies alba</i> .
39	G3.932	Peri-Rhodopide Grecian juniper woods	Разредени, гори, доминирани от дървовидна хвойна (<i>Juniperus excelsa</i>).
40	G4.6	Mixed [<i>Abies</i>] - [<i>Picea</i>] - [<i>Fagus</i>] woodland	Смесени иглолистно-широколистни гори на обикновен бук (<i>Fagus sylvatica</i>) с обикновена ела (<i>Abies alba</i>) и/или обикновен смърч (<i>Picea abies</i>).
41	G4.8(1)	Mixed [<i>Pinus peuce</i>] [<i>Fagus</i>] forests	Естествени смесени широколистно-иглолистни гори на <i>Pinus peuce</i> , <i>Fagus sylvatica</i> , <i>Picea abies</i> и <i>Pinus sylvestris</i>
42	G4.8(2)	Mixed [<i>Pinus heldreichii</i>] [<i>Fagus</i>] forests	Естествени смесени широколистно-иглолистни гори на <i>Pinus heldreichii</i> и <i>Fagus sylvatica</i> .
43	G4.8(3)	Mixed non-riverine deciduous and coniferous woodland	Гори с участието на черен бор (<i>Pinus nigra</i>) и воден габър (<i>Ostrya carpinifolia</i>)

* За повече информация виж: <http://eunis.eea.europa.eu/habitats-code-browser.jsp>; Бисерков, В., Гусев, Ч., Попов, В., Хибаум, Г., Русакова, В., Пандурски, И., Узунов, Й., Димитров, М., Цонев, Р., Цонева, С. (ред.) 2011. Червена книга на Република България, Том 3. Природни местообитания”. ИБЕИ – БАН & МОСВ, София

ПРИЛОЖЕНИЕ 4А - ОСОБЕНОСТИ В СТОПАНИСВАНЕТО И ПРЕПОРЪЧИТЕЛНИ ГОРСКОСТОПАНСКИ ПРАКТИКИ НА ЕКОСИСТЕМИТЕ ПО ПРИЛОЖЕНИЕ 4 /ПРИОРИТЕТНИ ГОРСКИ ПРИРОДНИ МЕСТООБИТАНИЯ ОТ НАЦИОНАЛНА И ЕВРОПЕЙСКА ЗНАЧИМОСТ/

Поради факта, че някои от горските местообитания посочени в приложение 4 имат подобни характеристики, те са обединени групи, за които са посочени специфични особености и общи указания за стопанисването им.

Естествени крайречни гори доминирани от върби, тополи или елши.

Това са съобщества с голямо биоразнообразие, често поддържащи уникални растителни или животински видове. Те играят много важна защитна и противоерозионна роля, като не трябва да се пренебрегва и естетическата им стойност. От друга страна те оказват благотворно влияние върху водните екосистеми чрез регулация на температурата и създаване на нови местообитания. За съжаление през последните десетилетия тези гори са обект на негативно антропогенно влияние.

За да бъдат запазени се препоръчва в тези горски съобщества да се спре всякаква стопанска дейност. Ако все пак се вземе решение за стопанисване на тези гори, то лесовъдските мероприятия трябва да се водят с внимание към отделното дърво и биогрупа. Не трябва да се водят голи и постепенни възобновителни сечи. Дърветата и биогрупите разположени по протежението на водни течения не трябва да бъдат обект на сечи. Да се осигури запазването на ключови елементи на биоразнообразието – мъртва дървесина, дървета с хралупи и т.н.

Да се извърши инвентаризация на териториите заети от този тип местообитания и да се разработят планове за управление за тях. Да се възстанови на местата, където е възможно нормалния им воден режим, което ще възпрепятства разпространението на чуждоземни видове (аморфата, американски ясен и др.). Да се спре унищожението на върбовите пояси край реките и да търсят пътища за постигане на баланс между площите заети от интензивни тополови култури и естествените крайречни екосистеми, доминирани от върби, каваца, елши и др. Подпомагане естественото възобновяване на местните видове (върби, каваца, елши). Предприемане на мерки свързани с подобряване на охраната на горите и преустановяване на сечите на елшови дървета. Въвеждане на забрани за редуциране на площите, заети от този тип местообитания с цел инфраструктурни и други проекти, увеличаване на земеделските земи и т.н.

Естествени букови гори

За да се осигури биологичното разнообразие в тази основна група гори трябва да се прилага разнообразие от лесовъдски системи. Трябва да се увеличи дялът на изборните сечи (групово-изборна сеч) и сечите с дълъг възобновителен период. Те ще спомогнат за формиране на неравномерна пространствена структура, която ще осигури по-голямо разнообразие от местообитания. Също така ще подпомогнат запазването на дендрологичното разнообразие. Отгледните мероприятия трябва да се извършват навреме за да се подобри устойчивостта на младите насаждения. При планирането и извеждането на лесовъдските мероприятия да се осигури представянето на различните сукцесионни фази, както и отделните етапи в развитието на буковите съобщества. Особено внимание трябва да се обърне за запазването на насаждения, които са достигнали “фаза на старост” (old growth forests). Да се осигури запазването на ключови елементи на биоразнообразието – острови на старостта, дървета с хралупи, зони на спокойствие и т.н. Приоритетът при стопанисването на издънковите букови гори, да бъде тяхното превръщане в семенни. При буковите дървостои, с нисък дървопроизводствен ефект да се имат предвид предимно защитните им функции. Да се

ограничат стопанските дейности при управлението на ендемичните съобщества на източен бук в Странджа. При възобновителни дейности чрез залесявания да се използват само местни произходи и видове. Да се предприемат мерки за подобряване на охраната на горите. Приемане на забрана за разширяване на териториите с цел инфраструктурни и други проекти за сметка на буковите гори.

Естествени гори доминирани или съдоминирани от различни видове дъб

Да не се извършват голи сечи в тези съобщества и да се ограничава максимално пашата на домашни животни в тях. Трябва да се увеличи делът на сечите с дълъг възобновителен период, с оглед формиране на неравномерна пространствена структура и разнообразен видов състав. Отгледните мероприятия трябва да се извършват навреме, за да се подобри устойчивостта на младите насаждения. При планирането и извеждането на лесовъдските мероприятия да се осигури представянето на различните сукцесионни фази, както и отделните етапи в развитието на дъбовите съобщества. Приоритетно да се запазят равнинните дъбови гори, които се явяват естествени острови на биоразнообразието в равнините (Чирпанска и Айтоска кория и др.) Да се осигури запазването на ключови елементи на биоразнообразието – острови на старостта, дървета с хралупи, зони на спокойствие и т.н. Приоритетът при стопанисването на издънковите дъбови гори, да бъде тяхното превръщане в семенни. Прекратяване на реконструкциите на нископродуктивни месторастения и даване приоритет на естествената растителност и сукцесионни процеси. Този тип гори са силно уязвими от антропогенна намеса и не трябва да им се поставят дървопроизводителни цели. Да се даде предимство на естественото възобновяване, а при залесяване да се използват местни видове и произходи. Предприемане на мерки свързани с подобряване на охраната на горите. Не се препоръчва намаляването на териториите с цел инфраструктурни и други проекти, увеличаване на земеделските земи и т.н.

Естествени чисти и смесени насаждения на обикновена бреза с участието на обикновен бук

Това съобщество е с участие на два дървесни вида с контрастни екологични характеристики, което поставя въпроса за неговата устойчивост във времето. В голяма степен сегашното му състояние е резултат от антропогенно влияние, изразяващо се в изсичане, паша и опожаряване на коренните насаждения. Дългосрочното му съществуване е възможно на територия, която предлага разнообразие от микро-местообитания с различни характеристики. Например, склонове в които има комбинация на сравнително обезпечени с влага места и по-дълбоки почви (дерета) и части с дефицит на влага и по-неплодородна, силно каменлива почва.

Динамиката на видовият състав в дългосрочен аспект ще зависи от комбинацията на микро-условия на месторастене. Участието на брезата, която е пионерен вид, ще намалява и ще се запази само в местата в които тя има конкурентно предимство – силно каменливи почви и дефицит на влага.

Освен изключително важната си противоерозионна роля, брезата може да се приеме и като един вид 'източник' от които брезата се разпространява и заема съседните незалесени територии. Не трябва да се пренебрегва и естетическата му стойност.

Лесовъдските мероприятия трябва да запазват смесения характер на насажденията без обаче да влизат в противоречие с естествената им динамика, т.е. не трябва да се стремят да запазят на всяка цена брезата на местата, където тя няма конкурентно предимство.

Естествени гори от сребролистна липа

В насажденията в добро състояние да се удължи турнуса на сечта и да се провеждат подходящи отгледни мероприятия. Строг контрол при събирането на цветовете за стопански цели и недопускане на сечта на клони и цели дървета за тази цел.

Гори с участието на обикновена и борисова ела

Елата е много подходящ вид за прилагане на изборните форми на стопанисване и сечи с дълъг възобновителен период. Прилагането на постепенна сеч трябва да се ограничи с изключение на случаите, когато целта е постигане на разнообразие на местообитания. Отгледните мероприятия трябва да се извършват своевременно за да се подобри устойчивостта на младите насаждения. При планирането и извеждането на лесовъдските мероприятия да се осигури представянето на различните фази в развитието на еловите гори. Особено внимание трябва да се обърне за запазването на насаждения, които са достигнали “фаза на старост” (old growth forests). Да се осигури запазването на ключови елементи на биоразнообразието – острови на старостта, дървета с хралупи, зони на спокойствие и т.н. Включване на горите с участие на *Abies borisii-regis* в защитени територии, поради ендемичния им характер. Изработване на планове за управление на защитените територии и предвиждане в тях на лесовъдски мероприятия изцяло съобразени с биологията и екологията на вида.

Иглолистни гори на горната граница на гората с преход към клекови формации.

Поради фактът, че този тип гори имат изцяло защитно значение се препоръчва да не се извеждат лесовъдски мероприятия. В случаите, когато се налага провеждане на лесовъдски дейности, те трябва да имитират естествената динамика и възобновителни процеси на този тип насаждения. Задължително се запазва груповата структура на насажденията. Прилагат се групово-постепенна и групово-изборна сечи с дълъг възобновителен период. Задължително е осигуряването на лежаща мъртва дървесина, която е минимум 5% от запаса на насаждението. Не се препоръчват изкуствено залесяване в отворените пространства.

Монодоминанти и с преобладание на смърч гори във Витоша, Рила, Пирин и Родопите

Смърчовите насаждения са изключително подходящи за прилагане на изборните форми на стопанство и сечи с дълъг възобновителен период, които да осигурят неравномерната пространствена структура. Трябва да се забрани прилагането на постепенната сеч, с изключение на случаите когато целта е постигане на разнообразие на местообитания. Отгледните мероприятия трябва да се извършват навреме за да се подобри устойчивостта на младите насаждения. При планирането и извеждането на лесовъдските мероприятия да се осигури представянето на различните фази в развитието на смърчовите гори. Особено внимание трябва да се обърне за запазването на насаждения, които са достигнали “фаза на старост” (old growth forests). Да се осигури запазването на ключови елементи на биоразнообразието – острови на старостта, дървета с хралупи, зони на спокойствие и т.н.

Предприемане на мерки за възстановяване на местообитанията в площи незаети от гори или незалесени лесопригодни територии.

Естествени гори от черен бор

Прилагане на разнообразни лесовъдски системи, а не само постепенна сеч, каквато е досегашната практика. В скалните черборови гори не се провеждат лесовъдски мероприятия. При планирането и извеждането на лесовъдските дейности да се осигури представянето на различните фази в развитието на черборовите гори. Разработване на противопожарни мерки. Да се осигури запазването на ключови елементи на биоразнообразието – острови на старостта, дървета с хралупи, зони на спокойствие и т.н. Разработване на планове за управление на защитените територии, в които са включени гори с участието на естествени черборови гори.

Смесени гори от смърч и черен бор

Провеждане на лесовъдски практики, които да запазят смесения характер на насажденията. Препоръчват се групово-изборни и неравномерно постепенни сечи с големи размери на котлите, което ще подпомогне възобновяването на черния бор. Да се увеличат турнусите на сеч в тези гори.

Гори на черна мура

Забрана за извеждане на главни сечи. Приемане на забрана за разширяване на териториите с цел инфраструктурни и други проекти за сметка на горите от черна мура.

Гори от бяла мура

В стопанисваните гори от бяла мура трябва да се прилагат разнообразни лесовъдски системи, които да осигурят разнообразие от местообитания. Отгледните мероприятия трябва да се извършват навреме за да се подобри устойчивостта на младите насаждения. При планирането и извеждането на лесовъдските мероприятия да се осигури представянето на различните фази в развитието на муровите гори. Да се осигури запазването на ключови елементи на биоразнообразието – острови на старостта, дървета с хралупи, зони на спокойствие и т.н. Разработване на план за управление на местообитанието, включени в защитени територии. Предприемане на мерки за възстановяване на местообитанието в територии незаети от гори или незалесени лесопригодни територии.

Предприемане на мерки свързани с подобряване на охраната на горите и пожарната безопасност, както и забрана за разширяването на териториите с цел инфраструктурни и други проекти за сметка на горите от бяла мура.

Иглолистни гори върху торфища

Естествени гори от смърч и бял бор във високите части на планините, разположени върху торфищни комплекси. Заемат ограничени площи (около 200 ха) във Витоша и Родопите. Инвентаризация на териториите заети от местообитанието. Забрана за извеждане на всякакви видове сечи. Увеличаване на дела на площите на местообитанието включени в защитени територии. Разработване на план за управление на местообитанието.

Смесени широколистно-иглолистни гори

В смесените иглолистно-широколистно гори трябва да се прилагат лесовъдски системи, които да запазят смесеният им характер. Трябва да се ограничи максимално прилагането на постепенната сеч, защото тази лесовъдска система не води до запазване на смесения характер. Отгледните мероприятия трябва да се извършват навреме за да се подобри устойчивостта на младите насаждения. При планирането и извеждането на лесовъдските мероприятия да се осигури представянето на различните фази в развитието на насажденията и различните дървесни видове. Особено внимание трябва да се обърне за запазването на насаждения, които са достигнали “фаза на старост” (old growth forests). Да се осигури запазването на ключови елементи на биоразнообразието – острови на старостта, дървета с хралупи, зони на спокойствие и т.н.

Гори във фаза на старост (Old growth forests)

Горите във фаза на старост (ГФС), със своята специфична структура и функционалност, са местообитание на комплекс от видове от различни екологични и таксономични групи. Поради ограничените знания за тях все още не може да се определи колко от проучените видове са свързани единствено с тези гори, но определено може да се каже, че много видове намират в тях оптимални условия за съществуване. Нещо повече, при

сравняване на ГФС и по-млади гори са отчетени съществени разлики във видовия състав и обилието, което е показател за уникалността на тези екосистеми.

Необходимо е най-малко 5% от територията на горскостопанската единица да бъдат отделени като насаждения за осигуряване на гори във фаза на старост. Особено подходящи за тази цел са естествени насаждения с възраст над 100 години, които не са били обект на стопанска дейност. При отсъствие на достатъчно представителност на определени типове насаждения, както при пространствено разположение, когато се фрагментират естествени насаждения, в тази група гори могат да бъдат включени и горски култури. Препоръчително е горите във фаза на старост да бъдат относително равномерно разпределени на територията, като площта на един комплекс от стари гори да бъде не по-малко от 40 ха. По възможност трябва да се осигури и свързаността на тези комплекси с коридори, които също са съставени от ГФС.

За да може да достигнат характеристиките на горите във фаза на старост определените насаждения трябва да се оставят на естествената им динамика. В тях не се допуска лесовъдска намеса и извличане на дървесина, освен в случаите на големи природни нарушения /ветровали и каламитети на площи заемащи над 30 % от ГФС/. Друго изключение от това правило са горските култури. В тях са необходими лесовъдски намеси, които да подпомогнат устойчивостта на тези насаждения и процеса на диференциация на структурата им.

Приблизително 160 до 230 години са нужни за да се формира гора със характеристики на гора във фаза на старост. Трансформацията от зрели гори към гори във фаза на старост е постепенна и продължителността ѝ зависи много от дървесния състав (видовете достигат за различно време пределна физиологична възраст), условията на месторастене (периодът е по-кратък на добри месторастения, отколкото на бедни) и първоначалната структура на насажденията (при хомогенна структура е по-бавно в сравнение с хетерогенната).

ПРИЛОЖЕНИЕ 5 – МЕТОДИКА ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НАЛИЧИЕТО НА ВКС 5 – ПРЕДВАРИТЕЛНА ОЦЕНКА

Тази ВКС се различава от биологичните и екологични стойности по участието на местните общности в ползването и управлението на гората. Предварителната оценка определя общности, които са потенциално зависими от ресурсите, които им дава гората.

В България следните ресурси характеризират ВКС 5, според нивото на зависимост на общностите от тях, наличието на лесно достъпни заместители и взаимодействието с други ВКС:

- Дърва за огрев и битови нужди
- Паша
- Фураж – сено и листна маса
- Гъби
- Други недървесни продукти – лечебни растения, горски плодове, охлюви, продукти от лов (недървесни горски продукти, с които може да се търгува, включително уловени животни, смоли, плодове, и т.н.)
- Водоснабдяване (Вода за пиене и за всекидневни нужди (виж ВКС 4.1))

Някои от тези ползвания могат да влязат в противоречие със законодателството (например при добив на дървесина или странични ползвания без официално/законно разрешително) или с други ВКС (например при ловуване или други ползвания на защитени видове). В процеса на определяне/предварителна оценка, оценителят трябва да определи всички потенциални ползвания на горските ресурси по метода на включването, без предубеденост към законността или устойчивостта на тези ползвания на гората от хората.

В България ГВКС могат да бъдат всички горски територии, представляващи части от землища на селища или селищни образувания в необлагодетелствани райони (съгласно Наредба за определяне на критериите за необлагодетелстваните райони и териториалния им обхват, приета с ПМС № 30 от 2008 г. (ДВ, бр. 20 от 2008 г.) изм. ДВ. бр.53 от 12 Юли 2011 г.), при които селищата са неелектрифицирани или са с неразвита пътна мрежа (труднодостъпни, липса на асфалтирани пътища), а дадените горски територии са на разстояние до 5 км (отдалеченост) от границите на селището, и са определени след проверка за критичност чрез анкета с местните хора.

Стопаните/ползвателите на горите трябва да определят дали общността, за която горите биха били от решаващо значение е в списъка на необлагодетелствани райони – *Приложение 5А* към ръководството. Горските стопани трябва да следят за изменения по списъка – той се публикува на интернет страницата на Министерство на земеделието и храните, секция Програма за развитие на селските райони.

Източник на информация/данни са:

- поделенията на Министерство на земеделието и храните и Министерство на регионалното развитие и благоустройството;
- местните и регионални служби за съвети в земеделието;
- дирекциите по земеделие и гори към областните управи.

ПРИЛОЖЕНИЕ 5А – СПИСЪК НА НЕОБЛАГОДЕТЕЛСТВАНИТЕ РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ, СЪГЛАСНО НАРЕДБА ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА КРИТЕРИИТЕ ЗА НЕОБЛАГОДЕТЕЛСТВАНИТЕ РАЙОНИ И ТЕРИТОРИАЛНИЯ ИМ ОБХВАТ, ПРИЕТА С ПМС № 30 от 2008 Г. (ДВ, бр. 20 от 2008 г.)

НАРЕДБА за определяне на критериите за необлагодетелстваните райони и териториалния им обхват

В сила от 26.02.2008 г.

Приета с ПМС № 30 от 15.02.2008 г.

Обн. ДВ. бр.20 от 26 Февруари 2008г., изм. ДВ. бр.53 от 12 Юли 2011г.

Чл. 1. С наредбата се уреждат показателите и критериите за определяне на необлагодетелстваните райони и териториалния им обхват.

Чл. 2. Необлагодетелствани райони са:

1. планински райони;
2. райони с ограничения, различни от планинските.

Чл. 3. (1) Планинските райони са землищата на населените места, които отговарят поне на един от следните критерии и показатели:

1. средна надморска височина минимум 700 m;
2. среден наклон на терена минимум 20 %;
3. средна надморска височина минимум 500 m в комбинация със среден наклон на терена минимум 15 %.

(2) Хомогенизират се землища и група от землища, съседни на планинските, които имат минимум 90 % обща граница с планински землища.

(3) В териториалния обхват на планинските райони се включват землищата на населените места, посочени в приложение № 1.(пълните списъци по приложението трябва са качени и да се актуализират на интернет страницата на МЗХ)

Чл. 4. (1) Райони с ограничения, различни от планинските, са землищата на населени места, които са със слабопродуктивни земеделски земи.

(2) В териториалния обхват на районите с ограничения, различни от планинските, се включват землищата на населените места, посочени в приложение № 2. (пълните списъци по приложението трябва са качени и да се актуализират на интернет страницата на МЗХ).

Допълнителни разпоредби

§ 1. По смисъла на наредбата:

1. "Група от землища" са съседни землища, които имат сумарна площ, по-малка от средната площ на землище в страната.
2. "Землища на населени места със слабопродуктивни земеделски земи" са землища, на които среднопретеглената категория на земеделската земя е от шеста до десета категория включително.

§ 2. Показателите за средна надморска височина, среден наклон и средна категория на земеделската земя се определят като среднопретеглена величина за територията на землище.

Заклучителни разпоредби

§ 3. Наредбата се приема на основание чл. 12, ал. 6 от Закона за подпомагане на земеделските производители.

Приложение № 1 към чл. 3, ал. 3

(Изм. и доп. - ДВ, бр. 53 от 2011 г.)

Планински райони

№ по ред	ЕКАТТЕ	Област	Община	Наименование на населено място
1	2	3	4	5

.....

Приложение № 2 към чл. 4, ал. 2

(Изм. и доп. - ДВ, бр. 53 от 2011 г.)

Райони с ограничения, различни от планинските

№ по ред	ЕКАТТЕ	Област	Община	Наименование на населеното място
1	2	3	4	5

.....

ПРИЛОЖЕНИЕ 6 - МЕТОДИКА ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НАЛИЧИЕТО НА ВКС 5 – ПЪЛНА ОЦЕНКА

Пълната оценка на тази ВКС винаги изисква провеждането на консултации. След като се установи, че общността използва гората за задоволяване на някои свои потребности, пълната оценка определя дали тя е от основно значение за посрещането им. За това се използват различни методи в зависимост от социално-икономическия контекст и конкретната потребност. Понякога на горския стопанин може да се наложи да прибегне до помощта на специалисти в социалната сфера, които работят в региона. Освен това винаги са необходими консултации със самата общност, които са описани в приложението.

СТЪПКА 1 : ОПРЕДЕЛЯНЕ ИЗОЛИРАНOSTТА И РАЗВИТИЕТО НА ИНФРАСТРУКТУРАТА НА ОБЩНОСТТА

Ако общността попада в списъка на необлагодетелствани райони – *Приложение 5А* към ръководството, тогава следва да се провери дали селището е електрифицирано, доколко е развита пътната мрежа, до каква степен е изолирано. В случай, че отговаря на изискванията на определението за ВКС 5, се преминава към следващата стъпка.

СТЪПКА 2 : ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ПОДГРУПИ ВЪВ ВСЯКО СЕЛО СПОРЕД ПОМИНЪКА

Селата в България се състоят от подгрупи според различния етнически произход и различния поминък. Преди да започне определянето на важността на всяка стойност, интервюиращите трябва да разделят всяко село на подгрупи според различния поминък, както в таблицата по-долу. Тази информация обикновено може да се получи от лидерите на селото, кмета или други ключови информирани лица.

Таблица 1 – Определяне на подгрупи в общност от едно село

№	Етническа група/произход	Основни източници на поминък	Други ключови характеристики (дата на пристигане, местожителство, и т.н.)	Приблизителен брой домакинства	% от населението на селото

Всяка група, която представлява поне 15% от населението на селото, трябва да се смята за отделна подгрупа и да се интервюира поотделно – или чрез провеждане на индивидуални интервюта, или чрез групови интервюта, на които е сигурно, че присъстват представители само на една подгрупа.

СТЪПКА 3 : ОПРЕДЕЛЯНЕ НА НАЧИНИТЕ, ПО КОИТО ВСЯКА ПОДГРУПА ЗАДОВОЛЯВА ОСНОВНИТЕ СИ ПОТРЕБНОСТИ

Предлага се следната таблица като насока за провеждане на индивидуални или групови интервюта. Целта ѝ е да определи как всяка от основните потребности на подгрупата се задоволява от различните видове ресурси, както от горски, така и от алтернативни източници, например: земеделие, животновъдство, рибарство, занаяти, търговия, или правителствени помощи, програми за развитие на горски компании, или НПО.

Таблицата е тествана в различни общности в други държави с различна степен на зависимост от гората, и се оказва, че е лесноразбираема и насърчава добронамереното и активно участие на хората, както и добро взаимодействие между групите. Около един час е достатъчен за

попълване на таблицата от малък брой участници (от 5 до 15). Но интервюиращите могат да внасят промени в модела, в зависимост от уменията, опита си и от местните условия.

Таблицата може да се използва и при индивидуални интервюта, но това би направило процедурата много продължителна. От гледна точка на отделеното време по-ефективно се оказва използването на таблицата за малка група от хора, събрали се за групов консултация. Идеалната бройка е между 5 и 15 човека. Може да се използва за различни малки групи, които представляват различни под-общности, в зависимост от етническата група, поминъка, възрастта и пола.

Що се отнася до пола, от голямо значение е да се осигури участието на жените, тъй като те обикновено имат различен дял в използването на ресурсите. Жените вземат по-голямо участие в събирането на определени горски продукти, като лекарствени растения, горски плодове, и вероятно имат различно мнение за тяхната значимост. В други държави груповите обсъждания с участието на двата пола често са доминирани от мъжете. За да има добро представяне на женската гледна точка, могат да се организират отделни групови обсъждания само с жени.

Таблица 2 – Задоволяване на основните потребности

Село:.....		Подгрупа (според табл. 1):.....					
Потребности	Източници		Земеделие (култивиране), живот- новъдство	Покупка/ търговия	Помощ	Други(напр.рибарство– да се разграничи люб. или стоп.риболов)	Обясне ния, бележк и
	Гора или земя от горския фонд	Друг обект					
	Горското стопанство	Друг обект					
Дърва:							
- за огрев							
- за битови нужди							
- за материали (строителство, стопанство, инструменти)							
Храна за животни:							
- паша							
- фураж (сено, листна маса)							
Недървесни продукти:							
- гъби							
- лечебни растения							
- плодове							
- смоли							
- охлюви, други ползвания и животински							
Вода за пиене и за всекидневни нужди							
Приходи в брой							

Други:							
--------	--	--	--	--	--	--	--

Инструкции за попълване на таблицата

Таблицата може да се възпроизведе на голям лист хартия и да се сложи на стената на къщата или постройката, в която се провежда консултацията. Фасилитаторът на срещата обяснява целта на консултацията, след което пита участниците как придобиват всеки от изброените ресурси, и за значимостта на всеки от тях.

Фасилитаторът може да попита, примерно, какво гориво за отопление и домакински нужди се ползва основно в селището (каквито са дървата за огрев); какъв е основният източник на горивото; по какъв начин го получават и т.н. Хората обикновено първо споменават основния начин, по който го набавят, след което изброяват и други. За всеки от начините фасилитаторът пита дали всичките дърва за огрев се получават по този начин (4 точки); дали така се задоволяват по-голяма част от нуждите (3 точки); значителна част от нуждите (2), само малка част от нуждите (1 точка), или никаква част (0).

След това фасилитаторът отбелязва съответните точки от 1 до 4 в таблицата, списъка на съответните ресурси, например “суха и паднала маса”, “боровинки”, “подпори”, “колове за земеделието”, и т.н. Важността на всеки ресурс за задоволяване на всяка от потребностите се определя с помощта на следните нива:

4 – Съществено ниво, което означава, че 100 % от дадена потребност се задоволява от един източник (например, ако всичката вода, която общността използва, идва от реките в гората, се отбелязва “4 (всички)” в колонка “гора” и ред “вода”).

3 – Критично ниво – повече от 50 % от дадена потребност се задоволява от един източник.

2 – Значително ниво – между 15 % и 50 %.

1 – Незначително ниво – по-малко от 15 %.

0 – Нулево ниво – 0 %.

Не е задължително да се попълнят всички клетки, но поне тези със стойности над 2 трябва да са попълнени. Всички клетки от колонка “гора” също трябва да са попълнени, за да е сигурно, че значението на гората е оценено с необходимото внимание. Според случая, колонка “гора” може да се раздели или не на две части. Ако интервюираната група живее по средата на оценяваното горско стопанство, най-вероятно е хората в нея да получават всичките си ресурси от това горско стопанство (ако е с достатъчно обширна територия). Ако селището е близо до границите на горското стопанство или населението често ги пресича, тогава може да се наложи уточняване на това какъв процент от техните ресурси идва от това горското стопанство, и какъв процент получават от друга гора.

Важно е да се отбележи, че не е необходимо да се иска от общностите да определят тези проценти. Ако евентуално могат да ги уточнят, процентите ще се използват за класифициране на ресурсите в горните категории от 1 до 4. Обикновено общностите нямат навик да записват от какви количества ресурси се нуждаят и колко от тях използват, затова получените проценти по време на интервютата може да се окажат заблуждаващи. Вместо да се правят опити за определяне на конкретни цифри, което би отнело месеци за събиране на данни, препоръчва се определянето на фундаменталните ресурси да се базира на качествената оценка на хората, която може да се окаже по-адекватен индикатор.

Нивата от 1 до 4 може да се получат лесно по време на индивидуалните или груповите обсъждания. На обикновен език, следните изрази могат да послужат за окачествяване на важността на всеки източник за задоволяване на конкретна потребност:

Например, следните въпроси могат да се задават за качествено определяне на различните нива:

“Всичките ли плодове взимаш от гората, или използваш и други източници?” – ако отговорът е “всички”, тогава нивото е 4 за гората в ред “плодове”.

Ако има и други източници, например градина, може да се зададе следния въпрос: “От гората или от градината получаваш повече плодове?” – ако отговорът е “повече са от гората”, тогава нивото е 3.

Ако отговорът е “повече са от градината”, може да се пита следното: “Получаваш ли значителна част от плодовете от гората, или съвсем малка, незначителна част, и то рядко?”. Ако отговорът е значителна, важна част, тогава нивото е 2, а ако отговорът е “малко, случайно, незначително”, тогава нивото е 1.

Някои ресурси може да стават критични само през определени периоди на годината, или при ниска реколта, и да служат само като заместител. Например при суша гъбите, събирани от гората, не могат да бъдат основен ресурс през този период. Те ще бъдат заменени в случай на недостиг на този ресурс. Ако общността определи някой продукт като „граничен“, винаги проверявайте дали това се отнася за цялата година и по всяко време, например чрез въпроса “случва ли се от време навреме продукта да придобива по-голямо значение?”. Ако отговорът е “да”, тогава значимостта на ресурса става значителна и се мести на ниво 2. Ако по време на някакъв период за него няма заместител, тогава е ВКС.

Ако от гората не се получават никакви плодове, тогава очевидно нивото е 0.

За всяка потребност, за която гората е незначителна или несъществуваща (ниво 0 или 1) за задоволяването ѝ, гората не е от фундаментално значение и не притежава ВКС.

СТЪПКА 4. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ФУНДАМЕНТАЛНИТЕ ГОРСКИ ФУНКЦИИ

За всяка потребност, за която гората е класифицирана между 2 и 4 като източник (значителен, критичен, съществен), консултацията трябва да навлезе в по-големи подробности чрез попълване на следващата таблица, която цели да установи наличието на алтернативи и тяхната достъпност.

Важно е да се отчитат промените. Ако даден горски ресурс се използва все по-малко и по-малко, и все повече се заменя от алтернативни ползвания, тогава той може да престане да бъде фундаментален. Това важи особено силно за случаите, в които хората инвестират в алтернативни източници, например създаване на културни насаждения, които носят приходи в брой и намаляват зависимостта от недървесните горски продукти. Този критерий е особено важен в “двузначни” случаи, когато е трудно да се прецени дали даден ресурс е фундаментален или не.

Въпросите в таблицата по-долу помагат да се определи дали един ресурс е фундаментален или не. Тя показва дали общността има достъп до задоволителни заместители на горските продукти или не. Всеки ресурс, за който няма алтернативен заместител, е ВКС.

Таблицата служи като указание, интервюиращите могат да разработят собствени модели според конкретните си нужди.

Таблица 3 – Определяне на фундаменталните горски ресурси

Населено място:.....	Подгрупа: (според табл. 1) 2
Горски ресурс (например дърва за огрев, строителство, сено), според таблица 2	Важност на гората за задоволяване на съответната потребност (от 2 до 4), според таблица 2:
Ако потребността не може да се задоволи от съответния горски ресурс, има ли налични алтернативи?	Списък на алтернативите. Ако няма такива, ресурсът може би притежава ВКС. Ако има, продължете да попълвате таблицата.
Достъпни ли са тези алтернативи: - през цялата година и всяка година; - в количества, достатъчни да заменят горските ресурси; - на достъпно място с достъпен транспорт	Ако отговорът на един от тези въпроси е “не”, тогава може би има ВКС. Ако отговорът е “да” на всички въпроси: продължете да попълвате таблицата.
Ако да, безплатно ли се получават или се налага да се правят някакви разходи? (например пари за закупуване и транспортиране на заместител, работна ръка и земя за започване на нови селскостопански дейности)	Ако заместителят се получава безплатно (например безплатни лекарства в селския диспансер), тогава няма ВКС. Ако има разходи, продължавайте да попълвате таблицата.
Ако има разходи, могат ли всички хора да си позволят да ги поемат (имат ли достатъчно пари, или достатъчно работна ръка и земя, за да започнат производство на нова земеделска продукция, която да послужи като заместител?)	Ако не: Фундаментален ресурс/ВКС; ако отговорът е “да”: не е фундаментален.
Има ли тенденция за промяна в зависимостта на хората от тези ресурси? Например започват ли все по-малко и по-малко да използват реките за вода, или пък събирането на недървесни горски продукти намалява? Ако има тенденция към промяна, инвестират ли хората в заместители (например производство на култури, които носят приходи, животновъдство, и т.н.) Опитват ли се хората активно да опазват съществуващите ресурси? Загрижени ли са всички членове на общността за тези тенденции, или само малка част то тях?	При възникване на колебание за значимостта на даден ресурс и на очевидна намаляваща тенденция на използване на гората, която засяга цялата общност, гората може да престане да бъде от фундаментално значение, особено ако хората активно инвестират в нови, алтернативни ресурси, например земеделие. И обратното, ако общността активно опазва горските ресурси, тогава гората е с ВКС.

Важна забележка: ако гората е от фундаментално значение за задоволяване дори само на една от основните потребности от таблица 2, това е достатъчно за класифициране на съответния източник като ВКС.

СТЪПКА 5. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА УСТОЙЧИВОТО ИЗПОЛЗВАНЕ НА ГОРИ, СЪВМЕСТИМО С ДРУГИ ВКС

Както беше споменато по-горе, ВКС не допускат прекомерно използване на горските ресурси отвъд нивото на устойчивост, или ползвания, които не са съвместими със

стопанисването на други ВКС. Веднъж след като са определени, тези ползвания на горите от местните общности трябва да отговарят на другите принципи за стопанисване на ГВКС. Въпреки всичко, основният въпрос, на който трябва да се обърне внимание, е начинът на живот на местните общности. Ако самите те не използват гората по устойчив начин, съответното ползване няма ВКС – освен ако общността не заяви намерението си да обърне тази тенденция. Ако общностите използват даден ресурс по устойчив начин, но той е застрашен от външни фактори, тогава ползването на гората от местната общност все пак притежава ВКС, която трябва да се защитава от външни заплахи.

Таблица 4 – Определяне на устойчиви ползвания на гората, съвместими с други ВКС

Населено място:.....	Подгрупа: (според табл. 1) 2
Горски ресурс (например дърва за огрев, строителство, питейна вода и др.), според таблица 2	Важност на гората за задоволяване на съответната необходимост (от 2 до 4), според таблица 2:
От колко време общността използва този ресурс?	Скорошни ползвания на гората, които са продиктувани от развитието на пазара и не са обвързани с традиционния ред в общността, могат да се окажат неустойчиви. Ползвания, които са съществували в продължение поне на едно поколение имат шанс да са устойчиви, въпреки че биха могли да възникнат промени в наличността и нивата на добиване (виж следващите въпроси).
Използват ли се тези ресурси по устойчив начин, т.е. смятат ли хората, че ще могат да поддържат сегашното ниво на ползване/добиване за неограничен период от време?	Ако отговорът е “да”, и няма доказателства за обратното в отговорите на другите въпроси, тогава вероятно ползването на ресурса е устойчиво. За потвърждение винаги използвайте въпросите по-долу.
Има ли тенденция за намаляване на наличността на ресурса през последните 5/10 години? (например намаляване на гъбите, отдалечаване на източниците на дървесина от селото...) На какво се дължи промяната – на външни фактори, или на дейности на самата общност (например повишено ниво на добиване, превръщане на гората...)? Колко дълго смятат хората, че ще могат да задържат сегашните нива на ползване, преди изчерпването на ресурса?	Ако наличността на ресурса намалява значително поради дейности на самата общност, и/или ако се предвижда изчерпване, тогава може би няма ВКС, освен ако хората не изразят решимост да променят тази тенденция.
Използването на ресурса от общността нарушава ли други ВКС (например застрашени видове)?	Освен провеждането на консултации с общностите, ще има нужда и от консултиране с еколог.
Дали общността се надява, планира или има желание да промени тази тенденция? Следва ли общността някакви правила, за да регулира използването на ресурса? Готови ли са хората да въведат такива правила и/или да осигурят спазването на стари/съществуващи правила?	Ако ресурсът намалява или застрашава други ВКС, но общностите са готови да предприемат мерки за обръщане на тази тенденция, тогава може би имаме ВКС.

Не винаги тези въпроси трябва да се задават директно, най-добре е да се проведе неофициално обсъждане. Като първи индикатор за изчерпването на даден ресурс не винаги може да служи факта, че е необходимо по-високо ниво на внасяне за поддържане на същото ниво на добиване. Например хората от общността може да трябва да вървят по-дълго, за да намират необходимите им плодове. Друг индикатор може да бъде намаленото количество на добивания ресурс, например периметърът, от който се добива дървесина, да се стеснява все повече и повече.

УКАЗАНИЯ ЗА СТОПАНИСВАНЕ НА ВКС 5

1. Определяне на заплахите и източниците на заплаха за определените ВКС и оценка на потенциалния вреден ефект на дейностите, провеждани в горите върху тези ресурси.
2. Определяне на потенциалните конфликти между екологичните и социалните аспекти на ВКС.
3. Работа с общностите за определяне на конкретни територии с наличие на това ВКС, чието стопанисване трябва да се съгласува със съответната горскостопанска единица.
4. При установяване наличието на това ВКС, да се ревизират дейностите в лесоустройствените планове и проекти и стратегиите за развитие на общините, с оглед запазване на конзервационната стойност.

УКАЗАНИЯ ЗА МОНИТОРИНГ НА ВКС 5

1. Определяне на текущото състояние и тенденциите за промяна на ВКС 5.
2. Отразяване на резултатите от мониторинга и преразглеждане на дейностите в лесоустройствените планове и проекти и стратегиите за развитие на общините.

ПРИЛОЖЕНИЕ 7 – СПИСЪК НА ГОРСКИ ТЕРИТОРИИ, С РЕШАВАЩО ЗНАЧЕНИЕ ЗА СЪХРАНЯВАНЕ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ И ТРАДИЦИИ, РЕЛИГИОЗНА И ЕТНИЧЕСКА ИДЕНТИЧНОСТ

СВЕТИ МЕСТА НА ХРИСТИЯНИТЕ И МЮСЮЛМАНИТЕ В БЪЛГАРИЯ, РАЗПОЛОЖЕНИ В/ИЛИ НА ГРАНИЦАТА С ГОРИ

ИЗТОЧНО ПРАВОСЛАВНИ МАНАСТИРИ

Ставропигиални:

1. Бачковски “Успение Богородично” (с аязмо¹ и параклиси² извън манастирските стени).
2. Рилски “Св. Иван Рилски” (с аязмо и провирало вън от манастирските стени).
3. Троянски “Успение Богородично”.

Видинска епархия:

4. Албутински скален манастир – с. Рабово (XIII век).
5. Брусарски “Св. Архангел Михаил”.
6. Добридолски “Св. Троица” (аязмо).
7. Изворски “Успение Богородично” (аязмо).
8. Клисурски манастир “Св. Кирил и Методий”.
9. Чипровски “Св. Иван Рилски”.
10. Раковишки “Св. Троица”.
11. Лопушански “Св. Йоан Предтеча”.

Врачанска епархия:

12. Долнобешовишки “Св. Архангел Михаил”.
13. Мътнишки “Св. Николай”.
14. Черепишки “Успение Богородично”.
15. Струпецки “Св. Пр. Илия”.
16. Бистрецьки “Св. Иван Рилски” (Касинец).

Ловчанска епархия:

17. Ботевградски “Рождество Богородично”.
18. Врачески “Св. Георги Победоносец”.
19. Гложенски “Св. Георги”.
20. Етрополски “Св. Троица”.
21. Правешки “Св. Теодор Тирон”.
22. Тетевенски “Св. Пр. Илия”.
23. Карлуковски “Св. Богородица”.
23. Чекотински “Св. Архангел Михаил”.
24. Златишки “Св. Възнесение Господне”.
25. Новоселски “Св. Богородица”.
26. Скравенски “Св. Преображение”.

Великотърновска епархия:

27. Батошевски “Св. Богородица”.
28. Соколски “Успение Богородично”

¹ Аязмо (гр.) - свещен (лековит) извор. Едно или няколко дървета и храсти при аязмото са почитани като места за “оставяне на болестта”.

² Едно или група дървета при *параклисите* са почитани като места за кръвна жертва по време на храмовия празник или при личен повод за жертвоприношение. Тези дървета са изживявани като свещени и пространството около тях е неприкосновено.

29. Дряновски “Св. Ах. Михаил”.
30. Килифаревски “Св. Богородица”.
31. Капиновски “Св. Николай”.
32. Преображенски “Преображение Господне”.
33. Патриаршески “Св. Троица”.
34. Лясковски “Св. Петър и Павел”.

Доростоло-Червенска епархия:

35. Ивановски скални църкви и манастири (природен резерват, паметник на културата от световно значение, под защитата на ЮНЕСКО.)
36. С. Каран Върбовка – “Св. Петка” (с аязмо в двора).

Варненско-Преславска епархия:

37. Аладжа манастир.
38. Преславски манастир “Св. Кирил и Методий”.

Пловдивска епархия:

39. Баткунски “Св. Петър и Павел” (с. Паталеница).
40. Горно воденски “Св. Кирик и Юлита”.
41. Мулдавски “Св. Петка Мулдавска”.
42. Манастир в “Св. Троица” в Кръстова гора.
43. Сопотски “Св. Богородица”.

Ст. Загорска епархия

44. Мъглижки “Св. Николай Мириклийски”.
45. Чирпански “Св. Атанасий Велики”.

Софийска епархия:

46. Алински “Св. Спас”.
47. Батулия “Св. Никола”.
48. Бистришки “Св. Петка”.
49. Билински “Св. Арх. Михаил”.
50. Бобошевски “Св. Димитър”.
51. Букуровски “Св. Георги Победоносец”.
52. Мисловишки (Велиновски) “Св. Богородица”.
53. Германски “Св. Иван Рилски”.
54. Гигински “Св. Козма и Дамян”.
55. Голешки “Св. Николай Летни”.
56. Горновасилишки “Св. Възнесение”.
57. Драгалевски “Св. Богородица”.
58. Дивотински “Св. Троица”.
59. Долнолозенски “Св. Спас”.
60. Долнопасарелски “Св. Петър и Павел”.
61. Елешнишки “Св. Богородица”.
62. Земенски “Св. Йоан Богослов”.
63. Жаблянски “Св. Йоан Предтеча”.
64. Искрецки “Св. Богородица”.
65. Кокалянски “Св. Арх. Михаил”.
66. Кремиковски “Св. Георги”.
67. Куриловски “Св. Иван Рилски”.
68. Лева река “Св. 40 мъченици”.
69. Одраница “Св. Петър и Павел”.

70. Осеновлашки “Св. Богородица” (Седемте престола).
71. Пещерски “Св. Никола”.
72. Разбоишки “Св. Богородица”.
73. Радибоишки “Св. Троица”.
74. Сеславски “Св. Николай”.
75. Трънски “Св. Арх. Михаил”.
76. Шумски “Св. Арх. Михаил”.

Невокопска епархия

77. Горнобрезнишки “Св. Пророк Илия”.
78. Гоцеделчевски “Живоприемний источник” (с аязмо).
79. Роженски “Рождество Богородично”.
80. Тросковски “Св. Архангел Михаил”.
81. Хаджидимовски “Св. Георги Победоносец”.

МЮСЮЛМАНСКИ ПАМЕТНИЦИ

1. Махала Текето, Хасковско - теке³ с тюрбе⁴ на Осман баба.
2. Биволяне, Хасковско – тюрбе на Елмалъ баба.
3. Местност Дамбъла, Момчилградско – 3 тюрбета и лековит извор.
4. Звезделина, Момчилградско – тюрбе на Сюрмели баба.
5. Махала Гъсак, Момчилградско – тюрбе на Казер баба.
6. Махала Постник, с. Нановица, Момчилградско – тюрбе на Ахат баба.
7. Подкова, Момчилградско – Джамята на седемте девойки (гробнищна гора).
8. Дъждовник, Кумовградско – тюрбе на Ямур баба.
9. Нова Загора – тюрбе на Кадемли баба.
10. Балчик – тюрбе на Ак Язалъ баба.
11. Исперих – тюрбе на Демир баба.

³ Теке – манастир.

⁴ Тюрбе – гробница.